

Літаратура і Мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

ПЯТНІЦА, 3 ліпеня 1987 г. № 27 (3385) © Выходзіць з 1932 г. © Цана 10 кап.

Мінск. Плошча Перамогі. 3 ліпеня на ёй заўсёды людна.

Фота Ю ІВАНОВА.

Стратэгія перабудовы

Чэрвеньскі Пленум ЦК КПСС па-ленінску прынцыпова гранічна шчыра і крытычна ацаніў цяжкасці ў эканоміцы, з якімі давялося сутыкнуцца краіне на шляху перабудовы і, зыходзячы з рэальнага становішча спраў, вызначыў цвёрды курс руху наперад.

«Мы добра бачым, з якімі цяжкасцямі ідзе перабудова», — гэта сказана Міхаілам Сяргеевічам Гарбачовым на Пленуме не проста для канстатацыі, — а для таго, каб сказаць народу праўду, у тым ліку праўду і аб тым, што іншага шляху, акрамя ўдасканалення гаспадарчага механізму, карэннай перабудовы кіравання эканомікай, у нас няма. «Галоўнае пытанне ў тэорыі і практыцы сацыялізму, — гаворыцца ў дакладзе Палітбюро ЦК КПСС, — як на сацыялістычнай аснове стварыць больш магутныя, чым пры капіталізме, стымулы эканамічнага, навукова-тэхнічнага і сацыяльнага прагрэсу, як найбольш эфектыўна спалучыць планавы кіраўніцтва з інтарэсамі асобы і калектыву. Гэта самае складанае пытанне, адказ на якое шукала і шукае сацыялістычная думка і грамадская практыка. На цяперашнім этапе сацыялізму значэнне гэтага пытання непараўнальна ўзрастае».

Чалавек і грамадства, асоба і калектыву. Спалучэнне асабістых і грамадскіх інтарэсаў. Мы помнім час, калі пра такую гармонію — не дакляраваную, а сапраўдную — можна было толькі марыць. Партыя сёння ставіць задачу весці пошук правільных суадносін грамадскіх і асабістых інтарэсаў. Маецца на ўвазе ўвесь комплекс інтарэсаў — асобы, калектыву, класаў, нацый, народаў, сацыяльных і прафесійных груп, складанай дыалектыкі іх узаемаадносін — з тым, каб забяспечыць дынамічнае развіццё грамадства.

Кожны з нас усведамляе, як арганічна ўваходзяць у наша жыццё словы галаснасць і дэмакратыя, як лёгка стала дыхаць у атмасферы творчасці, пошуку, рэалістычных ацэнак таго, што адбываецца, бескампраміснай барацьбы з усім, што нам перашкаджае.

І разам з тым, мы сутыкаемся з фактамі, якія сведчаць пра тое, што далёка не ўсім

(Заканчэнне на стар. 4).

Ад Гомеля да Брэста, ад сэрца да сэрца

ДНІ ЛІТАРАТУРЫ НА ПАЛЕССІ

Раніцай, 22 чэрвеня, на пачатку новага працоўнага тыдня, пісьменнікі «графік», які шмат пакалясіў і пабачыў, з нязменным Пятром Бабло за рулём, адбыў ад Дома літаратара і ўзяў курс на паўднёвы ўсход, на Гомель. Група пісьменнікаў на чале з першым сакратаром праўлення СП БССР Нілам Гілевічам здарэлася ў даволі вялікую дарогу, у шматдзённае падарожжа па палескім краі. А праз некалькі гадзін, на мяжы Гомельскага раёна, іх сустракалі хлебам-соллю і кветкамі прадстаўнікі горада і вобласці: пачыналіся Дні беларускай літаратуры на Палессі, прысвечаныя 70-годдзю Вялікага Кастрычніка...

Гомель, Рэчыца, Мазыр, Жыткавічы, Тураў, Пінск, Іванава, Моталь, Драгічын, Брэст, Белаазёрск... Хвалюючыя сустрэчы гаспадароў палескай зямлі і іх гасцей, чытачоў і літаратараў (у дэлегацыю ўваходзілі В. Казыко, С. Законнікаў, А. Вярцінскі, У. Паўлаў, А. Письмянкаў, Б. Спрычынч і работнік Бюро прапаганды літаратуры СП БССР П. Ліпай). Дзелава, змястоўныя гутаркі, у якіх закраналіся самыя розныя пытанні нашага сённяшняга грамадска-палітычнага і культурнага жыцця, і вялікія літаратурныя вечары, на якіх і чыталіся творы, і ішоў дыялог залы з пісьменнікамі (Н. Гілевіч, адкрываючы вечары, заўсёды заклікаў да такога дыялога), і адбывалася ўзаемнае знаёмства, калі ішоў бойкі продаж кніг і даваліся аўтографы на ўспамін (у Мазыры вечар працягваўся каля... чатырох гадзін). Пытанні адных і адказы другіх (час перабудовы — час вострых пытанняў і чэсных, дзелавага адказаў). Гасцяванне, урачыстае, святочнае ўзрушэнне і ўзаемны клопат пра нашу агульную справу, праца думкі і душы, асэнсаванне ўбачанага, запісы ў бланкеты (назіранні, геаграфічныя назвы, лічбы, прозвішчы). Надзвычайна сінэ-сонечнае, па выразу палешука Віктара Казыко, палескае неба над галавой і густазялёныя разлівы азяміны і ярыны, бульбяных палеткаў і плантацый цукровых буракоў паабалал дарог. Пісьменнікі падзялялі гонар і радасць гаспадароў за свае дасягненні, радаваліся разам з імі новаму універсагу ў Гомелі (энтузіяст-дырэктар, максімальна прагрэсіўныя формы абслугоўвання), новаму Палацу культуры ў Рэчыцы (сапраўдны трохпавярховы палац), новаму кіламетроваму мосту праз Прыпяць ля Турава («Яшчэ вунь будзеца бальніца, — гаварылі нам у Тураве, — дзякуючы дапамозе нашага дэпутата Васіля Уладзіміравіча Быкава»), «літаратурнай гасцінай» і фальклорна-этнографічнаму ансамблю «Суседкі» пры Мотальскім Доме культуры, добрым відам на ўраджай (у Жыткавічах якраз працаваў семінар вучоных і спецыялістаў па вывучэнні вопыту атрымання 100 цэнтнераў пшаніцы з гектара ў некаторых гаспадарках раёна). І ў той жа час яны не маглі не звярнуць увагу — па дарозе на Рэчыцу — на трывожнае папярэджанне «Збор грыбоў і ягад забаронены», не маглі не закранаць тэму Чарнобыля, такія праблемы, як меліярацыя, абвалаванне і дамбіраванне Прыпяці, стан народнай асветы і

г. д. Словам, праблемы літаратуры тут жа цесна пераплаліся з праблемамі народнага жыцця.

Атрымалася так, што Дні літаратуры пачаліся ў бальючы для кожнага з нас дзень — дзень пачатку мінулай вайны. І на сустрэчах чыталіся вершы, прысвечаныя памяці вайны, удзельнікі Дзён ускладалі кветкі да падножжа помнікаў.

Дні літаратуры прысвечаліся 70-годдзю Вялікага Кастрычніка, і іх удзельнікі чыталі адпаведныя творы, гаварылі ў сваіх выступленнях аб тым, што перабудова — гэта якраз і ёсць Кастрычнік у дзёння, працы працяг ідэалаў і заваёў Кастрычніцкай рэвалюцыі.

Дні літаратуры супалі з дзямі летняга сонцастання, а апошнія — з часам, калі ў Маскве працаваў Пленум ЦК КПСС, на разгляд якога было вынесена пытанне «Аб задачах партыі па карэннай перабудове кіравання эканомікай», і гэта не магло не адбіцца на характары сустрэч і размоў, на тых пытаннях, якія ўдзельнікі Дзён задавалі партыйным і савецкім кіраўнікам, старшыням калгасаў і дырэктарам прадпрыемстваў.

Па меры руху пісьменніцкага рэйду склад яго ўдзельнікаў пашыраўся за кошт мясцовых літаратараў. У Гомелі далучыліся М. Башлакоў, І. Сяркоў, В. Ярац, Н. Шклярава, Т. Мельчанка, у Рэчыцы — У. Верамейчык, на Брэстчыне — У. Калеснік і М. Пракаповіч. Зазначым, што ў час гутарак з партыйнымі кіраўнікамі і рэдактарамі газет, як правіла, закраналася пытанне аб далейшай актывізацыі літаратурнага жыцця ў абласцях і раёнах, аб рабоце літаратурных аб'яднанняў, аб падтрымцы пачынаючых пазтаў і праявікаў.

Як выглядалі Дні з арганізацыйнага боку? У цэлым нядрэнна. Саюз пісьменнікаў, у прыватнасці, яго Бюро прапаганды літаратуры сумесна з абласнымі камітэтамі КПБ правялі немалую падрыхтоўчую працу. Добры старт быў дадзены Дням у Гомелі — цёплай гутаркай у абкоме, якую вёў сакратар абкома КПБ С. П. Бабыр, увагай з боку гаркома і рэдакцыі «Гомельскай праўды». На жаль, такой увагі не было ў Брэсце, і фінал Дзён не атрымаўся такім, якім павінен быў быць — значнай, памятнай падзеяй у культурным жыцці горада.

Было і неафіцыйнае завяршэнне рэйду. Яго ўдзельнікі звярнулі з аўтастрады ў яшчэ адзін палескі гарадок, пасёлак энергетыкаў Белаазёрск (была нядзеля, і ён па-святочнаму адзначаў «Дзень горада»), і нанеслі візіт Ніне Мацяш. Ёй на гэты раз прыйшлося выступаць у якасці прадстаўніцы родных Нівак, роднага Белаазёрска, які, святкуючы свой дзень, не-не ды даваў значыць па тэлефоне, усё запрашаў Ніну на сустрэчу з белаазёрцамі. І гэтыя званкі, запрашэнне гэтае былі яшчэ адным штрыхом да Дзён літаратуры на Палессі, яшчэ адным наглядным доказам таго, як у краіне Кастрычніка адносяцца да пісьменніка, з якой цікавасцю і пашанай ставяцца да праўдзівага, натхнёнага мастакоўскага слова...

НАШ КАР.

Пісьменнікі на месцы, дзе была атрымана першая беларуская нафта.

ГАВОРАЦЬ УДЗЕЛЬНІКІ ДЗЁН

Ніл ГІЛЕВІЧ:

— Што настроіла нас на адпаведны лад ужо ў самым пачатку Дзён? Усхваляваны расказ сакратара абкома КПБ С. П. Бабыра пра мужнасць, пачуццё абавязку і свядомы подзвіг людзей Палесся ў складаных умовах ліквідацыі вынікаў Чарнобыльскай аварыі. Пра гэта помнілася ўсю дарогу.

Дні, праведзеныя на Палессі, пакінулі ў душы моцныя ўражанні і нарадзілі разнастайныя думкі. І таго і другога — багата, многае трэба належным чынам уважыць, асэнсаваць, таму абмяжуюся пакуль што самым галоўным.

На Палессі пануе добры працоўны настрой, у эканамічным і сацыяльным развіцці адчуваецца ўпэўненне наступ наперад. Людзі блізка да сэрца прынялі мэты і задачы перабудовы як працяг ажыццяўлення ідэй Вя-

знайшлі ў кнігарнях горада. На вечары ў Брэсце маглі б прадаць і больш — залу для сустрэчы адвялі нам вялізную, на 800 месца, але кнігі купілі каля дзесятка, бо паслухаць і пагаварыць з пісьменнікамі прыйшло ўсяго 100 чалавек.

Сумна і горка было бачыць, што некаторым кіраўнічым таварышам (рознага рангу — ад гаркома да калгаса) беларуская літаратура, асабліва творчасць сучасных пісьменнікаў, вядома хіба што па чутках: ніводнай іх кніжкі ў руках яны не трымалі, ды і чытаць па-беларуску або развучыліся, або і не думалі навучыцца. Больш таго: уся нацыянальная мастацкая культура для іх існуе як нейкі экзатычна-этнографічны даважак. Пра якую ж яе вялікую выхавальную ролю можна тут гаварыць!

Самае светлае і радаснае ўражанне на мяне асабіста зрабіла паездка ў вёску Моталь

Н. Гілевіч, сакратар Гомельскага абкома КПБ С. П. Бабыр, загадчык аддзела прапаганды і агітацыі абкома В. М. Кашавенка.

лікай Кастрычніцкай рэвалюцыі.

Жыхары Палесся любяць і ўмеюць працаваць — гэтым, бяспрэчна, і тлумачыцца відочная жывасць краю, высокі ўзровень дабрабыту, прывабны выгляд — дзе ні праяжджалі — калгасных і саўгасных палеткаў, дагледжанасць гарадоў, пасёлкаў і вёсак, размах новага будаўніцтва.

Радасна было бачыць на кіраўнічых пасадах людзей сучаснага ўзроўню мыслення, сучаснай інтэлектуальнай культуры і высокай прафесійнай кампетэнтнасці, хаця праблема кадраў яшчэ, вядома, не вырашана да канца. Слабасць пазіцыі многіх кіраўнікоў — недаацэнка імі духоўных, культурных, гуманітарных фактараў і аспектаў дзейнасці, несуразмерна малая — у параўнанні з вытворча-гаспадарчымі клопатамі — увага да душы чалавека, да таго, чым, якім добром гэта душа запаўняецца.

Як цікавіцца беларускай літаратурай на беларускім Палессі? Адназначнага адказу тут, відаць, не даць. Дзе больш цікавіцца, дзе — менш, дзе сапраўды чытаюць і ведаюць, а дзе — і не чытаюць і не ведаюць. У Мазыры на вечары было распрададзена бадай што каля двухсот маіх кніг — усе, якія

Іванаўскага раёна, дзе старшыней калгаса працуе ўжо чатырнаццаць гадоў Уладзімір Іванавіч Балюк. Знаёмства з гаспадаркай і з людзьмі, з іх жыццём і справай пераканалі мяне, што там існуе рэальнае гарманічнае адзінства клопатаў пра вытворчыя поспехі (а яны выдатныя!) і пра духоўны свет чалавека, пра тое, каб жыццё і праца былі для яго радасцю.

Моталь і У. І. Балюк — тэма асобнай вялікай гаворкі, тут жа зазначу толькі, што вучыцца будаваць прыгожы лад на роднай зямлі трэба ўсё ж не ў аднабакова энергічных гаспадарнікаў, а ў таго, хто ні на хвіліну не забывае, што не хлебам адзіным жыве чалавек, хто кіруецца вышэйшай мудрасцю гаспадарання: нашчадкам трэба перадаць у спадчыну і плён працы, і незнявечаную прыгажосць бацькоўскага краю, і дзівосныя скарбы душы народнай. Хто разумее: калі паперадзе Плуга не ідзе Песня, Мара, Запавет — якія б ні былі поспехі на полі, — яны не самыя трывалыя і, значыць, часовыя. Таму і героём нашых твораў пра вёску сёння мае права быць перш за ўсё вольны і глыбока свядомы патрыёт Башкаўшчыны, сапраўды культурны Земляроб, Сейбіт і Жнец, добры і мудры Чалавек-Творца.

Сяргей ЗАКОННИКАЎ:

— За час падарожжа па Палессі было столькі цікавых радасных сустрэч, знаёмстваў, столькі сур'ёзных і шчырых размоў па самых розных праблемах, што адразу ўсё гэта асэнсаваць вельмі цяжка. Адно скажу: тое, што ўбачыў, пачуў, зразумеў, да чаго дакрануўся сэрцам, павінна ўзнавіцца на паперы. Высокая пазыя, якая шчодро разліта ў непаўторных краявідах палескага краю, у душах яго працавітых, мудрых і гасцінных людзей, проста не

можа не перайсці ў радкі ўдзячнасці і пашаны.

Штуршок гэтаму далі нафтавікі, якія расказвалі нам пра свае клопаты, цяжкасці, пра нялёгка, але надзвычай змястоўны будзень: высаджаныя ласкавымі рукамі дзесяткі тысячы ружаў, у якіх кспеацца, пльве пад сонцам Рэчыца; зацікаўлены дыялог пра жыццё, літаратуру, мову на вялікіх літаратурных вечарах у Гомелі, Мазыры, Жыткавічах, у калгасе імя М. Горкага Пінскага раёна; гутаркі з партыйнымі, савецкімі і гаспадарчымі кіраўнікамі гарадоў і раёнаў, якія паказалі,

што ў нас ёсць шмат таленавітых, высокаадукаваных, апантаных сваёй справай працаўнікоў, якіх па плячы сённяшнія задачы.

З асаблівым пачуццём горадасці за нашых сучаснікаў знаёміўся з калгасам «40 год Кастрычніка» Іванаўскага раёна.

Выступае У. Верамейчык.

люка — таленавітага кіраўніка, якога разумее, паважае і падтрымлівае ва ўсіх карысных пачыненнях калгасная грамада.

Скончыўся час тых, хто прывык хавацца за прыгожую фразу, пускаць пыл у вочы, займацца марнатраўствам, прыпіскамі, хто стараўся сапраўдныя

Б. Спрычан чытае верш аб Прыпяці.

Выдатна, што сама вёска Моталь мае трывалую аснову для таго, каб чалавеку тут жылося не толькі зручна, утульна, але і культурна, аб чым сведчыла выступленне самадзейных артыстаў, якое ўзрушыла выключным майстэрствам, глыбіннай народнасцю. Нават такіх, магчыма, для некага і нязначных дэталі, як калодзежы, альтанкі і скверыкі на скрыжаваннях палёвых дарог, дзе ў спіку можна папіць чыстай сцюдзёнай вады, хвілінку адпачыць у час рабочага дня, гавораць аб многім. Адчуваецца, што людзі любяць родную зямлю, ганарацца сваёй працай, багатымі традыцыямі. Вялікая заслуга ў гэтым Уладзіміра Іванавіча Ба-

справы замяніць парадным аптымізмам. І ўсё ж шкада, што яшчэ дасюль часам паспешна прымаюцца неабгрунтаваныя рашэнні, а добрыя ініцыятывы кіраўнікоў, спецыялістаў і радовых працаўнікоў часта скоўваюцца састарэлымі інструкцыямі, нарматывамі.

Тым большую павагу выклікаюць тыя людзі, якія не мірацца з недахопамі, працуюць з новай мерай дзяржаўнай адказнасці, адносяцца да ўсяго сумленна, прычыпова, з павышанай душэўнай справядлівасцю.

І мы, літаратары, павінны выйсці на прамую сувязь з жыццём, падставіць сваё плячо пад агульнанародную ношу.

абтрэсены пыл з ног, але ёсць пра што ўспомніць і пра што гаварыць.

Галоўнае для мяне ў гэтай паездцы тое, што я, здаецца, адчуў сам час, у якім мы жывём, яго рух, яго непаўторнасць і матэрыяльнасць. Час на самай справе вялікіх пераменаў, перамен зусім не тых, да якіх мы прывыклі: тут узведзена, перайначана, палепшана, перабудавана, у працэнтах, рублях і гектарах, што можна ўбачыць на

самой справы. Прыземленага, але, як ні дзіўна, узнёслага. Бо гэта адначасова і для чалавека, і для дзяржавы. Таму і гаворка ўсюды была шырая, і не толькі пра поспехі, але і пра недахопы, аб праблемах сённяшняга дня з перспекывай, з практычнай яго на дзень заўтрашні.

Дэталі, якую я прывяду, сцвярджаючы гэтую думку, мо каму падасца нязначнай і чыста пісьменніцкай, наіўнай. Але мне, як палешуку, яна гаворыць шмат аб чым. Два гарады на нашай трасе: Рэчыца і Мазыр. Гарады недзе і ў нечым сапернікі. І ў абодвух амаль што адначасова гарадскія ўлады пачынаюць разводзіць і высаджваць ружы. Клапоцяцца аб ружах пры наяўнасці клопату куды больш надзённага і значнага: гарады ж і прамысловыя і сельскагаспадарчыя, старажытныя, але ў той жа час і маладыя, новыя, і абодва растуць так, што ў кіраўнікоў косці трашчаць, нараджаюцца новыя прадпрыемствы, нават новыя галіны прамысловасці, новыя гаспадар-

кі. Усім зразумела, што гэта значыць: план, вал, здабыча, надоі, прывагі, будаўніцтва, нарыхтоўка і г.д. А тут — ружы! У Рэчыцы 50 тысяч кустоў сёння, а заўтра — на кожнага жыхара па кусту, гэта значыць, сто тысяч кустоў. Такая ж мэта і ў Мазыры. А жыхары і самі ў разгубленасці. Старая наша звычка: што ёсць у суседа, тое павінна быць і ў мяне, што расце ў гарадскім скверы, павінна расці і ў маім гародчыку, на маёй дачы.

— Хай будзе так, хай расце і ў жыхароў, — аднагалосна згодны кіраўнікі і Рэчыцы, і Мазыра.

— Жадаюць працаваць ёсць сёння ў кожнага, — як бы падвёў вынікі нашай паездкі і нашых уражанняў першы сакратар Мазырскага гаркома партыі Валеры Сцяпанавіч Сялецкі. І дадаў: — Але гэтаму жадаюць яшчэ патрэбны розум і інтэлект.

Дык вось, жадаюць такога інтэлекту у кожнай справе мы і адчулі, едучы на сваім пісьменніцкім пегасе-рафіку па Палес-

Уладзімір ПАУЛАЎ:

— З жэрла танкавай гарматы на помніку ў Рэчыцы, горадзе ружаў, вызіраў і круціў галавой верабей. У небе вакол стомцовага штыва ў Брэсцкай крэпасці-героі кружылі галубы. Уся траса ўяўлялася муравай стужкай баявога ордэна: помнік у пачатку маршрута, помнік у яго канцы. І скрозь — у гарадах і паселішчах — помнікі слаўнай доблесці воінаў і партызан, усяго народа, які змагаўся. У двары музея ў Пінску стаіць на пастамеце жалезнакалавы трак-

тычна, няўрымслівыя і дасведчаныя практыкі. Людзі на сваім месцы, якія ведаюць справу і хораша робяць яе, людзі аптымізму. Хіба не яны патрэбны перабудове? Назаву трох з ўсіх, хто зрабіў на мяне найбольшае ўражанне. Гэта (згодна маршруту) першы сакратар Мазырскага гаркома партыі Сялецкі Валеры Сцяпанавіч, дырэктар рыбгаса «Белае» ў Жыткавіцкім раёне Дзмітрый Рыгоравіч Сергіенка, старшыня калгаса «40 год Кастрычніка» Іванаўскага раёна Балюк Уладзімір Іванавіч.

Наш маршрут быў выбраны спецыяльна па Палесці. Не дзе-

сі. Адчулі ў гаворцы з першым сакратаром Жыткавіцкага райкома партыі Уладзімірам Сяргеевічам Герасімавым, сакратаром райкома Людмілай Фёдарайнай Козел, старшынёй райвыканкома Аляксеем Мікалаевічам Сцепаненкам, старшынёй Тураўскага пасялковага Савета Лідзіяй Фядотаўнай Прыбалавец, дырэктарам рыбгаса «Белае» Дзмітрыем Рыгоравічам Сергіенка, адчулі гэта і ў Пінску, і ў Моталі на Брэстчыне. Сапраўдны клопат пра свой родны беларускі край. І, на маю думку, новае ў гэтым клопаце: беражлівасць, ашчаднасць да прыроды і роднай зямлі, цвярозасць падыходу, гістарычная і экалагічная адукаванасць, і... роздум, роздум, роздум. І яшчэ — маладосць кіраўнікоў, маладосць іх думак і надзей у спалучэнні з падрыхтаванасцю да таго часу, у якім яны жывуць. А іх надзеі — на кожнага, з кім ідуць поплец, у тым ліку і на нас, пісьменнікаў, надзеі, якія мы павінны апраўдваць, каб гісторыя наша мела працяг.

стацкай самадзейнасці, што сустракалі нас і шчодро знаёмлілі са сваім майстэрствам, як адметная палешуцкая мова ў розных яго кутках.

Палессе — край напружанай працы, якая ўражвае сваімі набыткамі, хоць, як казалі, набыткі гэтыя — толькі добры пачатак набыткаў будучых. Палессе — край займальных перспектыв і разам з тым многіх складаных і нявырашаных пытанняў, а сярод іх найперш пытаньняў, звязаных з меліярацыяй.

Палессе — перад усім астатнім! — край цудоўных людзей. У птушына-песенным краі,

Віктар КАЗЬКО:

— Дзве тысячы кіламетраў на «рафіку» па Палесці на працягу шасці дзён. Гэта і так ужо само па сабе нямала. Але атрымаецца куды больш, калі ў гэтыя кіламетры ўключыць яшчэ і сустрэчы ў абкоме, гаркомах, райкомах, на прадпрыемствах, у гаспадарках, гаворкі, выступленні ў вясковых клубах, палацах культуры, знаёмства са славуцкімі мясцінамі краю. Ра-

абтрэсены пыл з ног, але ёсць пра што ўспомніць і пра што гаварыць. Галоўнае для мяне ў гэтай паездцы тое, што я, здаецца, адчуў сам час, у якім мы жывём, яго рух, яго непаўторнасць і матэрыяльнасць. Час на самай справе вялікіх пераменаў, перамен зусім не тых, да якіх мы прывыклі: тут узведзена, перайначана, палепшана, перабудавана, у працэнтах, рублях і гектарах, што можна ўбачыць на

Лідзія Фядотаўна Прыбалавец, «гаспадыня Турава», старшыня пасялковага Савета.

тар ХТЗ з заводскім нумарам 1126. У пачатку вайны яго разабралі і схавалі калгаснікі Столінскага раёна. Пасля гітлераўскага нашэсця сабралі. Ён стаў першым пасляваенным трактарам, флагманам у тых мясцінах; доўга і безадказна працаваў. За гэта яго прызвалі «капітанам». Трактар займеў уласнае імя.

Тысячы і тысячы «капітанаў» рознай моцы сёння на Палесці. І не толькі трактароў, караблёў, рознай іншай тэхнікі. Флагманы сённяшняга дня — гэта і буравая, якая ўяўляе немалы завод, і камбінат «Рэчыца-дрэў», і калгас «40 год Кастрычніка» ў Моталі Іванаўскага раёна. А найбольш, — надаючы слову адухоўленасць, — людзей-капітанаў. Яны ўсім гэтым кіруюць. У большасці гэта людзі маладога веку, несумненна добра падрыхтаваныя тэарэ-

Старшыня калгаса «Новае жыццё» Жыткавіцкага раёна М. М. Аршошка і С. Законнікаў.

небудзь у іншым месцы Беларусі, а менавіта на Палесці, краі, што прыняў дзве трэці Чарнобыльскай бяды. Усюды мы пачалі пра яе, пачынаючы з Гомельскага абкома партыі, дзе нас прыняў сакратар абкома Сяргей Пятровіч Бабыр. Гэта ён у паваеннаму напружаным дні вясны мінулага года кіраваў эвакуацыяй з трыццацікіламетровай зоны. У той зоне спынілі існаванне дзевятнаццаць гаспадарак. Скрозь па трасе былі выбудаваны белакаменныя пасёлкі для іх жыхароў.

Калі Амазонію называюць лёгкімі паланеты, то Палессе многія называюць лёгкімі Еўропы. Клопат наш агульны, каб яны былі чыстымі.

Рэгіён Палесся — своеасаблівы край. Розныя мясціны яго падобны і ў той жа час непадобны, як строі ўдзельнікаў ма-

якім з'яўляецца Палессе, любяць буслоў. Мы іх бачылі ўсюды. У Прыпяцкім запаведніку многа чорных буслоў. У вёсках калгаса імя Горкага Пінскага раёна, якім кіруе Герой Сацыялістычнай Працы Васіль Майсеевіч Гарошка, беларуская птушка бацяна гняздуецца на саламяных стрэхах і на шыферных дахах. Каля калгаснага клуба ў вёсцы Пleshчыцы спілалі адну ралю магутнага дрэва, і там пасяліўся бусел. У старажытным Тураве на будынку гарпасялковага Савета, якім энергічна кіруе Лідзія Фядотаўна Прыбалавец, насуперак некаторым перашкодам склаў буслянку чорна-белы прыгажун. У адным з адмысловых пакояў сельскага Савета бяруць шлюб маладыя пары, а па наваколлі ляціць жыццядайны бусліны клекат...

(Заканчэнне на стар. 4).

В. Казько гутарыць са сваімі землякамі — прадаўцом Л. Галавачовай і загадчыцай мазырскай кнігарні К. Артамоновай.

ней звычайна адразу ж пасля такой гонкі адчуванне толькі суму, спешкі, а здаралася, і горычы. Там не дабыў, тут не даслухаў, не дагаварыў, убачыў толькі на паўвока. І ўсведомленне таго, дзе быў, з чым пазнаёміўся, прыходзіла як у запаволеным кіно, значна пазней, з цягам часу. А тут жа яшчэ не

свае вочы, памацаць уласнымі рукамі, прыхапіць на памяць, як сувенір. Перамены гэтыя зусім у іншым, яны ў сьведомасці тых людзей, з якімі мы сустракаліся, у з'яўленні на справе новага мыслення і новага, можа, на першы погляд больш прыземленага, але і больш паглыбленага, дзяржаўнага падыходу да

Сустрэча на мяккі Пінскага раёна.

Першы сакратар Мазырскага гаркома КПБ В. С. Сялецкі.

Ад Гомеля да Брэста, ад сэрца да сэрца

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 2-3).

Алесь ПІСЬМЯНКОЎ:

— Я адкрыў для сябе Палессе. Упершыню ўбачыў выразна яго своеасаблівы твар. І як заўсёды бывае пасля адкрыцця, трохі разгублены і ашаломлены.

Вельмі багата ўражанняў. Яны яшчэ як след не адстаяліся і таму цяжка вылучыць нешта адно. Яшчэ стаяць перад вачыма бурныя вышы Рэчыцы, велічная Прыпяць, маляўніча-непаўторны Мазыр, старажытны Тураў... Яшчэ са мной сакавітая мова палешукоў, іх шчырыя і шчымыя песні, дасціпны гумар знаходлівых аўчокоў і руплівых мотальцаў.

Як ні дзіўна, мы яшчэ слаба ведаем свой край, яго гісторыю, недацэннаем сваіх людзей. Мужных, працавітых, шчырых. Ва ўмовах перабудовы сфарміраваліся новы тып кіраўнікоў, рабочых, інтэлігентаў. У тым, што мы патрэбны ім, а найперш — яны нам, мы пераконваліся скрозь. У мазырскім Падацы культуры літаральна

недзе было ўпасці яблыку — столькі тут сабралася жадаючых паслухаць паэзію, пачуць адказы на набалелыя пытанні.

Выснова адна — нам трэба часцей сустракацца з людзьмі. Гаварыць з імі. Вучыцца ў іх. Раіцца. Карыцца ад гэтага будзе ўзаемная.

На жаль, у такіх буйных гарадах, як Рэчыца, Мазыр, Пінск, слаба наладжана культурнае жыццё: адсутнічае літаратурнае асяроддзе, па сёння

няма прафесійных тэатраў. Давялося пажурываць і ў старажытным Тураве. Яго не пашкадаваў бязлітасны час і наша абьякавасць, раўнадушша. Ад слаўтага мінулага ў тураўцаў засталася хіба што мянушка: «Тураўскія князі» — так іх называюць у наваколлі за высокае пачуццё ўласнай годнасці.

Так, слаўныя людзі жывуць на беларускім Палессі. Непаўторная і велічная яго прырода. Зберагчы ё я!

Старшыня калгаса імя Горкага Пінскага раёна В. М. Гарошка, М. Пракаповіч і А. Письмянкоў.

Браніслаў СПРЫНЧАН:

— ...А там, где Рокоссовский вел солдат, Так молодо расправил плечи Мозырь, У Припяти подняв, как главный козырь, Свой нефтеперегонный комбинат...

За апошнія гады прыкметна разросся, папрыгажэў і памаладзеў гэты горад, стаў сапраўдным цэнтрам эканамічнага і духоўнага жыцця мазырскага Палесся. Плаўныя выгібы паўнаводнай Прыпяці, крутыя ўзгоркі і глыбокія яры, сучасныя архітэктурныя ансамблі і аднапавярховыя драўляныя домкі, што патанаюць у зеляніне, ствараюць непаўторнае аблічча Мазыра. Трыццаць гадоў назад я назаўсёды палюбіў гэты старадаўні горад.

Крыху іншыя пачуці выклікае выгляд старадаўняга Ту-

Дырэктар рыбгаса «Бела» Д. Р. Сергіенка.

жыў і тварыў выдатны пісьменнік старажытнарускай літаратуры Кірыла Тураўскі. Паказальна тое, што высокую адукацыю Тураўскі атрымаў не дзе-небудзь, а ў родным Тураве. Добра было б у нейкай

Н. Мацяш адказвае на тэлефонны званок.

жыта, ячмень. Прайшлі моцныя ліўні, там-сям з градам, і ў зялёных масівах утварыліся прагалы палеглага калосся. І ўсё ж хлебаробы Тураўшчыны і Піншчыны спадзяюцца вырасціць высокі ўраджай.

Асабліва радуець шырокія нівы і плантацыі цукровых буркачоў у калгасе «40 год Кастрычніка» Іванаўскага раёна. Кіруе гэтай багатай, квітнеючай гаспадаркай таленавіты, прадпрымальны і энергічны чалавек — Уладзімір Іванавіч Балок. У шырокае кола яго інтарэсаў уваходзяць разам з вытворчымі клопатамі і клопаты аб развіцці духоўнай культуры сяла Моталь. Добра вядомы на Палессі і далёка за яго межамі мотальскі фальклорна-этнографічны ансамбль і мотальскія вышывальшчыцы. Вышытыя імі ручнікі — самабытныя творы народнага мастацтва. Радуе і тое, што да творчасці тут, у школе мастацтваў, далучаюцца і дзеці. Я не магу адарваць вачэй ад сцені: на авальным бярозавым зрэзе — залатая кветка з саломы. А на адваротным баку тонкай вязі вышывана імя аўтара — Стасевіч Света. 10 гадоў. Гэтая незнаёмая мне Света і яе рукатворная кветка надаюць мне веру ў наш заўтрашні дзень.

Знаёмства з вёскай Моталь.

рава, былой сталіцы Тураўскага княства, якое распасціралася, з усходу на захад, ад Мазыра да Бярэсця, а на поўнач — да Рагачова, Слуцка і Клецка. Цяпер Тураў — звычайны гарадскі пасёлак. А ўжо ў XII стагоддзі ён быў не толькі буйным эканамічным, а і культурным цэнтрам. У ім

меры ўвекавечыць былую славу старажытнага Турава, захавачь для нашчадкаў яго гарадзішча, адкрыць помнік Кірылу Тураўскаму.

Роўная дарога, як страла, ляціць праз Палессе. На месцы былых балот раскінуліся бязмежныя палі, на якіх наліваюць буйны колас пшаніна.

КУПАЛЫ НЕЎМІРУЧЫ СВЕТ

Стала традыцыяй, што кожны год настаўнікі беларускай мовы і літаратуры г. Мінска збіраюцца ў Літаратурным музеі Янкі Купалы на свае нарады і семінары, каб яшчэ раз даіравацца да слова пэнара. Сёлета навукова-практычная канферэнцыя «Ідэяна-маральнае выхаванне вучняў пры вывучэнні творчасці Янкі Купалы» прысвечалася 105-й гадавіне з дня нараджэння паэта.

Творчасць Янкі Купалы — жыватворная крыніца камуністычнага выхавання школьнікаў у святле рашэнняў XXVII з'езда КПСС. — тэма даклада загадчыцы кабінета беларускай мовы і літаратуры Мінскага

радскага інстытута ўдасканалення настаўнікаў В. Раманавіч. Настаўніца-метадыст СШ № 124 В. Войціц, заслужаная настаўніца БССР Н. Гірсэн, настаўнікі М. Ціхановіч, В. Шалькевіч, М. Малочка і іншыя гаварылі аб выхаванні ў дзяцей любові да роднай мовы, аб маральна-этычным выхаванні школьнікаў пры вывучэнні паэм «Бандароўна» і «Тарасова доля», аб інтэрнацыянальным выхаванні на прыкладзе твораў Я. Купалы, прысвечаных тэме дружбы савецкіх народаў. Алег Лойна расказаў аб сваёй працы над кнігай «Янка Купала».

Загадчыца навукова-мета-

дычнага сектара Аб'яднанай дырэцыі дзяржаўнага літаратурнага музея г. Мінска Н. Цёрна пазнаёміла прысутных з новымі матэрыяламі аб знаходжанні Янкі Купалы ў Грузіі.

На канферэнцыі выступілі таамама супрацоўнікі музея Ф. Ваданосава, Я. Раманоская. У выкананні вучняў СШ № 108 прагучала літаратурная кампазіцыя «Грай, мая жалейка» па творах Я. Купалы і беларускія народныя песні ў выкананні дзіцячага хору «Ветрык» СШ № 150, якая змагаецца за права насіць імя Р. Шырмы.

Л. ЗАГОР'ЕВА.

Памнажаючы духоўнае багацце народа

Крыху больш за паўгода існуе Савецкі фонд культуры, але ўжо цяпер можна гаварыць аб першых станоўчых выніках яго работы. Іх падвялі 1 ліпеня ў Маскве ўдзельнікі пасяджэння праўлення гэтай грамадскай арганізацыі.

Значны ўклад у памнажэнне духоўных скарбаў народа, павышэнне яго культурнага патэнцыялу ўносіць фонд, які аб'яраецца на шырокі ўдзел розных творчых арганізацый нашай краіны, відных грамадскіх дзеячаў.

На пасяджэнні прэзідыума Савецкага фонду культуры было зачытана пісьмо Генеральнага сакратара ЦК КПСС:

«Дарагія таварышы! Гэтым пісьмом паведамляю вам, што мною на рахунак Савецкага фонду культуры пераведзены 50 тысяч рублёў з гонарарных сродкаў, якія былі атрыманы за выдадзеныя за мясёмі кнігі.

Хацеў бы прасіць вас выкарыстаць гэтыя сродкі пры ўзвядзенні на геранічнай смаленскай зямлі помніка Васілію Цёркіну, які ўвекавечвае подзвіг савецкага салдата ў Вялікай Айчыннай вайне і з'яўляецца сімвалам глыбокай павагі на-

шага народа праслаўленаму паэту і яго літаратурнаму герою. З найлепшымі пажаданнямі. М. Гарбачоў».

Гарачымі апладысмантамі прысутныя выказалі шчырую ўдзячнасць за падтрымку дзейнасці Савецкага фонду культуры. У рэалізацыю асноўных на-прамкаў работы ўключыліся аддзяленні Савецкага фонду культуры, створаныя ва ўсіх саюзных рэспубліках, Ленінградзе і Маскве.

У сваёй рабоце фонд шырока аб'яраецца на выснародную дзейнасць энтузіястаў. Аднак, адзначалася ў дакладзе старшыні праўлення Савецкага фонду культуры Д. Ліхачова, у выступленнях іншых удзельнікаў пасяджэння, пакуль яшчэ марудна складаецца актыўны фонд. Слабыя кантарты з працоўнымі калектывамі. Дагэтуль не ўстаноўлены дзелавыя сувязі з таварыствамі аховы помнікаў гісторыі і культуры, аматараў кніг, аховы прыроды. Нямаюць пытанняў узнікае ў сувязі са стварэннем вытворчай базы фонду, без чаго немагчыма самафинансаванне гэтай грамадскай арганізацыі.

Кар. ТАСС.

Стратэгія перабудовы

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 1).

падабачца працэс дэмакратызацыі. Рэальнае супрацьстаянне: з аднаго боку, актыўнасць мас, якія прагнуць перабудовы, з другога, — па-ранейшаму бюракратычны стыль дзейнасці ў самых розных галінах, спробы замарозіць перабудову.

«Савецкія людзі разумеюць, што дасягненне многіх мэт перабудовы запатрабуе працяглага часу, — гаворыцца ў дакладзе М. С. Гарбачова, — але яны справядліва ставяць пытанне: а чаму сёння не вырашаюцца неадкладныя і адносна простыя задачы, якія істотна палепшылі б умовы працы, жыцця, быту, аздаравілі маральна-духоўную атмасферу?»

Сапраўды, хіба не наша агульная віна, што сям-там ідзе адступленне ад заваяваных нядаўна пазіцый? Зноў жа назіраюцца факты п'янства, па-ранейшаму вольна сябе адчуваюць дармаеды, несунны — людзі, якія жывуць за кошт іншых. Сумленныя людзі гэтым вельмі занепакоены, занепакоены тым, што мала пакуль парадку ў гандлі, у сферы паслуг, у ахове здароўя, у камунальнай гаспадарцы, — тых звеннях эканомікі, якія непасрэдна звязаны з паўсядзённым жыццём людзей.

У дакументах Пленума звяртаецца ўвага і на такую акалічнасць: сёй-той робіць спробу выкарыстаць дэмакратыю, галоснасць не ў інтарэсах грамадства, не ў інтарэсах перабудовы, а ў інтарэсах асабістых, эгаістычных. З такімі з'явамі трэба змагацца, але змагацца адкрыта, галосна. Жыць і працаваць ва ўмовах галоснасці, дэмакратыі — значыць, шырока дыскуціраваць, не баяцца сутыкнення думак і пазіцый. Усё гэта неабходна ў пошуках ісціны, для вырашэння надзённых праблем.

Разам з тым, падкрэсліваецца ў дакументах Пленума, нельга, каб пад выглядам барацьбы з адной наўпраўдай, з амбіцыямі адной групы, яе прэтэнзіямі на ісціну «ў апошняй інстанцыі» навязвалася амбіцыя другой групы, яе суб'ектывісцкія пункты гледжання. З гэтым даводзіцца сутыкацца і ў сродках масавай інфармацыі, у мастацтве і ў літаратуры, у навуковых колах. Не абышла гэтая з'ява і партыйныя, грамадскія арганізацыі.

Глядзець праўдзе ў вочы, не прымаць жадаанае за сапраўднае, не ствараць ілюзій, а цвёрза, рашуча, смела браць на сябе адказнасць за грамадскія

справы, воль імператывы сённяшняга часу. Калі мы гаворым пра мінулыя дваццаць гадоў застою, дык часам забываем, што гэта быў застоў не толькі ў эканоміцы, а і ў грамадскай свядомасці, як адлюстраванне адпаведнага з'яў жыцця і перш за ўсё адрыў слова ад справы. Пераадолець учарашнія стэрэатыпы мыслення вельмі няпроста, але іншага шляху няма — трэба пераадолець.

Так, чалавека вучыць жыццё. Але ж жыццё яго і перавучае. І не толькі жыццё. Літаратура, кіно, тэатр, выяўленчае мастацтва, якое ў іх сёння вялізнае поле дзейнасці! «Нам няма чаго баяцца навізны праблем, новых адкрыццяў, новых падыходаў у ідэяна-палітычным працэсе, — сказаў на Пленуме М. С. Гарбачоў. — У нас хопіць розуму, сілы і ўмення, каб па-ленінску весці работу ва ўмовах перабудовы, не прыходзячы ў захваленне ад кожнага яе поспеху, але не ўпадаючы ў роспач, тым больш у паніку, калі знаходзіцца нейкія негатыўныя з'явы. Трэба вучыцца склададанаму, дыялектычна супярэчліваму майстэрству перабудовы».

Адкрытасць і рэалізм — у кожным радку дакументаў Пленума. Так, жыццё складае, краіну чакаюць новыя праблемы, ніхто не застрахаваны ад памылак. Ды баяцца памылак — гэта значыць сядзець, клаўшы рукі, у цішы кабінета, нічога не робячы, чакаючы, пакуль за цябе іншыя пройдучь самую складаную частку шляху.

Буйнейшая палітычная падзея ў жыцці партыі і краіны — XIX партыйная канферэнцыя, якая аббудзецца ў будучым годзе. «Для нас, камуністаў, — сказаў у заключным слове М. С. Гарбачоў, — яна стане, на сутнасці, палітычным экзаменам на галоўным прадеме нашага жыцця — перабудове».

«Перабудова эканамічнага кіравання, гаспадарчага механізму ў цэлым з'яўляецца цяпер цэнтральнай задачай, якая вызначае поспех усёй стратэгіі паскарэння, — гаворыцца ў пастанове Пленума ЦК КПСС. — Яе ажыццяўленне — важнейшая агульнапартыйная, агульнанародная справа, неад'емная састаўная частка працэсу абнаўлення ўсяго жыцця краіны, прамое прадаўжэнне справы Кастрычніка».

Прымем гэтыя словы, як праграму дзейнасці, як праграму жыцця!

Л. ДРОБАУ. Великая Айчынная вайна ў творах беларускага жывапісу. На рускай мове. Мінск, «Навука і тэхніка», 1987.

Тэма Вялікай Айчынай вайны ў беларускім мастацтве займае адметнае месца. Над адлюстраваннем мужнасці народа ў барацьбе з фашысцкімі захопнікамі, выкрыццём зверстваў захопнікаў мастакі пачалі працаваць яшчэ ў час суровых выправаў. Аднак найбольшага поспеху яны дасягнулі тады, калі падзеі гэтых сталі асэнсоўваць з вышэйняй прайдзенага года, надаючы тэме філасофскае гучанне.

Мастацтвазнавец Леанід Дробаў у брашуры «Великая Айчынная вайна ў творах беларускага жывапісу» і звяртае ўвагу на гэтыя аспекты, падрабязна разглядаючы найбольш значныя палотны, напісаныя ў розныя гады. Падрабязна гаворыцца пра адметнасць творчасці такіх вядомых прадстаўнікоў беларускага жывапісу, як М. Савіцкі, Я. Зайцаў, А. Шыбнёў, В. Грамыка, Г. Вашчанка, Л. Шчамялёў і інш.

Чытач пазнаёміцца таксама з чорна-белымі рэпрадукцыямі работ «На партызанскім аэрадроме» П. Гаўрыленкі, «Віцебскія вароты», «Партызанская мадонна», «Панаранне» М. Савіцкага, «Над Прыпяццю» В. Грамыкі — усяго змешчана семнаццаць ілюстрацый.

ЗОРЫ СЕВАНА

ЗОРЫ СЕВАНА. Вершы, аповяданні, казкі. Пераклады з армянскай мовы. Мінск, «Юнацтва», 1987. «Бібліятэка дзіцячай літаратуры народаў СССР» папоўнілася чарговым, восьмым томом. У зборніку «Зоры Севана» змешчаны лепшыя ўзоры армянскага фальклору і літаратуры для дзяцей, створаныя армянскімі пісьменнікамі ад Мхітара Гота (XII стагоддзе) да нашых сучаснікаў.

У прадмове да кнігі доктар філалагічных навук Х. Гюльнарзан піша: «У армян вельмі багатая культура, а літаратура — адна з самых старажытных літаратур Савецкага Саюза. Першыя пісьмовыя помнікі на армянскай мове вядомыя з V стагоддзя... Чытачы знойдуць у гэтай кнізе ўзоры старажытнай армянскай дзіцячай літаратуры, якія з любоўю пераклаў на беларускую мову народны паэт Беларусі Стасік Танюк».

Ужо ў старажытнай Арменіі ствараліся мастацкія творы спецыяльна для дзяцей. Аднак дзіцячая літаратура ў сучасным разуменні ўзнікла пазней — у сярэдзіне мінулага стагоддзя. Гэта ў першую чаргу звязана з творчасцю заснавальніка новай армянскай літаратуры Хачатур Абавяна і яго паслядоўнікаў — Геворка Дадаханяна, Рафаэля Патканяна, Газараса Атаяна і іншых выдатных пісьменнікаў.

Крыжы паэзіі, ужо ў канцы XIX стагоддзя, у армянскай літаратуры шчодро раскрыўся талент Аванеса Туманяна. Ён напісаў шмат вершаў аповяданняў, па-майстарску апрацаваў многія народныя казкі, паданні, у тым ліку вялікі твор народнага эпасу «Давід Сасунскі». Многае з напісанага А. Туманяна увайшло ў скарбонку дзіцячай літаратуры.

Асабліва значных поспехаў дасягнула армянская дзіцячая літаратура ў савецкі перыяд. Творы армянскіх пісьменнікаў сталі вядомымі беларускім чытачам дзякуючы перакладам, зробленым Р. Барадул'ніным, У. Някляевым, Г. Бурдзюніным, С. Законнікавым, В. Патавай, У. Анісковічам, К. Намішам, У. Карызынай і многімі іншымі.

Укладанне зборніка Сурэна Мурадзяна.

КАСТРЫЧНІКАМ З'ЯДНАННЯ

— Атар Філімонавіч, вы з'яўляецеся арганізатарам і старшынёй Галоўнай рэдакцыйнай калегіі па літаратурных сувязях і мастацкім перакладзе. У нас на Беларусі апошнім часам усё больш увагі надаецца праблемам перакладу як асноўнаму сродку літаратурных узамасувязей. Многія пісьменнікі і літаратуразнаўцы ў сваіх выступленнях і артыкулах спасылаліся на павучальны вопыт перакладчыкаў з іншых саюзных рэспублік. Зацікавіў нашых літаратараў і вопыт грузінскіх налег. Перш за ўсё маецца на ўвазе арганізацыя, якую вы ўзначальваеце.

— Сапраўды, наша Калегія па літаратурных узамасувязях і мастацкім перакладзе пакуль што — унікальная, адзіная ў сістэме рэспубліканскіх саюзаў арганізацыя, што ўзяла на сябе ролю актыўнага каардынатара ва ўсёўзрастаючай

мастацкага перакладу. Тут ацэньваюць якасць работы перакладчыка, даюць кансультацыі, а пры патрэбе ажыццяўляюць прафесійны арбітраж. Адзін з асноўных клопатаў рэдакцыі — падрыхтоўка перакладчыцкіх кадраў. Вы ведаеце, што існуе практыка абмену стажэрамі. Дзякуючы ёй на Украіне плённа працуе цэлы атрад картвелологаў, а ў нас — кваліфікаваныя ўкраінцы. Стажыраваліся ў нас групы балгарскіх перакладчыкаў, выпускніцы маскоўскага Літінстытута пэтрысы Ірына Мельнікава і Наталя Скалоўская, Яфімія Цопа з Малдавіі, Она Міквявічутэ з Літвы... Міжрэспубліканскі абмен студэнтамі ўніверсітэтаў дае добры плён.

цеся да падрадных перакладаў?

— Агульнавядома, якія перавагі дае перакладчыку веданне мовы арыгінала. Ніхто не стане спрачацца, што, па мажлівасці, трэба перакладаць з яе. Але ў СССР літаратура ствараецца на 78 мовах. Дзе можна ўзяць столькі перакладчыкаў з веданнем моў? Можна было б спаслацца на хрэстаматычны прыклад: Барыс Пастарнак пераклаў Гётэ з нямецкай, Шэкспіра з англійскай і, не ведаючы мовы, гэтак жа бліскуча пераклаў творы грузінскіх паэтаў... Мне, напрыклад, несур'ёзна бачыцца сама пастаноўка пытання — ці патрэбны падрадкавыя пераклады? Гэтымі размовамі часта прыкрываюць свой непрафесіяналізм і ляноту. Зразумела, падрадкавік патрэбны. Таму трэба думаць не пра тое, як яго вынішчыць, а пра тое, якім ён павінен быць. У нас існуюць сектары падрад-

Ды і матэрыяльныя магчымасці можна аб'яднаць на карысць агульнай справе. Няўжо з-за неразумнай эканоміі мы павінны дыскрэдытаваць такую важную агульнадзяржаўную справу, як справа перакладу?

Паспяхова супрацоўнічаем мы з асецінскім выдавецтвам «Алашара», выдаём на абхазскай мове серыю «Сусветная літаратура».

— З дапамогай Калегіі ў 1985 годзе ў «Юнацтве» убачылі свет «Грузінскія народныя казкі» ў перакладах А. Астапенкі і С. Міхальчука. Там жа і амаль адначасова ў серыі «Бібліятэка дзіцячай літаратуры народаў СССР» выйшаў даволі салідны том твораў пісьменнікаў Грузіі і грузінскага фальклору «Дружная з сонцам». Гэта, можна сказаць, анталогія грузінскай дзіцячай літаратуры.

У апошнія дзесяцігоддзі значна актывізаваліся ўзямніны кантакты беларускіх і грузінскіх пісьменнікаў. На Беларусі выйшла паэма Ш. Руставелі «Віцязь у тыгравай шкуры», раман Ц. Даніашвілі «На Алашані», зборнікі аповяданняў «Твае грузінскія сябры» і «Горны вадаспад», аповесць О. Іяселяні «За дзевяці гарамі», нігі выбраных вершаў М. Гелавані «Клятвы» і даўняга сябра Беларусі Х. Берулава «Лісты надзеі», завяршаецца работа над перакладам рамана «Закон веч-

УЗБАГАЧАЦА ВОПЫТАМ СЯБРОУ

3 грузінскіх літаратуразнаўцаў і перакладчыкаў Атарам НОДЗІЯ гутарыць наш карэспандэнт, паэт і перакладчык Уладзімір СІУЧЫКАУ

— Наколькі я ведаю, надры для вас рыхтуе Тбіліскі педагагічны інстытут замежных моў і кафедра літаратурнага перакладу Тбіліскага ўніверсітэта, якую ўзначальвае прафесар А. А. Бананідзе. Давайце крыху спынімся на пытанні падрыхтоўкі малодшых перакладчыкаў. Грузінскі вопыт можа спатрэбіцца і нашым універсітэтам...

— У канцы I курса на філалагічным факультэце наладжваецца конкурс — спецаб'ява праверка творчых здольнасцей студэнтаў. На стаячары і на вячэрнім аддзяленні фарміруюцца 2 спецгрупы перакладчыкаў (не больш як па 15 чалавек). Акрамя агульнафілалагічных дысцыплін для іх чытаюцца лекцыі па гісторыі і тэорыі перакладу, па літаратурных узамасувязях, праводзяцца спекурсы па пазытым, публіцыстычным, навуковым перакладах, па перакладзе прозы. Дарэчы, пытанні вывучэння беларускай літаратуры кіруе Канстанцін Квачантырадзе, аўтар саліднай працы «3 гісторыі грузінска-беларускіх літаратурных узамасувязей». Студэнты пішуць курсавыя і дыпломныя работы.

Лепшыя з іх змяшчаюцца ў альманаху «Літаратурная сядружнасць народаў СССР». Студэнты-перакладчыкі бяруць актыўны ўдзел у літаратурных вечарах, выступаюць на старонках універсітэцкага альманаха «Пірвелі схві» («Першы прамень») і ў рэспубліканскім друку.

— Напэўна, трэба асобна сказаць пра двухмоўны зборнік паэзіі, што выдае кафедра?

— Такіх кніжак выйшла ўжо адзінаццаць і сярод іх томік беларускай паэзіі «Шчаслівы дзень» (1982). Складальнікам, рэдактарам і адным з перакладчыкаў яго выступіла Нана Гапрындашвілі, якая на працягу трох гадоў стажыравалася ў БДУ.

— А не ўзнікае праблем з працаўладнаваннем выпускнікоў?

— Кафедра мае магчымасць накіроўваць некаторых з іх на двухгадовую стажыроўку ў тую ці іншую рэспубліку. Ахвотна прымаюць выпускнікоў кафедры Музей дружбы народаў Акадэміі навук Грузінскай ССР і наша Калегія. Некаторыя ўладкоўваюцца ў рэдакцыях газет і часопісаў, на радыё і тэлебачанні. Акрамя асноўнай спецыяльнасці, усе яны маюць дыплом выкладчыка мовы і літаратуры. Наўрад ці хто-небудзь стане спрачацца, што такія кафедры неабходны кожнай рэспубліцы.

— Хацелася б даведацца, Атар Філімонавіч, як вы ставі-

ковага перакладу на грузінскую і рускую мовы, а таксама рэдакцыя каўказскіх літаратур, якая займаецца перакладамі з армянскай, азербайджанскай, з моў народаў Паўночнага Каўказа, з абхазскай і асецінскай. Рэдакцыя літаратурных узамасувязей суправаджае кнігу на ўсім яе шляху ад задумы да выхаду ў свет. Кніга паслядоўна пераходзіць з «адсека» ў «адсек»: тут і Рэдакцыя літаратурнага кантролю, і Рэдакцыя ілюстрацый і мастацка-тэхнічнага афармлення — да самага паступлення рукапісу ў выдавецтва. Дадам яшчэ, што існуе ў нас і Рэдакцыя каардынацыі, што займаецца рэкамендацыяй літаратуры для перакладу, рэзэнзаваннем, а таксама пытаннямі аўтарскага права і сумесных выданняў.

— Значыць, рэкамендацыі для перакладу ажыццяўляе спецыяльная група? Ці выключна гэтым суб'ектыўным, выпадковым?

— Усе рэкамендацыі разглядае аўтарытэтная камісія, у складзе якой вядомыя грузінскія паэты і празаікі, прадстаўнікі выдавецтваў, рэспубліканскага аддзялення УААПа, Дзяржкамвыда — больш за дваццаць чалавек. Згадзіся, ва ўмовах такой шырокай публічнасці дзяляцтва і самацек амаль выключнаюцца. Зараз практычна кожны пераклад з усіх грузінскіх выдавецтваў ідзе на рэзэнзію ў Калегію. Яна стварае атмасферу строгага, патрабавальнага, кампетэнтнага прафесіяналізму.

Таму сёння мы можам назваць нямала бліскучых узнаўленняў. Выдатна пераклаў Буніна і Дастаеўскага Георгій Баканідзе, Гранта Матэвасяна — Зэві Медулашвілі. У актыўнасці залічыць пераклады з яўрэйскіх паэтаў сярэднявечнай Іспаніі, што выканаў Джамал Аджыяшвілі, пераклады з Франсуа Віена Давіда Цэрэджыні. Акрамя «чыстых» перакладчыкаў, у Калегіі плённа супрацоўнічаюць і першакласныя грузінскія паэты. Гіві Гечекоры перакладае з французскай, Гогі Нішніянідзе — з англійскай, Атар Чыладзе, Тарыэль Чантурія, Эмзар Квіташвілі, Вахтанг Джавахадзе — з моў народаў СССР, у тым ліку і з беларускай. Некаторыя з іх рэальна прэтэндуць на атрыманне спецыяльнай прэміі за работу ў галіне мастацкага перакладу, што носіць імя Іванэ Мачабелі, першага грузінскага перакладчыка шэкспіраўскіх трагедый.

Мы імкнёмся, каб і адносіны Калегіі з выдавецтвамі ладзіліся на аснове адзінства мэтай.

насці» Надара Думбадзе.

— А ў нас падрыхтаваны да друку тамы выбраных твораў Янкі Купалы і Якуба Коласа. Аміран Асанідзе, які рэдагаваў купалаўскі зборнік, працуе над перакладам «Песні пра зубра» Міколы Гусоўскага, Сёлета выйдзе зборнік вершаў Алеся Разанава «Вандроўны горады», паэтыка якога стала для нас прыемным адкрыццём. Гэтую кнігу падрыхтаваў паэт і перакладчык Нугзар Каберыдзе. Запланаваны ў Калегіі і пераклад рамана Уладзіміра Караткевіча «Хрыстос прызначыўся ў Гародні». У бліжэйшым нумары альманаха «Саундж» («Скарб»), які выходзіць шэсць разоў на год агульным аб'ёмам 120 друкаваных аркушаў і аб'ядноўвае функцыі, скажам, нашых «Даляглядаў» і «Братэрства», будзе надрукавана аповесць Васіля Быкава «Знак бяды».

— Творчасць Васіля Быкава якраз даволі поўна прадстаўлена на грузінскай мове. Але вазьму на сябе смеласць сцвярдзаць, што грузінскі чытач усё ж слаба ведае беларускую прозу. Наўрад ці што гавораць яму імёны М. Гарэцкага, К. Чорнага, М. Лынькова, Я. Брыля, В. Адамчыка. У той жа час не магчыма сказаць, калі нашы чытачы змогуць прачытаць беларускую раманы А. Казьбі, К. Гамсахурдыя, М. Джавахадшвілі, С. Ілдзіашвілі, А. Чыладзе.

— Што тычыцца паэзіі, то, акрамя універсітэцкага двухмоўнага зборніка «Шчаслівы дзень», які мы ўжо згадалі, у апошнія дзесяцігоддзі ў Грузіі выйшлі даволі аб'ёмныя кнігі «Беларуская савецкая паэзія» і «Беларускія савецкія паэты».

— А ў нашым выдавецтве «Мастацкая літаратура» практычна завершана работа над двухтомнай анталогіяй грузінскай паэзіі. У яе падрыхтоўцы, асабліва на першым этапе, актыўны ўдзел бралі супрацоўнікі Калегіі.

Аб праблеме адбору твораў, якасці ўзнаўлення і многіх іншых праблемах у маё мінулае года ішла гутарка на міжрэспубліканскай навуковай канферэнцыі «Узамасувязь літаратуры народаў СССР (на прыкладзе грузінска-беларускай грамадска-літаратурнай сядружнасці)», якая адбылася на філалагічным факультэце БДУ імля У. І. Леніна. Яе ўдзельнікі, супрацоўнікі Музей Дружбы народаў АН ГССР і выкладчыкі Бельдзжуніверсітэта, прачыталі шэраг змястоўных данадаў. Было выказана нямала цікавых ідэй (напрыклад, аб стварэнні купалаўскага мемарыяла ў Цхалтуба), а таксама спадзяванне, што падобныя сустрэчы стануць традыцыйнымі.

— Я думаю, што ўсё гэта дае падставы спадзявацца на далейшае развіццё грузінска-беларускіх літаратурных узамасувязей.

— Сапраўды, нам трэба яшчэ шмат чаго зрабіць. Вялікі дзякуй вам, Атар Філімонавіч, за змястоўную гутарку.

ГЛЫБОКАЕ асэнсаванне падзвігу беларускага народа ў гады Вялікай Айчыннай вайны немагчыма без пільнай увагі да першых мірных месяцаў і гадоў, якія вымагалі ад людзей таксама вялікіх, як і ў пару ваеннага ліхалецця, маральных і фізічных выпрабаванняў і былі, па сутнасці, працягам ваеннага падзвігу. Знясіленыя акупацыйныя людзі павінны былі не толькі засеяць палі, адбудаваць жыллё, апрацуць, перамагчы голад і нястачу, але і дапамагчы краіне канчаткова разбіць ворага, які яшчэ супраціўляўся. Менавіта на гэтых падзеях і засяроджвае сваю ўвагу Л. Левановіч у рамане «Шчыглы».

Дата напісання твора (1976, 1982—1983) сведчыць аб тым, што ствараўся ён нялёгка. У аснову рамана пакладзена асабістае, вельмі дарагое для пісьменніка — памяць пра гады дзяцінства, станаўлення чалавечай асобы. Гэта пацвярджаюць радкі прысвячэння: «Памяці маіх братоў Хведара, Міхайла, Міколка і Толика».

Асноўная сюжэтная лінія ў творы — паказ жыцця звычайнай беларускай сям'і Сахутаў, яка спайна звязала ваенныя выпрабаванні. Прапаў без вестак старэйшы сын, знаходзіцца на фронце гаспадар, а на руках у Кацярыны Сахуты — пяцёрка дзяцей і старая нямоглая маці.

Думаецца, што пісьменніку ўдалося стварыць светлы, узвышаны вобраз жанчыны-маці. Яго Кацярына Сахута прыгожая ў сваёй мужнасці, працавітасці, цыгавітасці, мацярынскай любові, чалавечай чуласці і спагадлівасці.

Цэнтральнае месца ў сюжэтной лініі сям'і Сахутаў займае вобраз шасцігадовага Андрэйкі. Вобраз гэты, па ўсім відаць, аўтабіяграфічны (у час вайны пісьменнік быў у такім жа ўзросце, як і яго герой).

Аўтар рамана засяроджвае ўвагу на ўнутраным свеце дзіцяці, дакладна перадае рухі душы маленькага чалавечка, яго пачуцці, думкі, перажыванні. Л. Левановіч пераканаўча паказвае, што вайна і ўсё звязанае з ёю — варажое дзіцячаму свету. Разам з тым жорсткасць і бязлітаснасць абставін не прытуляе цягу дзіцяці да прыгожлага. Хлопчык прagne гармоніі і, як паказвае пісьменнік, пасля ўсяго перажытага ў стане адчуваць яе. «Што

за асалода бегаць па адталай, яшчэ халаднаватай, але ўжо абуджанай зямлі! Босыя ногі забыліся за доўгую зіму, як казыча сухая трава, колюцца цёплыя каменчыкі, шурпата лашчыцца вільготны жвір ля Бясядзі. Здаецца, усёй істотай адчуваеш ты, як дыхае зямля, бачыш, як зялёныя шыльцы травы працінаюць леташняе лісце, чуеш спеў жаўранка. І душа поўніцца першароднай

набывае значэнне сімвалу неўміручасці жыцця, узмацняючы аптымістычнае гучанне твора. У параўнанні дзяцей з птушкамі, якое неаднаразова сустракаецца ў рамане, бачыцца глыбокі гуманістычны сэнс. Дзеці, якія ў сваёй безбароннасці спраўды ў нечым нагадваюць птушак, было накіравана лёсам вынесці разам з дарослымі ваеннае ліхалецце. Дзеці — працяг жыцця, ім

ноўныя жыццёвыя этапы героя, завастрыўшы ўвагу на такіх рысах яго характару, як прыродная кемлівасць, умненне арыентацыі ў абставінах, мэтанакіраванасць, настойлівасць, а побач з гэтым — жаданне вылучыцца з масы, звярнуць на сябе ўвагу. Аўтар паказвае, як паступова лепшыя дзелавыя якасці героя ўсё часцей пачынаюць падпарадкоўвацца жаданню любымі срод-

каў шмат у чым паўтараюць адзін аднаго. Уявіць іх воблік, партрэты, асабілісці паводзін — цяжка. Думаецца, гэтыя героі не раскрыты ў партрэзнай ступені (за выключэннем хіба Акапяна, ды і ён запамінаецца, бадай, дзякуючы сваёй нацыянальнай прыналежнасці), яны не набылі чалавечую непаўторнасць.

Як становіцца момант у рамане Л. Левановіча можна адзначыць тое, што пісьменнік не згладжвае складаныя чалавечыя праблемы, якія пакінула пасля сябе вайна. Няпростым бачыцца лёс Прасі, жонкі паліцая Вароніна, лёс Валодзькі Бравусава, хоць яго жыццё складалася больш удала. Пасля вайны ён вырашыў стаць міліцыянерам, што, як паказвае аўтар, было невыпадковым. У час вайны ён камандаваў узводам у партызанскім атрадзе, у арміі таксама быў на камандзірскай пасадзе. Адным словам, «паспеў Валодзька Бравусаў адчуць слодыч улады над людзьмі: прыёмам, калі цябе слухаюцца і бяцца».

Думаецца, сутнасць Бравусава раскрылася перш за ўсё ў ваенных абставінах. Жаданне мець пэўную перавагу над таварышамі па зброі падштурхнула яго да згоды стаць даносчыкам, а потым нават замухніца на жыццё аднапалчаніна. Фактычна, пісьменнік не робіць Валодзьку Бравусава вінаватым у смерці таварыша: той загінуў ад кулі ці ад варажого снарада. Але тое, што Бравусаў узяў на мушку Рацэва, азначае, што ён ужо перайшоў нейкую чалавечую мяжу. І гэту думку аўтар даводзіць праз перажыванні самога Бравусава. Калі ён убачыў, што Рацэў у паў, то «падкапіўся і пабег наперад, яго трэсла як у ліхаманцы, кладаці зубы. Ён бег і прасіў, маліў, каб снарад упаў бліжэй каля Рацэва. «Я не страляў, а могуць падумаць на мяне», — білася шалёная думка ў атупелай галаве. І калі лягнуў выбух, ён упаў, азірнуўся і на імгненне аж узрадаваўся: там, дзе ляжаў Рацэў, чарнелася гурба свежай зямлі. Ногі самі панеслі Бравусава наперад, далей ад гэтага страшнага месца. «Калі б не я, яго б, можа, і не забіла», — з жахам і жалем падумаў Бравусаў, выціраючы рукавом шыняля пот і слёзы».

ПРАЗ ПАМЯЦЬ ДЗЯЦІНСТВА

Л. Левановіч. Шчыглы. Раман. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1987.

радасцю быцця, уцехаю аднасіці з вадою, зямлёю і сонцам».

Пісьменнік паказвае, як неўпрыкмет, крок за крокам адбываецца сталенне героя, як дзіцячы розум спыняецца перад складанымі жыццёвымі з'явамі і спрабуе іх асэнсаваць. Вось маці хлопчыка адважылася нажачь снапок жыта на калгасным палетку, каб хоць раз накарміць галодную сям'ю. Бацька быў супраць гэтага, таму выказаў сваё абурэнне. Пакрыўджаная маці, сама перажываючы, назвала бацьку «совісім дурнем» і прыпомніла, як той калісьці вярнуў п'янаму крамніку згубленую трубку матэрны і як потым пасмейваліся людзі, што ў Сахуты дзеці голяы, а ён аддаў такую знаходку. Андрэйку тут многа незразумела. Ён пашкадаваў, што бацька не пакінуў сабе тую трубку паркалаю, у яго зараз былі б лепшыя, чым у іншых, кашулька і штонікі. «А потым ён падумаў, што таго чалавечка пасадзілі б у турму, а бацька яго выручыў. Значыць, гэта ж добра. Але чаму ж маці лае бацьку? Яна сама гаворыць Андрэйку, каб нідзе нічога не браў без дазволу, барані божа, нічога не краў — гэта вялікі грэх. Але калі ты знайшоў, то можна і не аддаваць. А больш за ўсё ўразіла малага, што людзі смяяліся з бацькі. Чаму? Няўжо кепска быць чэсным?»

Назва рамана «Шчыглы» — невыпадковая. Маленькая звонкагалосая птушка шчыгол належыць будучае, але ж яно, гэтае жыццё, завельмі кволае. Памерла маленькая Маруся, напалоханая немцамі; застудзіўшыся, памёр Колька — таленавіты, разумны хлопчык. Раман Л. Левановіча насычаны нявыдуманымі і таму шчыльнымі рэальнымі прыкметамі таго суровага часу: драцяныя лапцікі, хлеб з кашульцу, ад якога пухлі і хварэлі людзі, тыф, вечнае пачуццё голаду, асабліва пакутлівае для дзяцей... Пісьменнік спыняе ўвагу не толькі на цяжкіх момантах у жыцці герояў. Сапраўдную гаючую радасць знаходзяць яны ў працы, у звычайным сялянскім занятку. «Аднойчы з раніцы маці і Марына ўзяліся навіваць кросны. Стол з куца адсунулі да палка, паставілі вялізныя ставіны, ззаду ў паўкруглы выраз устанавілі навой, на яго наматвалі ніткі — рабілі аснову, ніткі працягвалі ў ніты, за нітамі ўмацавалі бёрда, а паміж бёрдам і нітамі будзе бегаць чаўнок... Настрой у маці быў вясёлы, яна аж памаладзела. Нават спрабавала нешта ціхутка падняваць у такт стукліваму рытму бёрда».

Раман, як вядома, патрабуе шматплавнасці. Таму, зразумела, побач з сям'ёй Сахутаў, з жыхарамі вёскі Хатынічы з'яўляюцца ў творы кіраўнікі раёна і вобласці. Найбольш запамінаецца Крупадзёраў — упаўнаважаны па нарыхтоўках. Пісьменнік прасачыў ас-

камі дасягнуць пастаўленай мэты — каб сцвердзіць сябе ў вачах начальства.

Крупадзёраў — чалавек, народжаны сваім часам. Іншы раз жорсткі і нават бесчалавечны ў сваёй патрабавальнасці да людзей, ён, тым не менш, па-свойму адданы даручанай яму справе і, як гэта ні парадкасна, патрэбны ёй. Эканамічнае становішча краіны ў той час было настолькі цяжкім, што і крутыя меры пускаліся ў ход: каб сабраць з насельніцтва падаткі, займы, пазыкі дзеля перамогі, дзеля аднаўлення разбуранай гаспадаркі.

Разумны і чалавечны Пракапенка — старшыня райвыканкома — бачыць памылкі Крупадзёрава, цекаторыя парушэнні закона, якія той дапускае. Аднак выбару няма («Кадраў не хапала, якія былі, хутка мяняліся: адных далі водзілася здымаць, іншыя самі прасіліся ў адстаўку...»). І ён супакойвае сябе тым, што працуе Крупадзёраў не дзеля асабістай выгады.

Варта адзначыць, што вобразы кіраўнікоў задуманы цікава, аднак у параўнанні з сям'ёй Сахутаў, дзедкам Гылігорам, Хадорай, Арцёмам Шандабылам — жыхарамі вёскі, паказаны яны менш пераканаўча.

Пры ўсёй непадобнасці характараў, якая, безумоўна, адчуваецца ў рамане, Акапян, Даўгалёў, Пракапенка, Чэпі-

таеш — што такое каратэ, а ён ні ў зуб нагой».

Адчуваю ваша нецярпенне: мо і хопіць ужо? Абсалютна з вамі згодзен. І суб'яднікі мае, якіх хацелася рассямяшыць з дапамогай шаснаццаці смехатворцаў, тое ж самае сказалі. Ну, хопіць дык хопіць. Але ж яшчэ

таеш — што такое каратэ, а ён ні ў зуб нагой».

Адчуваю ваша нецярпенне: мо і хопіць ужо? Абсалютна з вамі згодзен. І суб'яднікі мае, якіх хацелася рассямяшыць з дапамогай шаснаццаці смехатворцаў, тое ж самае сказалі. Ну, хопіць дык хопіць. Але ж яшчэ

ШТО І КАЗАЦЬ, мала чым радуе нас сатырычна-гумарыстычны цэх нашай літаратуры. Жывём на строме часу, ваяем з ачмурэлымі апалагетамі «зорных» войнаў, ламаем закарэнены ўстой сваёй сям'ёнасці, любім, хвалюем і абураемся, а сатырыкі і гумарысты, аднак, прыкмет жыцця не падаюць.

Ды вось нарэшце паліцы кнігарняў павесялелі новай кніжкай апавяданняў, мініяцюры і афарызмаў «Не дзеля смеху», якая пад сваёй вокладкай аб'яднала аж шаснаццаць аўтараў. Дык хіба пройдзеш раўнадушна міма такой вясёлай кампаніі?

Паслухаем жа дасціпных людзей.

Аляксандр Аляксейчык «Дзіўнае побач». Нейкі лайдак з нейкай фабрыкі ці з атэльэ, а калі больш дакладна, дык з апавядання «Рэкламацыя», воль ужо на працягу дваццаці двух гадоў шыюць гарнітуры, якіх ніхто не купляе, і гатовая прадукцыя, калі толькі можна яе так назваць, марнее на складах, мазоліць у крамах вочы пакупнікам і самім прадаўцам. Ніхто не купляе — і правільна робіць, бо тыя гарнітуры нейкага незразумелага колеру, бо ў іх рознакаляровыя рукавы, а штаныны «кульгаюць» аж на дваццаць сантыметраў. Дык і не дзіва, што з новай партыі пашыву за тры дні ўсім крамам горада прададзены ўсяго адзін гарнітур, дый то пакупнік яго са скаргаю прыбег: штаныны няроўныя, рукавы рознага колеру!

І тут лавіць сябе на думцы,

што аўтар тужыцца рассямяшыць нас дарма. Ну, скажыце, няўжо які няўдачнік купляў бы сабе гарнітур, спрыша не прымераўшы яго, не паглядзеўшыся ў люстэрка пры гэтым? Нарэшце, якая крама ўзяла б на сябе адказнасць прыняць тую пакалечаную прадукцыю, наперад

што аўтар тужыцца рассямяшыць нас дарма. Ну, скажыце, няўжо які няўдачнік купляў бы сабе гарнітур, спрыша не прымераўшы яго, не паглядзеўшыся ў люстэрка пры гэтым? Нарэшце, якая крама ўзяла б на сябе адказнасць прыняць тую пакалечаную прадукцыю, наперад

ведваючы, што яна толькі месца займаць будзе? Хтосьці можа заўважыць, што рэцэнзент не мае пацужы гумару. Магчыма, ён і сам гэтак падумаў і, так і не засмяяўшыся на працягу ўсіх 180 старонак, вырашыў пачытаць у сяброўскай кампаніі што-небудзь дасціпнае. Чытаў, вядома, не ўсё, а толькі карацейшае, тым больш, што кніга багатая на гэты жанр — мініяцюры, афарызмы ці, як іх яшчэ называюць, «шрацінкі». Кіраваўся тут рэцэнзент самым прасцейшым правілам: гуртам і кашу есці вяселей, ну а смяяцца — само сабой. І што ж?

Мікалай Місюк. «Сярод навучковых супрацоўнікаў». Прашчэнем адзін з яго «Падслуханых дыялогаў».

боту? А.— Так. Б.— А што цяпер трэба зрабіць, каб шэф дазволіў яе апублікаваць? А.— Узяць яго ў сааўтары. Прывадзем і яшчэ некалькі прыкладаў. Леанід Бандаровіч. «Неспакойная думка». «Уля-

цець у капеечку. Купіць карабок запалак». І яшчэ: «Дзірава галава. Кошачка-скарбонка». Давід Нахамкес. «Буйныя дробязі». «Розніцы паміж старшымі і малодшымі навучковымі супрацоўнікамі не было, таму рашылі ўсіх лічыць сярэднімі». Або: «Цікава, чым думаюць пустыя галовы?» Марына Нікіціна. «Праветраныя зярняткі». «Адны пішуць дысертацыі ад вялікага розуму, а другія — ад недахопу таго». Зноў жа: «— Ці доўга да граху? — пытанне, якое часта хвалюе мужчын». Валынцін Сярэбраны. «Міні-характарыстыкі». «Работу, як пальчаткі, часцей мяняюць бязрукі». Нарэшце: «Малая працаваў неакуратна, пагэтам яго часта кідала ў фарбу». Уладзімір Страбоў. «Карацей кажучы». «Есць жа дзівакі: запы-

таеш — што такое каратэ, а ён ні ў зуб нагой».

Адчуваю ваша нецярпенне: мо і хопіць ужо? Абсалютна з вамі згодзен. І суб'яднікі мае, якіх хацелася рассямяшыць з дапамогай шаснаццаці смехатворцаў, тое ж самае сказалі. Ну, хопіць дык хопіць. Але ж яшчэ

нас гасцінна заклікае Яўген Тамашэвіч: «Прашу на ўкол». З задавальненнем!

У апавяданні «Падаў ідэю» аўтар пасылае медыкаў і фабрычных рабочых у падшэфны калгас на сенаўборку. Медыкі касіць не ўмелі, давялося ісці ім на стагаванне. А вось «лепшыя з лепшых», «што нядаўна ў цверзілаўцы пабывалі», слесар Гаршкоў і падсобнік Дзяругін (далей чамусьці ўжо абодва яны становяцца слесарамі) да паступлення на фабрыку жылі ў вёсцы і яшчэ ў дзяцінстве траўкай падкармлівалі сваіх трусікаў, так што косы трымаць у руках умелі. Яны і касілі, папярэджаныя, «што кожны павінен выканаць дзённую норму — накісьці каля балот тры з паловай цэнтнеры травы. Пры сярэднім травастой выпытны касец

столькі накісьці за паўдня». Ці не газетны рэпартаж чытаю, падумалася мне. А далей і зусім дзівы пайшлі: «пасля ўзважвання траву трэба зноў раскідаць, каб сохла хутчэй...»

Паслухайце, а дзе ж так робіць? Ну, дапусцім, тая трава прызначалася б на сілас, тады можна б і ўзважыць яе адразу недзе там каля ямы. Але ж, як бачым, на сена. Ды ў такім разе нават канюшынка, а не балотная трава ў залатую капеечку вылецела б, калі яе, скасіўшы, тут жа складваць на воз, кудысьці везці і ўзважваць, каб потым зноў растрэсваць пад сонца!

Ужо на пачатку апавядання робіш здагадку, што «лепшыя з лепшых» абавязкова павінны выкінуць нейкую штуковіну. Што і зрабілі яны. Да абеду сяк-так назбіваўшы травы па паўнормы на брата, апырходалі паўлітэрку і падаліся ў цянік. Але ж дзень канчаўся, набліжаўся час важыць траву, якой не хапала. Патрэбна была нейкая выкрутка. І яна знайшлася. Вагаўшыч, не павярнуўшы, што на возе «паўтары нормы, хаця па знешняму выгледу — не больш адной», рашыў праверыць, ці не каменне там і, «схапіўшы вілы, ён увагнаў іх глыбока ў траву...»

«А-а-а! — У той жа момант раздаўся прыглушаны крык.

Вагаўшыч у момант выхапіў вілы, раскідаў траву, і з пазыкі саскочыў Дзяругін, а Гаршкоў ляжаў на жываце і стагнаў. У яго ніжэй паясніцы на штанах яла невядлікая дзірка, вакол

Шаснаццаць смехатворцаў і... мала смеху

Гэты выпадак не дае спакою Бравусаву і пазней. Але хоць ён і адзінаквы, ці не выйшліца ў ім нешта вельмі істотнае і сур'езнае ў характары гэтага чалавека?

Письменнік паказвае Валодзьку Бравусаву пасля вайны. І адкрываецца, што ў Бравусаву няма спагады і жале да людзей, ён аднолькава ненавідзіць і паліцая Вароніна, і яго жонку Прасю (хоць Варонін — здраднік, а Прася — ахвяра лёсу, спакутаная перажытым жанчына), па першаму даносу, не разабраўшыся, ён можа арыштаваць чалавека, высунуць цяжкія абвінавачванні супраць яго. Логіка развіцця характару героя паказвае, што над усімі яго пацуцямі бярэ верх усё тая ж «слодыч улады» над людзьмі.

Л. Левановіч спрабуе паказаць падзеі, адлюстраваныя ў творы, у кантэксце падзей сусветных. Урыўкі з кнігі «Перапіска Старшыні Савета Міністраў СССР з прэзідэнтамі ЗША і прэм'ер-міністрамі Вялікабрытаніі ў час Вялікай Айчыннай вайны 1941—1945 гг.», якія час ад часу прыводзіцца, маюцца на мэце стварыць у рамана адчуванне непарунай сувязі тых грандыёзных падзей, якія вырашалі лёс чалавечтва, з непрыкметнымі, на першы погляд, справамі жыхароў аднаго з вызваленых раёнаў Беларусі. Аднак, думаецца, гэты літаратурны прыём не ўпісаўся арганічна ў мастацкую тканіну твора і выглядае штучна.

Нельга не пагадзіцца з думкай крытыка П. Дзюбайлы («Полымя», № 4, 1987), які лічыць, што Л. Левановіч у сваім рамана не здолеў прысці да шырокіх рэалістычных абагульненняў.

І сапраўды, адносна большасці характараў, намечаных у творы, можна сказаць наступнае. Калі б аўтару ўдалося зрабіць іх псіхалагічна пераканаўчымі, паўнакроўнымі, каб ён здолеў паказаць лёс сваіх герояў у сутыкненні і перапляценні, як гэта і бывае ў жыцці, то твор набыў бы сапраўдную панарамнасць, бо па аўтарскай задуме жыццё кожнага героя судзілася з лёсам краіны, з гістарычнымі этапамі яе развіцця.

Таяцяна ДАСАЕВА.

якой распаўзалася чырвоная пляміна».

Не, нічога страшнага не здарылася, тым больш што побач аказаліся медзікі, якія, дарэчы, і пасаблялі лодарам у той аферы, а ў валдзіцеля знайшлася аптэчка. Але... Гэта ж трэба ў адно невялічкае апавяданне згруціць столькі недакладнасцей! Ды ўжо ж якімі б лежкамі ні былі тыя «лепшыя з лепшых», а ўсёго хвілін праз некалькі яны павыскавалі б з сырой балотнай травы, як з прысаку!

Не хочацца спыняцца на астатніх пяці апавяданнях Я. Тамашэвіча — яны напісаны прыблізна на тым жа ўзроўні.

Не падумаем, што ўся кніжка наскрозь такая. Не! Есць у ёй нейкія разважання і павучанні, ёсць пэўная інфармацыя і спроба гаварыць на гумарыстычнай ноте. Але кніга пазабудлена асноўнай сваёй зброей — смеху, і няма ёй чым змагацца, і не можа яна выканаць свайго прызначэння, на што, пэўна ж, разлічвалі выдаўцы. Ва ўмовах рашучай перабудовы такі прыгляджаны, прычасаны, а то і недарэчны гумар наўрад ці можа быць карысным, асабліва там, дзе пераказваецца даўно вядомае. І не думаецца, што ўсе шаснаццаць аўтараў маглі так змовіцца — не даць чытачу і ўсміхнуцца. Але ж у кніжкі былі і складальнік, і рэцэнзент, нарэшце, і рэдактар. Ім жа першым і належала ўсклікнуць: калі ж будзем смяяцца?

Іван КІРЭЙЧЫК.

ІМЯ ЛІТАРАТАРА, доктара філалагічных навук Марыны Новікавай з Сімферополя добра вядома беларускаму чытачу. Прынамсі, на старонках «ЛіМа» змяшчаліся яе артыкул «Слушэжа памяці», у якім госьця дзялілася ўражаннямі аб некаторых аспектах культурнага, духоўнага жыцця нашага народа, разважала аб захаванні гістарычнай памяці, і разгорнутае інтэрв'ю «Групавы партрэт з Барадуліным» — удалая спроба праз гутарку з беларускімі письменнікамі стварыць своеасаблівы калектыўны партрэт паэтаў, так званых, сярэдняга, ці як яшчэ яго называлі, філалагічнага пакалення.

Аднак галоўнае ў творчасці М. Новікавай — вывучэнне міжнацыянальных літаратурных уземаасязяў, даследаванне перакладчыцкага майстэрства і шляхоў яго далейшага ідэянамастацкага павышэння. Менавіта гэтым пытанням: літаратура — перакладчык — жыццё — прысвечана кніга літаратуранакрытычных нарысаў М. Новікавай «Прекрасен наш союз», выпушчаная нядаўна выдавецтвам «Радянскі перапіс». Зборнік, адразу скажам, уяўляе вялікую цікавасць і для саміх перакладчыкаў, і для паэтаў (гаворка вядзецца на матэрыяле перакладаў пазіі), і для ўсіх чытачоў, хто хоча больш ведаць, што дзесяць не толькі ва ўкраінскай, але і ў іншых братніх літаратурах.

З першых жа старонак кніга, трэба думаць, зацікавіць нават тых, хто, здавалася б, далёкі ад справы мастацкага перакладу. Аўтар размаўляе не казінна-суха, не завучана-академічна, а гэтым вызначаюцца многія літаратуразнаўчыя працы і манатрафіі і па сённяшні дзень — а даверліва і выразна, выклікаючы на ўзаемнасць. Эмацыянальнасць у дадзеным выпадку не толькі не шкодзіць сур'езна гаварыць аб сур'езным, а, наадварот, яшчэ цяжнейшым робіць кантакт паміж даследчыкам і чытачом.

Захоплена піша М. Новікава аб тым, як разумее яна асаблівасці і неабходнасць перакладчыцкай справы на сучасным этапе: «Перакладчык знаходзіцца «пасярэдзіне» многіх працэ-

саў, на скрываванні многіх праблем. Ён — сувязны розначасовых эпох і рознаацыянальных традыцый. Ён — сінтэзатар «свайго» культурнага багацця і «іншых», суседніх ці далёкіх, але братніх культур. Ён стаіць на высокай службе і ў мовы, і ў літаратуры».

ПРАСТОР ІНТЭРНАЦЫЯНАЛЬНАГА НЕБА

Першы раздзел «Круглы стол: стваральнікі перакладаў, выдаўцы перакладаў» дазваляе адчуць, што думаюць пра пераклад і яго ролю ў сучасным творчым працэсе, а калі шырэй — у пашырэнні міжнацыянальных кантактаў — выдатныя прадстаўнікі ўкраінскай літаратуры, у першую чаргу тыя, хто сам займаецца перакладамі, а таксама мае дачыненне да выпуску кніг: «Стол гэты не толькі круглы, але і нябачны. Уздольнікі яго гутараць адзін з адным не напрамую, а праз мае да іх пытанні. Пытанні — аб ролі перакладу ў міжнацыянальным дыялогу нашых літаратур».

У наступных раздзелах — «Інтэрпрэтацыя ці рэпрадукцыя?», «Перакладчыцкая ўстаноўка: сола для аркестра», «Перакладны тэкст: ці толькі словы?» — не прэтэндуючы на ісіну ў апошняй інстанцыі, М. Новікава дае сваё разуменне перакладу і яго месца ў літаратуры і жыцці, выкарыстоўваючы багаты вопыт украінскай перакладной школы, а таксама звяртаючыся да вопыту братніх літаратур. Вывады даследчыцы, як правіла, маюць лаканічны характар, думка завершаная і канкрэтная. «Перакладчыцкая інтэрпрэтацыя, — піша аўтар, — гэта разуменне арыгіналу. Але

разуменне спецыфічнае. Па-першае, не пасіўнае, а актыўнае. Па-другое, не абстрактнае, а рэалізаванае ў тэксце. Па-трэцяе, як кожнае разуменне, яно завяршаецца «перакладам» таго, што казалі «іншыя». Аднак у нашым выпадку «іншым» будзе не толькі чалавек (аўтар).

не толькі мова, не толькі культура. Зразумела, наколькі ўскладняецца (але і ўзбагачаецца!) пры гэтым само разуменне».

Неаднаразова аўтар будзе разважаннямі і на вопыце, матэрыяле беларускай перакладчыцкай школы. У прыватнасці, М. Новікава адзначае «тонкасць і ўважанасць» работы Р. Барадуліна-перакладчыка, маючы на ўвазе пераўвасабленне ім па-беларуску пазіі І. Драча. «У яго перакладзе, — чытаем у кнізе, — не сустранеш ніводнага фальшывага элемента, выпадання з аўтарскага кантэксту. Ні там, дзе Барадулін тэкстуальна дакладны, ні там, дзе ён ад арыгінала адступае. Таму што адступаць «чым далей ад арыгінала, тым бліжэй да яго» (К. Чукоўскі) здольны перакладчык, які ведае, куды ісіці далей і ў імя чаго».

Высока ацэньвае М. Новікава перакладчыцкае майстэрства Н. Гілевіча, у прыватнасці, адзначае: «Гілевіч, як перакладчык, даўно і трывала звязаны з Балгарыяй: дастаткова перагарнуць том балгарскай пазіі, выданы ў Мінску, каб у гэтым пераканана. Але сутнасць яго прывязанасці — не толькі і не столькі «азнаямленча»-асветніцкая. Як іспанская Герніка названа ў Гілевіча «сястрой Бела-

русі», так і на балгарскай зямлі ён бачыць славянскае «братэрства векавое», змацыванае крывёю. Паўсюдна ў сусветнай гісторыі ён шукае «беларускае рэха»: агульную радаслоўную пакутнікаў і воінаў, народных абаронцаў і трыбунаў. Адзін з тых письменнікаў, каму на ўвесь свет давлялося адказаць: што дае «малому» народу сілы выстаяць перад пагрозай татальнага знішчэння? — Гілевіч адказаў на гэта і вершамі, і перакладамі».

Аўтар звяртаецца таксама да перакладчыкай дзейнасці Петруся Броўкі, Юркі Гаўрука, Алега Лойкі, Язэпа Семязона, Максіма Лужаніна... Яна паступова прыходзіць да думкі, дзе-ля якой, уласна кажучы, і робіцца гэты аналіз: «Індывідуальная творчая ўстаноўка, індывідуальны стыль, асабістыя шуканні перакладчыка — усё гэта як быццам такое ўнікальнае, што не паддаецца тыражаванню. Але менавіта дзякуючы асабістай непаўторнасці яно і становіцца грамадска карысным. Кожны перакладчык іграе сола. А між тым «мелодыю» яго падхопліваюць іншыя. Сола ж прыдатна для цэлага аркестра».

«Хто яго навучыць?», маючы на ўвазе майстэрства перакладчыка, задае М. Новікава пытанне, называючы шляхі і меры, якія могуць садзейнічаць павышэнню актыўнасці перастваральніцкай літаратуры, нададуць заслужаны аўтарытэт іх працы. Сярод іх — абмен асобнымі нумарамі часопісаў, што выходзіць у братніх саюзных рэспубліках (падтрымлівае ў гэтым кірунку ініцыятыву часопіса «Неман»), закладочна гаворыць аб неабходнасці рэгулярна інфармаваць чытача аб выхадзе перакладных кніг і, пачаўшы, рэцензаваць іх (адзначае сістэматычнае з'яўленне падобных публікацый на старонках «ЛіМа»).

Як не пагадзіцца з заключнымі словамі даследчыцы: «Цудоўны наш союз. І тым больш моцны ён, чым глыбейшая нацыянальная аснова, у якую ідуць яго карані, чым больш прасторнае на ім (па словах Івана Франка) інтэрнацыянальнае неба».

А. КУНЦЭВІЧ.

НА ЧАЛЕ ПЕРАБУДОВЫ — КАМУНІСТЫ

Назва чарговага зборніка (складальнікі М. Кожаная і А. Чарныя), прысвечанага на дзённым пытанніам паскарэнага развіцця савецкага грамадства на сучасным этапе, які пачаў свет у Маскве ў Выдавецтва палітычнай літаратуры, гаворыць сама за сябе — «Ідзе перабудова». «Чытач, безумоўна, заўважыць, — гаворыцца ў прадмовы, — што большасць аўтараў змешчаныя тут артыкулы з'яўляюцца першымі сакратарамі партыйных камітэтаў. І гэта невыпадкова. Як вядома, на чэрвень-

скім (1986 г.) Пленуме ЦК КПСС асабліва адзначалася тая вялікая роля, якая належыць кіраўнікам партыйных органаў, і перш за ўсё першым сакратарам ЦК кампартый саюзных рэспублік, краінамаў і абласцей, гарадскіх і раённых камітэтаў партыі ў сцявяджэнні новага стылю. Ад іх пазіцыі, дзеянні і паводзін у многім залежыць, наколькі паспяхоўна і энергічна будзе перабудова партыйнай работа. Менавіта яны абавязаны задаваць тон у рабоце, паказваць шырыню палітычнага кругагляду,

глыбіню разумення задач, арганізатарскія здольнасці, высокую адказнасць, крытычнасць і самакритычнасць у ацэнках, партыйнасць у самым высокім разуменні гэтага слова. Толькі тады можна разлічваць на паспяховае вынікі, на творчую атмасферу ў раёне, горадзе, вобласці, рэспубліцы».

Сярод аўтараў кнігі — кандыдат у члены Палітбюро ЦК КПСС, першы сакратар Ленінградскага абкома КПСС Ю. Салаўёў, першы сакратар ЦК Кампартыі Грузіі Д. Пацішвілі і іншыя.

«...Плюс павышэнне адназначнасці» — так называецца артыкул першага сакратара ЦК Кампартыі Беларусі (у перыяд напісання артыкула — першага сакратара Брэсцкага абкома Кампартыі Беларусі) Я. Я. Салава. У артыкуле расказваецца, як працоўны Брэсцкай вобласці прыкладваюць канкрэтыя намаганні па рэалізацыі выпрацаванага XXVII з'ездам КПСС курсу на паскарэнне сацыяльна-эканамічнага развіцця краіны.

В. БАНДАРЫК.

ПАТРАБАВАННЕ ЧАСУ

У зборнік «Паскарэненне: праблемы, рэзервы», складзены М. Сердзюковым і выпушчаны выдавецтвам «Беларусь», увайшлі матэрыялы, якія ў апошні час змяшчаліся ў «Правдзе», часопісе «Коммунист», а ў асноўным — на старонках рэспубліканскай перыёдыкі. У іх — роздум партыйных і гаспадарчых работнікаў, вучоных, журналістаў аб эфектыўным выкары-

станні рэзерваў для ажыццяўлення задач, пастаўленых XXVII з'ездам КПСС, паспяховым вырашэнні пытанняў перабудовы ўсіх бакоў жыцця.

Аўтары разважваюць аб ролі навукі ў развіцці народнай гаспадаркі рэспублікі, разглядаюць задачы паспяховага вырашэння комплекснай праграмы «Інтэнсіфікацыя», падкрэпваюць напрамку удасканалення гаспа-

дарчага механізма, называюць адрасы перадавых метадаў арганізацыі і аплаты працы.

У адным з раздзелаў — «Справа ўсіх, справа кожнага» — гаворыцца аб перабудове партыйнай і ўсёй ідэалагічнай работы, аб сацыяльнай актыўнасці працоўных ва ўмовах паскарэнага грамадскага развіцця, ініцыятыве працоўных калектываў па выхаванні ўсебакова развітой,

гарманічнай асобы.

Некаторыя матэрыялы ў свой час друкаваліся ў часопісе «Неман» — расказ М. Сердзюкова аб буднях Інстытута металалагічных сістэм АН БССР («Вучоны ідзе на завод», іншукленне былога галоўнага інжынера вытворчага аб'яднання «Мінскі трактарны завод імя У. І. Леніна» І. Дземчанкі («Пара абнаўлення»), інтэрв'ю Э. Каспяровіча з начальнікам Галоўпалессевобуду І. Цітовым («Суразмерна часу»),

Г. ІВАНЕЯ.

ЧАЧЭРСКАЯ МІНУЎШЧЫНА

Не так даўно выйшла з друку брашура, прысвечаная аднаму з самых старажытных гарадоў на тэрыторыі рэспублікі — Чачэрску. «Помнікі Чачэрска» — так назвалі сваю працу Г. Жарвіна, І. Чарныўскі, І. Дзімура. Усе яны прымалі непасрэдна ўдзел у вывучэнні і захаванні помнікаў гісторыі і культуры, размешчаных на тэрыторыі горада, які захаваў амаль без змен даўнюю ўнікальную сістэму планіроўкі.

З канца XVIII стагоддзя да нашых дзён асноўнай гістарычнай дамінантай і своеасаблівай

кропкай для пазначэння перасячэння ўсіх планіровачных ліній з'яўляецца будынак ратушы. Яго размяшчэнне, арыгінальнае вырашэнне фасадаў дазволіла аўтарам пасля доўгіх гісторыка-архіўных даследаванняў выказаць цікавую думку, што аўтарам перапланіроўкі горада ў 80-х гадах XVIII стагоддзя мог быць Васіль Бажэнаў, вядомы архітэктар, адзін з блізкіх сяброў графа Чарнышова, якому ў той час належала Чачэрска. Зараз праводзіцца рэстаўрацыя былой ратушы, якую мяркуюцца прыстасаваць пад гісторыка-

іралнаўчы музей. Асновай яго экспазіцыі будзе археалагічныя знаходкі, знойдзеныя пад час вывучэння Замкавай гары — дзядзіцна горада. (Доўгі час тут працавалі археолагі М. Тіа-чоў, І. Чарныўскі, У. Багамольнікаў). Некаторыя са знаходак пададзены ў колеры на вонкава-дарчага брашуры. З іншых помнікаў у Чачэрску захаваліся арыгінальны царква-ратонда XVIII стагоддзя, драўляная капліца на могілках (XIX ст.), будынак палца (XIX ст.), рэшткі старога парку XVIII — XIX стагоддзяў. Пра ўсе гэтыя помнікі расказ-

ваецца ў працы. Ідзе ў ёй гаворка, вядома ж, і пра помнікі загінуўшым воінам і партызанам, які ўзвышаецца на Замкавай гары.

Варта адзначыць, што далейшае развіццё Чачэрска прадугледжвае захаванне багатай спадчыны горада, асабліва яго планіроўкі. Старажытныя пабудовы атрымаюць сучасныя функцыі ў новаствораным ансамблі, застаюцца асноўнымі дамінантамі, што нададуць непаўторнае аблічча гэтай гораду. Колішні парк разам з надпопулярнай часткай ракі Чачоры ўтворыць зялёную зону адпачынку.

А. ТРУСАУ,
кандыдат гістарычных навук.

Яўгенія ЯНІШЧЫЦ

Пра смелых

І не адчапіцца мне
зноў ад думкі-думнае.
Дзе скразная праўда біла навывёт.
А куды ж ішлі вы, смелыя, разумныя?
Смелыя-разумныя закрывалі дзот!

І агню баяліся павукі ды зайцы,—
Голас горкай памяці ім цяпер суддзя.
Смелымі-трывушчымі гаць масцілі
здрайцы,

Выразала сволач
зоркі на грудзях.

Потым, потым, потым!— спелі
прайдзісветы,
Што ва ўсім сыходзілі не з нуля —
з рубля.

Ды раслі пад бурамі вострыя пазты —
Імі аднаўлялася родная зямля.

Мой сусед нязбылівы, ці браточак
мілы,—
Знай, слязою жаночаю трудны шлях
абліт.

...Абдымаю цяжынка гордыя магілы
І живу, готовая узысці на шчыт!

Сінусоіда

Ужо крычым, ужо бунтуем хорам
І нават гіцаль — майстра выступаць.
Адчула я: тады прапаў і сорам,
Як навучыўся блудны свет ілгачь.

Ілжа, іржа, вяртыгі ці алмазы —
Ужо не разабраць, дзе брат, дзе — хват.
О плясуны амбітна-зычнай фразы,—
Як жудасна падрыгвае канат!

А прэса —спрэсі!— нашпігавана крыкам.
Аб чым цяпер задумаўся пііт?
А ўжо ў кутку, з камп'ютэрным разлікам,
Дзесь пацірае рукі езуіт.

Ці ж гэта мы, ці мы, браты і сёстры?
Забіўся сорам рыбінай аб лёд.
І ўжо не разглядаець за красамоўствам,
Дзе патасоўка душ, а дзе — народ.

Наступны дзень? Якім ён будзе заўтра?
Няўжо й далей усцешыць талаку:
Віна з маной, з фарцоўкаю — няпраўда,
І з чамырыцай чэмер пад руку?

Балотная ягада

Калі балотца ўкрылі дачы
І торфам патынула ў твар —
Я знала: болей не пабачу
Той журавінавы пажар.

Бывай, шаленства залатое,
Залётных мар маіх стрыжы!
Ужо і неба тут не тое,
Не тыя выспы і лаўжы.

Пайдзі сцяжынаю лясною.
Але на тым сябе злаўлю:
А што, як вернецца вясною,—
Куды ж падзецца жураўлю?

Беспаваротнай, незваротнай,
Пякучай, як любові пал,
Шукаю ягады балотнай —
І штучна зеўрае канал.

Кацярына — свет — Раманаўна

Як там жывы і здаровы?
І вядзецца песня як?

...Плача мама ў тонкі провад:
«Ведаеш, а ў Каці... рак».

Ой жа рана ды на Івана
На градзе палае мак.
Кацярына — свет — Раманаўна...
Быць не можа! Як жа так?

Залатыя, знаю, рукі
І святлютка-шчыры дом.
Кацярына без навукі
Прыручыла град і гром.

Без натурыстай прынкуі
(Толькі ў час ары і сей!) —
Кацярына без навукі
Золь асоіла і глей.

Вестка сумная, як рана:
Бабін век ды ў сорах пяць?
Кацярына — свет — Раманаўна,
Яшчэ рана паміраць!

Вунь, зара на далаглядзе
Будзіць лес твой і большак.
Ды пасталі ў шчыльным радзе
Радыйцыя і рак.

Ой жа рана ды на Івана
Перапёлка не пяе.
Кацярына — свет — Раманаўна,
Каця, лецейкі мае!..

Хоць і адсюль, але йшла я не ўпрыхкі.
І аддалаўся — наўсцяж — небаскіп.
Мы пагаруем, душа мая, моўчкі
Тут, ля парослых і свежых магіл.

Думна паўстала сасновая варта,
Што непатрэбны спакой сцеражэ.
Я не хачу ўжо думаць, што заўтра
Самы найблізкі, як сёння, салжэ.

Гэты нервозны, пагрозы і слёзны
Атамных станцый і зборшычаў дым...
Я не хачу ўжо ведаць, што бонзы
Спрытна махлююць найсамым святым!

Па-над вяршыняў узлётных паэзія,
Над спракаветнаю дэсанню ніў
Высіцца праўда і сцелецца цэзія
І прадаўжаецца сэрцазарыў.

Чаромхавы сняжок

ТАНЕЧЦЫ

Сабрала у пасег табе падушкі
Бабуля, што рушлівай мураўя.
...Ласкавая, гаркотная пястушка,—
Як вырасла пляменніца мая!

Братоўку клікну, а ў адказ — сасоннік
На труднае, расстаянае вярсе.
Ды на радкі, што ведаліся з сонцам
Вясельны ўбор адзену сірцае.

Падступіцца да сэрца раптам скруха,
Змахне слязу паркалевы ражок.
Ды йшчэ не снег, яшчэ не завіруха —
А сеецца чаромхавы сняжок.

Жадаючы святла і шанцавання,
Я за табою прасачу здалёк.
Есць горкі мёд і верад у каханья.
Ты ўмееш быць цяплівай, матылёк!

Рыфма

...І кідаў сэрца на шындзёлы.
У. ХАДЫКА.

Як паводка радка, як пагоня,
За якою душэўны натоўп,
Мне чамусьці рыфмуецца сёння.
Так і круціцца: «стоўп» і «натоўп».

Гэты горад такі прамысловы
І аглухлы, нібыта акуп.
Пракрычу набалелыя словы —
Не шалохнуцца стоўп і натоўп.

А ці роду і годнасці страта:
Жыць як можна цішэй і лацей?
Можа, мова мая вінавата,
Што, як маці, гукэе дзяцей?

Распытаю аціхлыя сілы,
Каб не страціць апошняю ніць.
Кіну сэрца сваё на шындзёлы
І — ад жару! — жалеза скіпіць.

Гукавыя нервы

Скрозь машынны і ракетна-гулкі
Век, што дагукаўся да памінак,
Я лаўлю вас, цёмных спратаў гукі,
Гукі адгрэмелых вечарынак.

Ліха з ёй, з павышанай цаною
На жытло, на вынік існавання!
Але дзе вы, пад якой сцяною,
Гукі скараснога адгукання?

Хто пачуе скаргі Белавення,
Прапануе котлішчам паслугу?
Мы ўжо ляжым па цэнтрабежным,
Але досыць разарваным кругу!

І нацяты воляю прагрэсу,
Самаю апошняю апорай
Гукавыя нервы кроз і стрэсаў,
Час каторы фауны і флары!

СТАРОННІ УСПАМІНАЎ

У СОРАК ЧАЦВЕРТЫ браняпо-
езд Першага асобнага дывізіё-
на БП прыбыў я ў камандае
навабранцаў у кастрычніку трыццаць
дзевятага...

За сталом стаяў камісар. Прыса-
дзісты, сінявокі, з лёгенькай манголь-
скай прыпухласцю верхніх павек, стар-
шы палітрук Жорын. Выслухоўшы да-
клад навічка, з усмешкай кінуў на
паперы, што ляжалі ў яго на сталі:

— Знаёмлюся з новым лапаўнен-
нем. Вы, бачу, з Віцебскага мастацка-
га?..

— Так точно, таварыш камісар! З
трэцяга курса.

— Гэта добра. Вельмі дарэчы. На-
бліжаецца святая. Прытым нам трэба
наглядную агітацыю ўзняць на самы
высокі ўзровень. Ідзіце да начальніка
клуба лейтэнанта Няронава. У яго
распараджэнне...

І лёс мой салдацкі выраныўся.
Служба мая — клубная. На ўсе паў-
тара гады, у якія я ведаў адно: «дош-
кі гонару», партрэты дзяржаўных
дзеячаў і палкаводцаў, транспаранты,
копі рэпінскіх «Запарожцаў», грэкаў-
скай «Тачанкі».

А грозны час набліжаўся. У ленин-
скіх кутках казармаў віселі новыя геа-
графічныя карты. Байцы, затрымлі-
ваючыся каля іх, пахмурна пазіралі
на тое месца, дзе пазначана была ран-
ней суседняя Польшча. Цяпер там:
«Тэрыторыя Інтэрэсаў Германіі». Ад-
но крыху супакойвала: у нас дагавор.
Газеты і радыё, хоць зрэдку і корат-
ка, але паведамлялі аб узаемных візі-
тах міністраў. Было аднойчы такое
паведамленне: Рыбентроп прысутнічаў
у Вялікім дзяржаўным акадэмічным
тэатры оперы і балета. Паднёс Улана-
вай вялікі букет кветак... Але не ўпа-
міналася, што гэтыя кветкі пад канец
спектакля былі дастаўлены з Герма-
ніі нямецкім самалётам, на якім Ры-
бентроп і адляцеў назад, у Берлін.

І надыйшла адна важная дата: 15
чэрвеня. Цёплым і ласкавым нядзель-
ным вечарам пасля вясеры, калі са-
даты яшчэ прагульваліся па тэрыто-
рыі гарадка, а на лавачках пад сосна-
мі ля казармаў брынчалі гітары, па
дывізіёне прагунаў загад: усім бай-
цам гаспадарчых і іншых службаў,
хто прыпісаны да бронепаязду, з'я-
віцца пад час адбою ў казармы! Гэта
тычылася і мяне...

Сон на новым месцы быў нязвычайны
і нядоўгі: у чатыры гадзіны раніцы аг-
лушальная каманда:

— Баявая трывога!!!

Усе тры паязды: сорок чацвёрты,
сорок пяты і сорок шосты — строем бя-
гуць два кіламетры — на станцыю.
Грузыцца ў таварныя вагоны і вярта-
юцца па чыгуначнай ветцы ў распала-
жэнне часці, да складаў боезабеспя-
чэння і правіянту. Пагрузка ідзе па-
спешліва. Ускочваюцца па дошках на
платформы паходных кухні, кулямёт-
чыкі грузяць у вагоны скрынкі з пат-
ронамі, артылерысты — упакоўкі сна-
радаў. Трымаюцца з імі прывычна,
проста. Заглядаюць у скрынкі са
свалмі каментарыямі: — «Фугас!» —
«Фугаснаасколачны!» — І ў гэтай
увільнай салдацкай працы белыя, на
хаду, свае меркаванні, здагадкі: «Ві-
даць, дыслакацыя?» — «А мо, манеў-
ры?» — Але воль яшчэ адна ўпакоўка.
— «Хлопцы! Снарады з жоўтай галоў-
кай...» І ўсе на момант замоўклі. —
«Не, гэта не манеўры. Шрапнеллю
на манеўрах не страляюць...»

Надвечоркам бронепаязды пакінулі
і ваенны гарадок і станцыю. Усе тры,
адзін за адным, у баявым паходным
парадку: платформа — бронеплячоўка —
— платформа — базавыя вагоны, ру-
шылі ў кірунку на Рослаўль. На плат-
формах — стратэгічны груз: рэйкі,
шпалы, стрэлкі. І паўсотні байцоў дэ-
санта.

Хуткасць руху была невялікай, але
праз гадзіну ходу яна стала яшчэ
меншай. Пачаліся частыя прыпынкі, а
потым і зусім доўгія стаянкі. У Рос-
лаўль прыбылі на другі дзень апоўдні.
У Смаленск — праз суткі. Яшчэ мінулі
суткі, пакуль дабраліся да Оршы. А
потым чамусьці пайшлі паязды на Ві-
цебск і прастаялі там дзень і дзве на-
чы.

Прыбыццё ў Віцебск хвалявала: тут
я вучыўся. Гэта ўспрымалася нейкім
загадкавым капрызам лёсу, які даў
мне магчымасць паглядзець на горад,
цяпер ужо з бронеплячоўкі. Над паяз-
дамі высока вісеў пешаходны мост —

БАЮСЯ ДАКРАНУЦЦА ДА ПЯРА...

Жніво

Забыцца песняй на палетку,
Дзе каласы між слоў гудуць.
О, я ўтрапёная пэтка:
Так утрапёна ніву жнуць.

Агонь шыпшыны прыдарожны
Мільгне — і высветліць акуп...
Не заўважаю, як апошні
Прамень кладзецца ў шчыры сноп.

Пашто, скажу, Парнас і зтыка,
Калі йшчэ прагне хтось крыві...
О, я стожыльная пэтка —
Хоць перавяслы з жылаў ві!

Ды познім вечарам, глыбока,
Пакуль ад зоркі след не стах,
Заб'ецца сэрца адзінока,
Нібы ў жалезнай клетцы птах.

Тэатр падзей

Тэатр падзей, калі дакладней — сцена,
Калі ж яшчэ дакладней — боль і кроў.
Ды ўспомню ўсіх, амаль што паіменна:
Спраўдных і фальшывых змагароў.

Акцёр (зайграна) выварае губы.
Акордна як! — наблізіўся фінал.
Тут дзея ёсць: памылкі і рахубы,
Праніклявая памяць і правад.

Усё пра нас, дакладней жа —
пра грэшных,
Пра грэшных і шчаслівых адначас!
За хвілю да авацый выйду
(зрэшты,
Акцёр на сцэну выйдзе заміж Нас).

Ен прыме залу, змучана-гуллівы:
Ну што ж, нарэшце скончана ігра.
О, гэты смелы час і балбатлівы:
Баюся дакрануцца да пяра.

Наконт гарадскога мыслення

...Не тыя, не тыя — дажынкі, дакоскі.
І рук не хапае, і хлудзьяць дажджы.
Я — поле, я сціхлая ў горадзе вёска,
Як тысячы іншых на горкай мяжы.

Куды і пашто, і якая пагоня
Трасе ў ліхаманцы разумны народ!
Бяжым ад зарослых бур'янам загонаў,
А нас даганяюць драсён і асот.

Груган стогадовы прасторы акіне,
Пракоціцца гром над бянтэжнасцю ніў.
А хто ж яе, вёску, ўдавою пакінуў,
Хто школы паціху і клубы закрыў?

Бярыце дасхочу у часу, ірвіце,
Рабіце кар'еры, бар'еры...
Але ж —

Што мысленне ў вас гарадское —
змаўчыце,
Былыя таварышы Сцёпак і Сцеш!

Здыміце, шаноўныя, водбліскі грыву,
Няхай натуральна праясніцца твар.
Дамысліўся горад да едкага дыму,
Да клетак, сумуе з якіх запарк.

Яшчэ дзесь бялеецца маміна хустка,
Ды рвецца пытанне з балочых грудзей:
А што як прывеціць не жыта, а пустка
І свойскія птушкі збаяцца людзей?

пераход у прыгарад. Па пераходзе няспына жывым патокам ішлі ніцянчане ў гарадскі парк, дзе некалі ў выхадныя дні граў духавы аркестр, а ў святры рассяліліся ў цёмным небе агні феерверкаў. Зусім блізка была Вакзальная вуліца. Чысценькая, утульная, без машын, яна да самага моста цераз Дзвіну запаўнялася вечарамі студэнцаў і рабочай моладдзю — шумнай, шырокакляшнай, часцей у парусінавым белым абутку. А там, за мостам, злева — славуная Замкавая горка. І ўжо з болей уяўлялася там мая аль-

валі іх па бартах платформаў. На адной з іх самотна стаяў паязны кухар, да якога і ў снеданне, і цяпер, у абед, рэдка хто падыходзіў.

Надвечар браняпоезд падаўся малым ходам назад — у Маладзечна. З гэтага дня ён падпарадкоўваўся загадам ваенных камендантаў. На падыходзе да станцыі ўжо ўбачылі першае разбойнае аблічча вайны: на горад, адначасова з трох бакоў, наляцелі чорным вараннем эскадрылі самалётаў — і пасыпаліся бомбы на белыя, падрумяненыя вярчэрні сонцам у зеля-

начніка і строга загадае яму перавесці стрэлкі куды трэба. Палярадзіў, што забярэ яго з сабой. І так і зрабіў. На станцыі Баранавічы папрасіў у чыгуначніка прабачэння: вайна!..

Тут быў сонечны, ціхі і бязлюдны ранак. На пероне — два салдаты. Просіцца ў браняпоезд: адзін кулямётчык, другі стралок. Дабіраюцца з Пружанаў — часць іх разбіта. Ключоў пакрычаў на іх, але пагадзіўся ўзяць стралка ў дэсант, а кулямётчыка па прозвішчы Мануйліна, у нашу вежу. Наш кулямётчык не вярнуўся, калі

світанні, а магчыма, і ноччу, будзе тут. Танкі і мотапяхота... Заняць свае месцы...

Усю кароткую чэрвеньскую ноч браняпоезд патруляваў участак з высокім насыпам дарогі — ад вакзала да чыгуначнага моста цераз Нёман. Непадалёку, ніжэй па рацэ, быў яшчэ адзін мост — драўляны, на вузкай шашэйцы.

Разлік нашай вежы, заняўшы свае месцы, стаяў вакол гарматы. Мануйлін, пакінуўшы на момант высокае «сядло» кулямётчыка, з жалем расказвае: брат яго — курсант ваеннага вучылішча ў Брэсце. Яго ўжо, напэўна, няма. Як перажыве гэта маці... Аглядваецца назад і ўсклікае: «Во, пачаеце, што робяць! Цю-цю, падпалкоўнікі!» Таямнічы браняпоезд «выплыў» з-за вакзала і паціху падаўся на Мінск...

Пачало ўжо развідняцца, калі пачуўся дзярлівы гук «равуна» — сувязі паміж пляцоўкамі. Сігнал: падрыхтавацца!.. Здалёк пачуўся густы, напружаны гуд. Камандзір гарматы Судкоў, — ён быў цяпер, пасля Есьмана, і камандзірам пляцоўкі, — прыслушаўся і крыкнуў: — «Авіяцыя». Але, прыпаўшы да свайго камандзірскага акеца, падае каманду: «Адстаўце «авіяцыя». За мостам на шашы танкі!.. Агоны! Беглымі!» І абедзве пляцоўкі загаманілі! Пасля пяці-шасці стрэлаў Судкоў ярасна крычыць: «Дым! Гарыць!» Замкомы — як маятнік: туды-сюды. Кулямёт Мануйліна не змаўкае. Ён у мяне за спіной. Б'е ў адным кірунку, а калі крыху зменіць яго — локаць Мануйліна таўчэ мяне ў спіну, быццам у яго не кулямёт, а пнеўматычны бур... Колькі выпущана снарадаў — пятнаццаць, дваццаць?.. І тут тое, чаго і можна было чакаць: у вежу з гromам і бляскам на м'г улітае віхор чырвонага агню і святла. Перад тым, як паляцець некуды, краем вока заўважыў у гэтым святле цёмны слугат Мануйліна, які павольна адкідаўся назад з узнятымі ўгору рукамі...

...Апрытомнеў я, відаць, ад пагойдвання, а потым і ціхага грукату браняпоезда па рэйках. Расплюшчыўшы вочы, зразумеў, што я — пад палком гарматы, у «яме». Воддаль ад мяне, у куце гэтай жа «ямы» стогне зараджалычык. Светла: значыць, ўжо дзень. Не адразу сабраўшыся з сіламі, чапляюся за палок, падцягваюся — паглядзець, што там, на версе, у вежы. Ля стойкі, пад вугламерам, сядзіць падавалычык, абханіўшы галаву рукамі. Ён тут адзін, з жывых...

З глыбіні пляцоўкі чуваць голас саітара: «Каму дапамогу?..» Прабіраецца ў вежу. Памагае выбрацца наверх, ужо напратыкавана робіць «сапраўдныя» перавязкі. Лаецца: — «Сволачы... Нарабілі работы... — І як бы супакойвае: — Нічога, ужо Негарлае блізка».

Сорак чацвёрты ўсё далей адыходзіў ад Стоўбцаў. У бронепляцоўках было дзесьці прабоін. З чатырох гармат уцалела адна. На шчасце, толькі паравоз трымаўся «малайцом» — ні адной драпіны на зялёнай брані.

Праз суткі, ужо за Смаленскам, пахавалі сваіх баявых таварышаў. Хаваці на ўзгорку, каля скрыжавання дзвюх дарог — шашы і чыгункі. Развіталіся з імі доўгім гудком паравоза. І пайшоў поезд на Рослаўль, кіруючыся на сваю зыходную пазіцыю — на станцыю Першага асобнага дывізіёна бронепаяздоў. Ля вежавага люка мы стаялі ўтрох — трое з шасці. Нікому не хацелася аглядацца ў вежу, назад: люлька ў гарматы была скарэжана, сінела жывым ірваным металам. А там, дзе ўсе гэтыя дні вараня паблінскаваў вежавы кулямёт, на добрую чвэрць ззяла дзірка ў пагнутай брані: немец спрытна выбіў кулямёт разам з шаравой устаноўкай. Ён на сваім палігоне з усёй упартай настойлівасцю муштравалі і сябе, і свой танк, каб з еўрапейскіх дарог дабрацца да гэтых невядомых яму беларускіх Стоўбцаў. А лейтэнант Есьман — не даехаў. І наводчык Аляшківец — ловачы ў скрыжаванне панарамы мшэнь на стрэльбішчах у Карачаве, ён, відаць, верыў і не верыў, што гэты немец накоціць на ўсход і дабярэцца да яго гарадка на Нёмане...

18 ліпеня сорак чацвёрты, атрымаўшы новую матэрыяльную частку, падаўся са свайго станцыі на Гомельскі кірунак.

Наперадзе была яшчэ ўся вайна.

Мікола РАКІТНЫ

ПЕРШЫЯ ДНІ

У выдавецтве «Мастацкая літаратура» завяршаецца падрыхтоўка ўнікальнага выдання — зборніка «Беларускія пісьменнікі — удзельнікі Вялікай Айчыннай вайны». У ім прадстаўлены звыш 170 аўтараў.

Прапануем увазе чытача ўспаміны аднаго з аўтараў гэтай кнігі Міколы Ракітнага аб першых, суровых і трагічных днях вайны.

ма-матэр — мастацкае вучылішча. Што там цяпер? Канечне, вучоба. Ціха, без гаманы, пры расчыненых вокнах аўдыторыі. На перапынках, як часта было, стаяць на лесвічнай пляцоўцы паміж першым і другім паверхам мастацка-выкладчыкі: высокі, малады, у раскошнай часуновай пары весільчак Іван Восіпавіч Ахрэмчык, падборысты, з рудым хахалком над лбом Хрусталёў, нізенькі і лысы каўказскага тыпу Ходжас, крышкы сутулы, але заўсёды імклівы Леў Маркавіч Лейтман. Іх сучасна і пачыта, як багоў, абцякаюць групкі-ручайкі выхаванцаў-студэнтаў... Ці даўдзецца калі-небудзь вярнуцца туды?..

На шосты дзень нашага блукання гучыць каманда:

— Усім па месцах!

Цяпер паязды грэмелі поўным ходам. Зноў вярталіся ў Оршу, а з яе ўзялі курс строга на захад. На Мінск.

У Мінск прыбылі позняй ноччу. Стаялі да світання. З дванаццаці ночы я дзявала на бронепляцоўцы. Мне ўжо ядома маё месца: замкомы! Пры стральбе — адкрываць і закрываць замком гарматы.

На станцыі Уша, ужо ў ранішнім святле, мяне змяніў наводчык разліку — рослы, франтаваты слухач Аляшківец. Калі пераходзіў з пляцоўкі ў вагон, я неяк спалохана і асірацела ўбачыў, што ні сорак пятага, ні сорак шостага ў нас ззаду ўжо не было. Напэўна, яшчэ з Мінска пайшлі абодва ў іншых і, відаць, розных кірунках. У вагоне было значна цяплей, чым у пляцоўцы, настыйлаць за ноч холадам ад расы і ветру ў час руху. Скінуўшы толькі боты, забраўся на нары і адразу заснуў — як праваліўся. А прахніўся... ад высокага, поўнага трывогі, голасу камандзіра браняпоезда лейтэнанта Ключоў: «Вайна, таварышы байцы!»

Кулямі злітаю з нараў, ногі ў боты, хапаю рамень і саскокваю ўніз. Станцыя Маладзечна. Увесь асабовы састаў выстраены ўздоўж вагонаў. Усе слухалі прамову Молатава па радыё...

Вайна...

І ўраз усё змянілася, стала іншым. З заходняга боку некалькі шалёна ляццяць таварнякі. За імі — вецер і пыл. Разгублена, у трывожнай мітусні закідалі людзі хто куды. Адно далёкае, пранізліва-сіняе неба, здаецца, абцякае глядзіць на зямлю і няшчадна плавць рэйкі палаюча-прамяністым сонцам.

І ўжо заканамерна, як непазбежнасць моманту, гучыць каманда:

— Снарады ў стэлажы!..

І пачалася работа — ваенная работа. «Паплылі» фугасныя, асколачныя на руках, «голыя» з вагонаў да бронепляцовак. Кулямётчыкі тут жа, на шпалах і ў расчыненых вагонах, зашпаласцелі машынкамі-«мясарубкамі», набіваючы стужкі патронамі. А семафор ужо адкрыты. Сорак чацвёрты рушыў далей, на захад.

Ён дайшоў да Ашмяннаў. Тут таксама працягвалася тая ж работа па пачынку пляцовак боепрыпасамі. Дэсантнікі набіралі мінкі пяском, уклад-

ніне дамы. Адбамбіліся і паляцелі. Горад гарэў усю ноч. Ноч — самая кароткая і самая страшная на ўсёй, здавалася, зямлі — была трывожная, але ціхая. А на досвітку паяўляюцца два бамбавозы. Ідуць над пуцямі: відаць, па «душу» браняпоезда, які, канечне ж, заўважылі ўчора. А ў ім ужо — каманда: «К бою!» Грымяць першыя стрэлы. Па самалётах б'юць усе чатыры «сямідзсяцішасцёркі». Самалёты, сінхронна зламаўшы лёт, крута падаюць уніз. Поезд рыўком кідаецца пад піке — і бомбы рвуцца ў яго ззаду. Самалёты робяць яшчэ адзін заход — і ўсё паўтараецца.

Наводчык Аляшківец кляне панараму: яна дазваляе ўзяць ствол гарматы на трыццаць сем градусаў. Узяць вышэй — панарама выходзіць з візуальнага акна, і цэль знікае. І тут у нас здараецца горкае, недарэчнае ЧП, якое, магчыма, ні разу не паўтарылася за ўсю вайну... З пайўленнем самалётаў у нашу вежу ўскокнае лейтэнант Есьман, камандзір бронепляцоўкі: «Адстаўце панараму! Паспрабуем без яе...» Наводчык узімае ствол. Есьман, прыпаўшы тварам да казённіка гарматы, ловіць па ёй цэль і падае каманду: «Вышэй, вышэй... яшчэ вышэй. Агоны!» Клацае педаль спуска ўдарніка — і адкат ствала імгненна б'е ў лейтэнанта... Бомбы зноў падаюць ззаду...

Гэтае здарэнне ўсіх скаланула: не хапала яшчэ гэтакага!..

Браняпоезд ляціць да вакзала. Чакае з захаду чарговы пасажырскі састаў. І Есьмана на насілках адносяць у адзін з вагонаў... За гэтыя дні — аніякіх армейскіх нашых часцей. Рэдка праляталі на ўсход паязды. На трэці дзень раніцай пайшоў на ўсход і браняпоезд. Напэўна, каб зберагчы матэрыяльную частку. Але пад станцыяй Уша пуці ўжо былі разбітыя. Поезд вярнуўся ў Маладзечна. Кінуўся па чыгуны ў кірунку на Полацк — там таксама ходу няма. І зноў — у Маладзечна. Адышоў у тупік — на затравяналы, іржавыя рэйкі. Папаўзла чутка, што матэрыяльная частка рыхтуецца да ўзрыву. Але, ужо ў полудзень, вяртаецца з вакзала камандзір Ключоў і крычыць на бегу:

— Усім па месцах!..

Пакінуўшы базавыя вагоны, сорак чацвёрты ўсім ходам памчаўся на захад, на Юрацішкі. З задачай прарыцца праз Ліду на Баранавічы. У Юрацішках у нас ужо ні вугалю, ні вады ў тэндэры паравоза. Падагналі з пуцэй «чорны» — цывільны — паравоз. Пачалі перапампоўваць з яго ваду, перакідаць вугаль патроннымі скрынкамі. У начальніка станцыі свая бяда: на пероне ў яго пятнаццаць бочак са спіртам.

— Забарыце, — просіць, моліць. Ну, хоць пяток вадыміце на платформы. Усё роўна дабро прападзе...

У Лідзе была ўжо ноч. Горад дыміўся пажарамі. Віселі над ім парашутныя ліхтары. На станцыі — ні душы. А трэба было перавесці стралку на баранавіцкі пуць. Ключоў са свайго камандзірскага рубкі «шырае» ў вакзал. Выводзіць аднаго-адзінаго чыгу-

адносіў на насілках Есьмана ў пасажырскі поезд. Магчыма, не паспеў выйсці з вагона.

Уперадзе ў нас былі Пагарэльцы. Тут надоўга здарылася затрымка: я раз на пуці браняпоезда гарэлі вагоны і платформы таварняка, разбітага, відаць, яшчэ ўчора вечарам. Агоны падбіраўся да платформы з аўтамашынамі-палутаркамі. А гарэлі вагоны з армейскім абмундзіраваннем. Курэлі дымам цюкі мінасцёрка, сніх дзяганалевых шаравараў. Шпалы ўсыпаны новенькімі фуражкамі з чорнымі і зялёнымі акалышамі. Блішчэлі на сонцы лакаванымі казыркамі і чырвонымі зоркамі... Вясковы дзядок ад'язджаў адсюль возам, відаць, з гэтым добром. А на полі, кіруючыся сюды, круціў над галавою лейцамі расхрыстаны, белагаловы падлетак. Убачыўшы браняпоезд, шмыгнуў з канём за пагорак...

Інакшага выйсця не было, як перавесці далёка ззаду таварняка стрэлкі і доўгі час адкатаць платформы і вагоны на суседні пуць.

Ад Пагарэльцаў да Стоўбцаў двойчы гучала каманда «Выходзі!» — напалалі самалёты. У Стоўбцы прыбылі далёка за абедзенны час. Машыніст шумна выпусціў пару, прыпыніўшы поезд каля самага вакзала.

З паўаддзялення дэсантнікаў адразу пайшло ў горад — узяць у пякарні хлеба: на платформе ёсць кансервы, ёмістая квадратная бляшанка шмалцу, вада ў тэндэры.

З вакзала выходзіць два камандзіры. Маёр і падпалкоўнік. У фуражках з алымі акалышамі ўнутраных войск. Выклікаюць камандзіра браняпоезда. Лейтэнант Ключоў падбірае да іх. Хвіліна ціхай размовы — як старшых з малодшымі па званні, — і камандзіры вяртаюцца ў памяшканне вакзала. Ключоў, заклапочаны і сумнаваты — да свайго поезда. У гэты момант адзін з байцоў, абшыўшы вакол вакзала, радасна ўсклікае:

— Братцы! Жывём... Тут яшчэ адзін браняпоезд!

Сапраўды, на пуцях, якія тут былі і па другі бок вакзала, стаяў браняпоезд. Але гэта быў нейкі дзіўны браняпоезд. Стаяў без платформы, накрыты зверху камуфляжнай сеткай з бурымі і зялёнымі нашытымі лапінамі. І ніякага знаку, што ў ім ёсць нехта жывы.

Усе мы абрадаваліся — таму што яшчэ не бачылі за гэтыя дні ніводнага свайго, хоць малага, баявога падраздзялення. А цяпер былі расчараваныя: калі што якое, дык ці можна чакаць ад яго дапамогі?..

А з неба над Стоўбцамі, з кароткімі перанымкамі, валіўся на зямлю нішчы, са стогнам, гуд: вядзінны статкамі, высока чорнымі на сінім фоне, навольна плылі на ўсход бамбавозы. Браняпоезд іх не цікавіў: яны ішлі ў нашы глыбокія тылы.

Увечары, ужо ў лёгкім змроку, ля поезда пастраенне. Ключоў, хоць і суровы, але спакойны:

— Ёсць даныя, што вораг на

ЧЫМ ЗДЗІВІЦЬ МАСКВУ

Спектаклі Акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы ў люстэрку крытыкі

Сапраўды, чым здзівіць тэатральную сталіцу? І ці магчыма такое ўвогуле, пясца ж — «Москва выдала всякое...» Тэатры, тэатры, «трыццаць пяць тысяч» тэатраў...

Сёлета ў шматгалосці маскоўскага культурнага жыцця бралі сваю «ноту» купалаўцы. Іх пачулі, гэта бясспрэчна. Таму, напэўна, што тэатр з Беларусі, нягледзячы на пятаццацігадовы перапынак з часу апошніх гастролёў у сталіцу, карыстаецца досыць высокай рэпутацыяй. Таму, мабыць, што афіша творчага калектыву калі не здзівіла, дык, безумоўна, зацікавіла масквічоў. Прычым, захоўваючы «кампактнасць», была разлічана на розныя густы. Шэкспіраўская «Буря», напрыклад, сабрала ў глядзельнай зале «вышэйшы свет» тэатральнай грамадскасці, а вось анішлаг «Мудрамеру» забяспечыла публіка «дэмакратычная».

І ўсё ж... «Навошта сёння, калі ўжо не трэба ніякіх парадных лічбаў, святочных справаздач дзеля «птушакі», тэатр прыязджае на гастролі ў Маскву?» — пытаецца на старонках «Советской культуры» І. Вішнеўская. Пытаецца і яшчэ раз, ужо амаль адказваючы: «Што ж было гэтай ягонаў непашторнасцю, ягонаў сілай, што дазволіла менавіта гэтаму, няхай сабе і слаўтаму калектыву не па старых заслугах, не па заслужанай пашане ўсхваляваць нашы сэрцы?»

Прынамсі, словы, нават самыя гучныя, у сваёй «зацёртаці» не вінаватыя. І як бы там ні было, але, выпраўляючы свой тэатр у сталіцу, мы з нецярпеннем чакаем ацэнкі ягонага мастацтва. «Ну як там купалаўцы?» — з такім пытаннем часцей за ўсё звярталіся да мяне знаёмыя на мінулым тыдні, калі даведваліся, што я па заданні рэдакцыі пабываў у Маскве.

Міністэрства культуры СССР і Саюз тэатральных дзеячаў наладзілі абмеркаванне творчых вынікаў гастролёў Акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы. Падобныя сустрэчы карысныя сутыкненнем розных думак, здабыткі і пралікі асобнага калектыву аналізуюцца тут на шырокім фоне агульнатэатральнага працэсу. У гаворцы, якую веў першы намеснік міністра культуры М. А. Грыбанаў, удзельнічалі вядомыя крытыкі і тэатразнаўцы І. Вішнеўская, Н. Пераберына, А. Сцяпанавіч і А. Смялянікі.

Спецыялісты былі аднадумныя, адзначаючы, што купалаўскі тэатр сёння — жывы,

цікавы і самабытны творчы арганізм, які па праву займае месца сярод лідзіруючых сцэнічных калектываў краіны. Галоўнае багацце — акцёрская труппа, якой па сілах самыя адказныя і сур'ёзныя творчыя задачы. Спектаклі купалаўцаў, пазначаныя аўтарствам рэжысёра-лідэра, якім не фармальна з'яўляецца В. Раеўскі, вылучаюцца, як правіла, высокай пастаноўчай культурай, схіляюцца да маштабнасці, эпічнасці, значных абагульненняў. Тэатр ведае, «у імя чаго» што-вечар склікае глядачоў, ягонае мастацтва прасякнута агульным сацыяльным тэмпераментам, што выяўляецца ў рэпертуарных пошуках. Адметнасць гастрольнай афішы — новыя для Масквы імёны і назвы, якія сведчаць пра цікавыя працэсы ў беларускай драматургіі.

Абмеркаванне праходзіла ў атмасферы добрабычлівай, але не сказаць каб лагоднай і паблажлівай. Не засталіся па-за ўвагай крытыкаў і слабыя бакі творчасці тэатра. Добрыя памкненні на практыцы не заўсёды належным чынам «забяспечваюцца» пераканаўчай літаратурай, акцёрскімі і рэжысёрскімі работамі. У прыватнасці, А. Смялянікі так акрэсліў галоўную, на яго думку, супярэчлівасць цяперашняга перыяду ў жыцці купалаўцаў — перапад, часам досыць адчувальны, мастацкіх задач, якія ставіць перад сабой калектыв, то беручы сапраўдную вагу, то жангліруючы кардоннымі, бутафорскімі гірамі.

У выступленнях адзначалася ўласцівае некаторым пастаноўкам фармальнасць акцёрскага існавання, нераспрацаванасць рэжысёрскіх трактовак «на чалавечым узроўні». Выказваліся пажаданні больш смелых сцэнічных шуканняў — дзеля заўтрашняй мабільнасці і гнуткасці тэатра, багацця і разнастайнасці ягонай мовы.

...Есць у спартыўным лексіконе выраз «перамога па ачках». У мастацтве лічыць балы і ачкі, «нейтралізаваць» плюсы мінусамі — справа марная, хоць, магчыма, некаму і такі занятак па душы. Існуюць больш тэатральныя «тэрміны» — напрыклад, поспех. Яго, думаем, і зведалі купалаўцы ў выніку двухтыднёвых гастролёў у Маскве. А праблемы, вядома ж, застаюцца. Дарэчы, і такія, што незаўважныя для старонняга, няхай сабе свежага і пільнага позірку. На тое яны і праблемы...

А. ГАНЧАРОУ,
спецкарэспандэнт
«Літаратуры і мастацтва».

«ПЕСНЯРЫ» — ПЕСНЯРУ

Шырока вядомы ў краіне Беларусі дзяржаўны эстрадны ансамбль «Песняры» працуе над новым цыклам песень на вершы Янкі Купалы. Верны сваім мастацкім прынцыпам у асваенні і папулярызаванні лепшых традыцый беларускай музычнай культуры, народныя артысты рэспублікі, кампазітар У. Мулявін зноў звернуўся да творчасці народнага песняра. Прыхільнікі эстраднага мастацтва «Песняроў» памятаюць выкананыя імі

раней музычныя праграмы «Янка Купала», «Мурган», «Песняры пра долю», «Гусяр», створаныя на аснове творчай спадчыны класіка беларускай літаратуры.

Прэм'ера новай праграмы адбудзецца 12 ліпеня г. г. у Вялікім на рэспубліканскім свяце пазіі, прысвечаным 70-годдзю Вялікага Кастрычніка і 105 гадавіне з дня нараджэння Янкі Купалы.

В. ЛУК'ЯНОВІЧ.

...ПРЫ ПОўНАП цішыні залы замірае апошні акорд. Напружаная паўза, і раптам — гом апладысмантаў. Тым з нас, хто бываў на спектаклях «Альпійскай балады», вядомы гэты стан: адчуваеш сябе там — у страшным і цудоўным свеце спектакля — і не адразу вяртаешся ў рэальную абстаноўку глядзельнай залы.

Для нас ужо даўно стала звыклым, што «Альпійская балада» — гонар нацыянальнага музычна-сцэнічнага рэпертуару. Што ўжо не адно пакаленне глядачоў на гэтым спектаклі не проста «глядзіць балет», а ўсёй душой перажывае кароткую і цудоўную трагедыю кахання і смерці. Што «Альпійская балада» Я. Глебава стаіць поруч з апавесцямі В. Быкава, з цыклам карцін «Лічбы на сэрцы» М. Савіцкага, з «Хатынскай апавесцю» А. Адамовіча і фільмам «Ідзі і глядзі», з тымі творами сучаснага беларускага мастацтва, звернутымі да тэмы Вялікай Айчыннай вайны, якія сталі не толькі нацыянальным здабыткам, але і набылі інтэрнацыянальнае, агульначалавечае значэнне.

У балета Я. Глебава «Аль-

Першыя выканаўцы «Альпійскай балады» — народная артыстка БССР К. Малышава (Джулія) і заслужаны артыст рэспублікі Л. Чахоўскі (Іван).
Фота Ул. КРУКА.

ПРАВЕРАНА ЧАСАМ

Балет «АЛЬПІЙСКАЯ БАЛАДА»: 20 гадоў жыцця

пійская балада» адметны лёс. Дваццаць гадоў яго жыцця на сцэне Дзяржаўнага тэатра оперы і балета БССР — гэта праверка часам перш за ўсё на праўдзівасць. У рэшце рэшт, нішто не можа штучна прадоўжыць жыццё сцэнічнаму твору, калі ён сам не зойме дастойнае месца ў рэпертуары, не стане ў адну шарэнгу з выпрабаванай гісторыяй опернай і балетнай класікай. Гэта аксіёма, якую толькі наўвяджаюць шматлікія пастаноўкі сучасных опер і балетаў і гэтыя ж шматлікія знікненні іх з рэпертуару. Се-

зон-другі — і спектакля няма на афішах; такі лёс большасці оперных і балетных пастановак сучаснай тэматыкі. А спектакль «Альпійская балада», які неадведчана глядачы лічаць новай пастаноўкай да 40-годдзя Перамогі (чула такія меркаванні), адзначае сёлета ў ліпені, у дні традыцыйных урачыстасцей з нагоды вызвалення Мінска, сваё дваццацігоддзе. Для балета сучаснай тэматыкі факт унікальны.

...1967 год. Свет быкаўскіх герояў настойліва завабываў свайго чытача. Складаны быў

шлях праўды пра вайну ў мастацтве, праз несправядлівую, вульгарную крытыку, праз прымітыўны чыноўні страх перад праўдай. Цяпер цяжка сабе нават уявіць, што ў сярэдзіне 60-ых зварот да прозы В. Быкава для стваральнікаў балета быў не толькі дзёркай творчай ідэяй, а і актам грамадзянскай мужнасці. У гісторыі стварэння балета неаддзельны творчае натхненне аўтараў, апантанасць і самааддача выканаўцаў і — цяжкі, доўгі шлях іх работы праз бясконцыя прагляды, здачы, пера-

КАНЦЭРТНАЯ МАЗАІКА

У ЗАЛЕ ФІЛАРМОНІІ — АНШЛАГ

Свята адчувалася па настроі слухачоў, па іх размовах — размовы тычыліся маючай адбыцца сустрэчы з выдатным творчым калектывам, хорам Беларускага тэлебачання і радыё пад кіраўніцтвам Віктара Роўды... А пасля гэтага канцэрта, што адбыўся ў Беларускай дзяржаўнай філармоніі, публіка разыходзілася неахвотна. Раўнадушныя не было. Высокае прафесійнае майстэрства выканаўцаў, сапраўднае мастацтва заўсёды знаходзяць жывы водгук у людзей, прыўзняваюць іх над будзённасцю, даюць спажыву для роздуму, ачышчаюць душу.

Хор радыё мае характэрнае аблічча: сапраўдны акадэмізм, адухоўленасць, высакародны мастацкі густ, асэнсаванасць выканання і дасканаласць формы. Гэты хор — яркая калектыўная творчая асоба, якая абпіраецца на лепшыя айчыныя харавыя традыцыі, за што карыстаецца пашанай у прыхільнікаў мастацтва. І яшчэ. Работа на тэлебачанні і радыё вымагае шырокага выканаўчага дыяпазону, асаблівай ма-

більнасці, аператыўнасці.

Па традыцыі праграма пачынаецца творам, які ўслаўляе партыю, Радзіму, наш народ-працаўнік. Рэцэнзуюмы канцэрт адкрыўся новым хорам Ю. Сям'янікі на вершы Г. Бураўкіна «Край мой». Пэўную цікавасць выклікаў у слухачоў твор маладога беларускага кампазітара В. Кузняцова на вершы М. Танка «Хатынскія бярозы». Прынёс сапраўднае мастацкае задавальненне «Партызанскі вальс» У. Алоўнікава на вершы А. Казлоўскай. Яркі меладызм, багатая харавая фактура, глыбокае веданне прынцыпаў харавога пісьма, мудрая прастата, шчырасць і неспрэчнасць, з якімі хор выконваў гэты твор, вылучалі яго сярод іншых нумароў праграмы. «Пад заслоны» першага аддзялення прагучаў харавы канцэрт «Рускае вяселле» маскоўскага кампазітара А. Кісялёва. Канцэрт для змешанага хору а капэла на словы народных паэтаў складаецца з сямі частак і напісаны ў лепшых традыцыях рускай харавой музыкі: яркасць вобразаў, пранік-

неннасць і багацце меладыйнай мовы, чароўная арыгінальная гармонія, сталае лагічнае развіццё музычнага матэрыялу, народнасць духу, высокі прафесіяналізм. Хор выканаў усе сем частак як бы на адным дыханні, па-майстэрску, з пэўнай доляй тэатралізацыі. Тэатралізацыі ўнутранай, калі дзеянне разгортваецца ў змесце самой музыкі. Адначу і салістаў хору: Любоў Каспорскую, Міхаіла Рысава.

У другім аддзяленні канцэрта прагучалі пяць музычных фрэсок, харалаў розных кампазітараў, пад аднолькавай назвай — «Ave Maria»: твор Л. Луці (перакладзены для хору Э. Тыманд), «Ave Maria» А. Брукнера; Г. Даніцэці. Найбольш ўразлілі творы з такой назвай Дж. Качыні (апрацоўка А. Янчанкі) і А. Фляркоўскага. Калі твору Дж. Качыні ўласціва пышнае, багатае поліфанчнае гучанне гімначнага характару (такія сачыненні выкарыстоўва-

здачи, адклады і цяганіну, якія на шмат месяцаў аддалілі сцэну з глядачом.

Успамінае народны артыст СССР кампазітар Яўген Глебаў:

— Маё знаёмства з суровай прадаў прозы Васіля Быкава пачалося з работы над музынай да кінафільма «Трэцяя рэкет». Уражальна праўдзівае яго апавесце перавярнула ўсе звыклыя наноны літаратуры пра вайну — яна ашаламіла розум і разбурыла старэатыпы. Увасобіць герояў Быкава ў сцэнічных вобразах значыла ў той час выйсці за мяжу звыклых, зрабіць крок у новы свет грабнічага стану чалавечай душы, па-новаму падсудзіць да тэмы вайны і яе музычна-сцэнічнага ўвасаблення.

Задума балета ўзнікла ў 1965 годзе. Пазнаёміўшыся з першапачатковым варыянтам лібрэта — вялікім трохактовым спектаклем, — я асабліва востра адчуваў, што ва ўвасабленні гэтага сюжэта не можна быць нават наміну на банальнасць, звычайную «балетнасць». Прапанаваў план спектакля падаўшы мне мала адпаведным духу быкаўскай прозы: у ёй жа заўсёды і час, і жыццё герояў смяцэнна-трагічны і гранічна насычаныя ўнутраным развіццём. Прапанаваў свой план спектакля — аднаактны балет у трох актах, ён быў прыняты, і да вясны 1966 года музыка была гатова. Працаваў над пастаноўкай з балетмайстрам Атарам Дадзіліянін і мастаком Яўгенам Чамадуравым. І калі праца над балетам была для нас радасным часам, які мінаў хутка, то шлях да прэм'еры быў даўжэйшы, і цяжэйшы. Амаль на год расцягнулася задача гатовай работы. Мы адчувалі ўсе цяжкасці першапраходцаў, якія можна назваць і пакутамі, але вытрымалі іх і вывелі наш балет на прэм'еру. За мінулыя дваццаць гадоў шмат канула ў Лету «актуальных» спектакляў, і тым больш уцешна, што наша «Альпійская балада» жыве на сцэне досюль — з таго цяжкага і шчаслівага года.

Поспех першых жа спектакляў выявіў істотную вартасць «Альпійскай балады»: стваральнікі балета не проста праілюстравалі сюжэт апавесці, а прапанавалі свой мастацкі эквівалент быкаўскага твора. Гісторыя мастацтва ведае, наколькі рэдкія такія «трапічныя пападанні» сярод шматлікіх пералажэнняў літаратурных першакрыніц. Складаны, глыбока псіхалагічны лад музыкі і здытай з ёй харэаграфія адразу адчулі і ацанілі артысты, якія працавалі над стварэннем вобразаў галоўных герояў — Джуліі і Івана.

Гаворыць народная артыстка БССР Клара Малышава:

— Работа была цяжкая і вельмі цікавая, бо сучасная тэма ў балете ў той час увасаблялася не часта, а зварот да тэмы вайны ўвогуле быў рэдкасцю. Велізарны дыяпазон пачуццяў — ад пяшчоты, каханя, радасці — да страху, адчаю, мужнасці, — такое нельга было

проста паназаць, станцаваць: гэта трэба было перажыць, адчуць. Ролі вымагалі ад нас з салістам Леанідам Чахоўскім велізарнай аддачы і фізічных, і эмацыянальных сіл, але давалі багата ўражанняў, праца ўдасканальвала нас як выканаўцаў.

Апошнія дзесяць гадоў сцэнічнае жыццё «Альпійскай балады» трывала звязана з імёнамі Віктара Саркисяна і Вольгі Лапо — іх Іван і Джулія вядомы сённяшняму глядачу.

Вось што расказвае народны артыст БССР Віктар Саркисян: — Партыю Івана я пачаў танцаваць у 1974 годзе. Скажаў — сам адчуваю, што так пра гэту ролю гаварыць нельга. Гэта не звычайная балетная партыя, гэта роля, драматычная, і нават трагедыя, з якой трэба зжыцца і раз-пораз на поўную сілу душы пражываць на сцэне. Проста «танцаваць» я не нельга. Для мяне яшчэ адна з найбольш важных ролі была сур'ёзным этапам творчай біяграфіі. Складаны псіхалагічны вобраз, пластыка, што злілася з сімфанічнай, зусім не танцавальнай у звыклым сэнсе слова музычнай, рабілі працу над роляй вельмі цяжкай і надзвычай цікавай.

Значыць, што з прыходам у спектакль В. Саркисяна вобраз Івана якасна змяніўся. Артыст прынёс у яго сваю індывідуальнасць, якая паглыбіла і ўзбагаціла эмацыянальна-псіхалагічны свет героя, бо В. Саркисян належыць да рэдкага тыпу танцоўшчыкаў, у якіх бліскучая тэхніка зліваецца з прыродным артыстычным талентам. «Альпійская балада» раскрыла глядачам многія тонкія грані таленту В. Саркисяна.

Вольга Лапо, выканаўца партыі Джуліі, гаворыць:

— Мой прыход у тэатр звязаны з работай менавіта ў «Альпійскай баладзе». Джулія Клара Малышава, вогненна-жывая і лірычная, для мяне, выпускніцы харэаграфічнага вучылішча, што танцавала тады ў народна-балетна-эстрадным тэатры і творчым узорам, і марай. У 1976 годзе я выступіла ў ролі Джуліі, і адным з найбольш яркіх першых уражанняў быў спектакль у Гродне, дзе тады жыў Васіль Уладзіміравіч Быкаў. Калі заціхла музыка, то пасля мінуўшага маўчання ўсе глядачы ўсталі і стаячы апладзіравалі спектаклю. Незабыўнае ўражанне!

Зноў слова В. Саркисяну:

— Шмат гадоў мы танцуем «Альпійскую баладу», і заўсёды тое, як прымаюць яе глядачы, абуджае хваляванне і радасць. Але ёсць рэчы проста незабыўныя. На дзесятым годзе сцэнічнага жыцця спектакля наш тэатр выехаў у Польшчу на гастролі. Пасля спектакля ў грэміёрную літаральна ўварвалася вялікая група глядачоў. Яны гучна, усхвалявана штосьці мне гаварылі, перабіралі адзін аднаго. Не разумеючы слоў, я адразу адчуў, што людзі на эмацыянальным уздыме. А калі я пачуў некалькі разоў слова «Асвенцім», то зразумеў усё без перакладу — гэтыя людзі

былі вязнямі канцлагера. І дома, у Мінску, гадоў пяць назад, таксама запаміналася, я пасля спектакля ў грэміёрную зайшоў пажылы чалавек і моўчкі сеў побач. Ён толькі прамовіў: «Дзеткі, дзеткі...» і замоўч. Толькі супакоіўшыся, праз некалькі хвілін сказаў: «Дзякуй, дзеткі, як усё гэта праўдзіва!» Мы разгаварыліся. Прафесійны вайсковец, танкіст, які прайшоў усю вайну, зусім не знаўца балета, ён быў уражаны праўдай убачанага ў спектаклі. Ці не ўзнагарода гэта за нашу працу?!

Работа над балетам была для ўсіх выканаўцаў сапраўднай школай сучаснай харэаграфіі. У «Альпійскай баладзе» яны засвойваюць складаную сістэму сімфанічнага таца. Класічная ў сваёй аснове харэаграфія спалучаецца з гранічным напружаннем унутранага псіхалагічнага развіцця вобразаў. Пасля такой работы, прыносяцца выканаўцы, кожная роля пад сілу. І самыя добрыя словы ўдзячнасці выказваюць балетмайстру-рэжысёру спектакля Аляксандру Смалянскаму, які ўводзіў іх у спектакль, скрупулёзна і тонка перадаючы складаную харэаграфічную тэма балета. Цяпер, калі спектаклю ўжо шмат гадоў, Аляксандр Аляксандравіч з'яўляецца нібы яго галоўным захавальнікам, яго праца — адна з важных умоў і сённяшняга, і будучага жыцця спектакля.

Так, балет з гонарам прайшоў выпрабаванне часам і па праву займае трывалы месца ў рэпертуары Дзяржаўнага тэатра оперы і балета БССР. Яго пастаноўкі ў іншых тэатрах краіны, яго поспех на саяюзных і замежных гастролях пастаянны. Сёння трыццаць В. Быкава — сусветная слава нашай беларускай літаратуры, яго кнігі пастаянна экранізуюцца, інтэрпрэтуюцца на тэатральнай сцэне. Але стварэнне харэаграфічнага спектакля на аснове апавесці В. Быкава стала гістарычнай заслугай менавіта нашага тэатра.

Няма сумнення, тэатр захаввае гэты балет, зробіць усё, каб яго назва не знікала з афішы. Мабыць, з часам спатрэбіцца пўнае абнаўленне сцэнаграфіі. Прыйдзе і новыя выканаўцы — на змену мужна-рамантычнаму В. Саркисяну і пламённай В. Лапо, знойдуць новыя, свае фарбы, сваё разуменне вобразаў. Прыйдзе і глядзельную залу новых глядачы і зноў перажывуць вялікую бітву Добра і Зла, высокую трагедыю Смерці і Любові.

Людміла РАШЧЫНСКАЯ, музыкантавец.

МАСТАЦТВА ІСПАНСКАГА ГОСЦЯ

Ярка падзел у музычным жыцці Мінска. Так можна вызначыць канцэрт вядомага валенсійскага арганіста Вісентэ Роса, які выступіў у нас пад час Дзён Іспаніі ў СССР.

Ігры на аргане Вісентэ Роса навукаўся ў Барселонскай кансерваторыі — адной са старэйшых у Іспаніі. Потым удасканалваў сваё майстэрства ў Францыі. Творчым дзейнасцю музыканта ўражае маштабнасцю і інтэнсіўнасцю. Гэта і канцэрты ў многіх краінах свету, і ўдзел у рабоце міжнародных арганічных фестываляў. І выступленні па радыё і тэлебачанні.

І выпуск грамплацінак. Іграўніцтва часопісам «Кабанільес» — адным у Іспаніі перыядычным выданнем, якое асвятляе выключна праблемы арганнай музыкі. Важнае месца ў жыцці В. Роса займае педагогіка і навуковая праца. Ён выбраны рэктарам і загадчыкам кафедры арганна-валенсійскай кансерваторыі. Акрамя таго, узначальвае Валенсійскі інстытут музыказнаўства — буйнейшы навуковы цэнтр вывучэння музычнага мастацтва гэтага раёна Іспаніі.

Але перш чым расказаць пра канцэрт прафесара Вісентэ Роса ў Камернай зале на Залатой гарцы ў Мінску — невялікае адступленне.

Для нашай краіны даўно ўжо стала традыцыйным глыбокай і шчырай, праверанай часам цікавасць да духоўных каштоўнасцей іспанскага народа, да яго цудоўнага і самабытнага мастацтва. Далёкая Іспанія, слаўныя старонкі яе гісторыі, бессмяротныя вобразы вялікай літаратуры і жывапісу, чароўнае харавое фламэнка і старадаўняе напеваў кантэ хонда натхнілі творчасцю музыкантаў многіх пакаленняў — ад М. Глінкі да Д. Шастановіча, да нашых сучаснікаў, у тым ліку беларускіх кампазітараў Д. Смольскага, С. Картэса, Э. Тырманд, Г. Гарэлава.

Самабытная іспанская музыка часта гучыць на канцэртнай эстрадзе... І ў той жа час вялізны пласт іспанскай нацыянальнай культуры — арганная творчасць — усё яшчэ застаецца для нас малавядомым. Вось чаму канцэрт В. Роса стаў сапраўдным сюрыпзізам і для аматараў музыкі, і для прафесіяналаў.

Яго праграма была складзена як невялікая анталогія іспанскай арганнай музыкі XVI — XX стагоддзяў. Першае аддзяленне В. Роса прысвяціў старадаўнім твораў, якія прадстаўляюць розныя кампазітарскія школы Іспаніі. Сачыненні майстра з Андалусі Францыска Пераса, каталонца Педра Альберта Віла, касцільца Себастыяна Дурона, арагонца Пабла Насарэ з першых жа тактаў пакарылі сваёй нязвычайнай прыгажосцю. Гістарычна снілася так, што ў Іспаніі будова арганна і яго гучанне, традыцыі ўспрымання і жанры

творчасці былі іншымі, чым у большасці еўрапейскіх краін. Мінчане цёпла ўспрынялі шчырае харавое старадаўняе «Цыента», «Валынкі», «Танкаты», пражаных інтанацыямі народных песень.

У другім аддзяленні канцэрта гучала музыка кампазітараў Валенсійскай арганнай школы Хуана Кабанільеса, Хуана дэ Сан-Агусціна, Вісентэ Эрваса, Хасэ Багена Салера, Аманда Бланкера. Наймоцнае мастацкае уражанне зрабіла выкананне «Баталы імперыялі» («Наралеўскія бітвы») Х. Кабанільеса — аднаго з выдатных музыкантаў іспанскага Барона.

Культурнай праграмы стала выкананне В. Росам «Элегічных варыяцый» сучаснага валенсійскага кампазітара Хасэ Салера. Гэты твор, напісаны сёлета, раней нідзе не выконваўся. І мінчане, якія гэтак цёпла яго прынялі, здолелі першымі ацаніць не толькі своеасаблівае задуму аўтара, які імкнуўся спалучыць ультрасучасныя сродкі кампазітарскай тэхнікі са старадаўняй іспанскай традыцыяй арганнай варыяцый, але і яе майстэрства ўвасаблення, што раскрыла невячэрняе выяўленчыя магчымасці інструмента.

А закончыўся канцэрт вельмі яркім, радасна-экстатычным сачыненнем — «Хойас» («Таката») з «Трох псалмоў без слоў» А. Бланкера, прафесара кампазітараў Валенсійскай кансерваторыі, лаўрэата многіх прэмій, у тым ліку і адной з самых ганаровых — Прэміі Рыма.

Выканаўчая манера В. Роса вельмі прывабная. Пазбаўленая знешніх эфектаў, высанародная, яна грунтуецца на дакладным і тонкім адчуванні стылю і мастацкай прыроды твора, які выконваецца. Выдатнае тэхнічнае майстэрства, вынаходлівасць у выбары рэгістраў фарбаў, — усё падпарадкавана раскрыццю характару і зместу музыкі.

Федэрыка Гарсія Лорка заўважыў, што музыцы, як і танцу, і вуснай паззіі, вельмі неабходна прысутнасць жывога чалавека, выканаўцы, — «бо іх формы пастаянна нараджаюцца і паміраюць, контуры ажываюць толькі ў ідэальным імгненні...» І гэта неспрэчнае таінства музыкі адбылося на канцэрте. Падпарадкоўваючыся таленту і волі музыканта, заціхалі фарбамі жыцця старонкі арганных партытур, загучалі галасамі і раскрыліся абразамі старажытнай і вечна юнай зямлі Іспаніі.

Канцэрт прафесара В. Роса, дзе яго выканаўчы талент праявіўся ва ўсім блыску і своеасаблівасці, прайшоў з вялікім поспехам і пераналана засведчыў умацаванне дружэлюбных сувязей і культурных кантактаў паміж грамадствам аўтаномнай вобласці Валенсіі і Савецкай Беларусі.

Вольга САВІЦКАЯ.

ліся ў каталіцкай службе ў дні святаў, прысвечаных дзеве Марыі), дык вакальна-сімфанічная фрэска савецкага кампазітара А. Фляркоўскага «Ave Maria» для хору, чытальніка і аркестра на антыклерыкальны тэкст Максіма Танка — зусім іншага характару, нягледзячы на пэўныя агульныя з традыцыйнымі кампазіцыйнымі рысамі.

Самых цёплых слоў заслугоўваюць салістка хору Раіса Шытава, арганіст К. Шараў, трубаць В. Давыдоўскі, выканаўцы на ўдарных інструментах Л. Гурз'я, Ф. Валадзько, ансамбль скрыпачоў Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі (кіраўнік Э. Арашкевіч), канцэртмайстар Г. Каржанеўская, чытальнік В. Аніска.

Па настойлівых просьбах слухачоў, нягледзячы на велізарную аддачу творчых сіл на працягу ўсяго канцэрта, харысты праспявалі на «біс» «Унутраную музыку» А. Гур'янава, Харал (опус 37) С. Рахманінава і рускую народную песню ў апрацоўцы А. Свешнікава «Дарожнік».

Думаю, што поспех канцэрта — вялікая заслуга мастацкага кіраўніка і галоўнага дырыжора хору Віктара Роўды, пранікнёнага музыканта з яркай самабытнай індывідуальнасцю, цалкам аддадзенага мастацтву.

Міхась СОЛАПАУ.

Клуб трымае справаздачу

Сем гадоў назад у Полацку быў арганізаваны клуб самадзейных кампазітараў, які аб'яднаў 9 аматараў музычнай творчасці. У іх ліку выкладчыкі педагогічнага і музычнага вучылішчаў, работнікі Палацка культуры ВА «Шкловалакно».

За час існавання клуба яго членамі напісана некалькі дзесяткаў песень і інструментальных твораў, многія ўвайшлі ў рэпертуар калектываў мастацкай самадзейнасці Віцебшчыны. Песні полацкіх кампазітараў-аматараў друкуюцца ў зборніках, газетах, гучаць па Рэспубліканскім радыё ў выкананні не толькі самадзейных, а і прафесійных спевакоў. Так, песні М. Пятрэні «Ручнікі», «Твае рукі» выконвае ансамбль «Пеняры», «Чаромхавыя вёсны» А. Вараб'ёва — заслужаная артыстка БССР Т. Раеўская, «Сэрца помніць вайну» В. Масленікава — артыст І. Тамашэвіч.

Члены клуба — актыўныя ўдзельнікі абласных конкурсаў песень самадзейных кампазітараў. Пераможцамі і прызёрамі былі М. Пятрэні, В. Масленікаў, А. Вараб'ёў, А. Кожух, Т. Бахаева. У снежні 1986 года М. Асташэнка стаў лаўрэатам І Рэспубліканскага конкурсу палітычнай і маладзёжнай песні, які праходзіў пад дэвізам «Ад года міру да вена міру». Ён узнагароджаны спецыяльным прызам ЦК ЛКСМБ за лепшую аўтарскую песню. Полацкія кампазітары-аматары часта бываюць у працоўных калектывах, сустракаюцца са студэнткай і вучнёўскай моладдзю. Штогод праводзяцца справаздачныя канцэрты клуба перад жыхарамі горада.

Сёлетняя справаздача, пры-

свечаная 70-годдзю Вялікага Кастрычніка і 1125-годдзю Полацка, праходзіла ў рамках II Усеаюзнага фестываляў народнай творчасці. У праграму канцэрта ўвайшло восемнаццаць твораў вакальнай музыкі (харавой, сольнай, ансамблевай). Прынамсі, прагучалі творы-лаўрэаты конкурсу песень самадзейных кампазітараў, прысвечанага 1125-годдзю Полацка «Сафіянка, Полацкі родны край» М. Пятрэні (харавая аранжыроўка Н. Усцінава), словы Н. Гальпяровіча), «Полацкі ты мой старажытны» В. Масленікава (словы Н. Ярмак), «Слаўся, старажытны горад» М. Пятрэні (вершы Н. Ярмак). Пратэстам супраць ядзернай вайны прагучалі «Песня пра Саманту» Т. Бахаевай (словы К. Міхалевіч), «Балада аб чацвёртай бярозе» В. Малыха на вершы М. Танка, «Ветэраны» М. Пятрэні (словы Н. Ярмак), кампазіцыя «Успамін, Яшчэ раз пра вайну» (М. Асташэнік).

Члены клуба па праву лічаць сааўтарамі першых выканаўцаў сваіх твораў. У чарговым справаздачным канцэрте ўдзельнічалі народная харавая капэла настаўнікаў Полацка, хор і вакальная група Наваполацкага музычнага вучылішча (мастацкі кіраўнік Л. Жукава), хор ветэранаў Полацка (кіраўнік А. Заўт), хор IV курса Полацкага педвучлішча (кіраўнік С. Жарнова), саліст А. Пащанка, аўтар і выканавец М. Асташэнка.

Слухачы цёпла прымалі творы сваіх землякоў.

Л. ГЕЛЬДЗІНА.

г. Полацк.

Члены клуба перад пасяджаннем. Злева направа: В. Масленікаў, А. Кожух, М. Пятрэнка, Т. Бахаева, В. Малых.

Хор ветэранаў вайны і працы.

УЖО 20 ГАДОУ існуе ў нас грамадская арганізацыя, створаная для шырокага клопату пра спадчыну. — Беларускае Таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры. Прывесчаны яму артыкул энцыклапедыі даводзіць, што Таварыства «саздае інавацыйны органам у ахове, выяўленні, вывучэнні, уліку помнікаў гістарычных, археалагічных, архітэктурных, гісторыі тэхнікі і ваеннай справы, мастацтва і пісьменнасці, этнаграфічных. Мае секцыі гісторыі, археалогіі, архітэктуры... маладзёжную. На 1 студзеня 1979 года аб'ядноўвала больш як 11 тысяч пярвічных арганізацый, 1 мільён 722,5 тысячы індыўідуальных членаў. Апошнія лічбы ўжо не адпавядаюць рэальнасці. Як было абвешчана на II пленуме Рэспубліканскага Савета Таварыства, пра які «ЛіМ» інфармаваў чытача ў нумары за 12 чэрвеня, зараз у ягоных радах 2 мільёны 458 тысяч індыўідуальных членаў. Лічба, трэба сказаць, астранамічная, уявіць яе цяжка. У перакладзе на больш зразумелыя вобразы яна азначае, што кожны чацвёрты жыхар Беларусі — член Таварыства аховы. Калі жыць, скажам, у мястэчку чатыры тысячы чалавек, дык тысяча з іх — члены Таварыства. Выяўляюць і ахоўваюць!

І вось пры такой сіле, якая, здаецца, горы можа пераносіць з месца на месца, колькі ў нас нявырашанага з гістарычнай матэрыяльнай спадчынай, якія прыкрыя здараюцца ў нас страты помнікаў, як недаравальна адкладаем мы на заўтра тое, што павінны былі зрабіць яшчэ пяць ці дзесяць гадоў назад, зрабіць сёння.

У якіх жа формах выкарыстоўваецца магутны патэнцыял Таварыства? Зразумела, што адрэстаўрываць за кароткі час тысячы помнікаў немагчыма. Але немагчыма зразумець, чаму яны наогул стаяць без прыгляду, з дзіравымі дахамі, з выбітымі вокнамі, сарванымі дзвярамі. Не трэба спецыяльнай дакументацыі, планаў, узгадненняў, каб залатаць дах, забіць дошкі вокны, добраўпарадкаваць навакольную тэрыторыю. Гэта лёгка зробіць энтузіясты, у тым, вядома, выпадку, калі ісці насустрэч іх добрай волі. Вось, у якасці прыкладу, ліст, дасланы ў рэдакцыю з Оршы будаўніком А. Сярожкіным і мантажнікам А. Шынкевічам.

«У нашым горадзе, — пішуць яны, — знаходзіцца выдатны помнік беларускай культуры XVII стагоддзя — Куцеінскі манастыр, дзе па 1654 год існавала знакамітая друкарня. Тут было выдадзена 20 кніг кірыліцага друку, сродок іх — «Азбука» С. Собаля. Колькі ўжо год вядуцца размовы пра зберажэнне гэтага помніка, але практычна нічога не робіцца. Больш таго, ёсць адназны асобы, якія сцвярджаюць, што Орша помніку дайдзе наогул не мае. Ці не з гэтай прычыны ўжо зніклі будынік царквы XIV стагоддзя, манастыра базільянаў, калегіума. З ведаў пэўнай страты і Куцеінскі манастыр. Але да гэтага часу стаяць яшчэ некананічны Святадухаўская царква, жылы манастырскі будынак, рэшткі сцяны. Карацей, захаваны комплекс. Тут можна зрабіць музей Куцеінскай друкарні, аршанскай кафлі і музей тэхнікі (дарэчы сьмяецца, калі Оршы, у Дуброўне, была ў XVIII стагоддзі першая ў нас гадзіннікая мануфактура). Было б што паказаць людзям. Людзі сюды прыходзяць і сёння. Але, акрамя сумы і сораму за такую нядабайнасць ды яшчэ пачуццям нейкай безнадзейнасці, нічога іншага адсюль не выносяць... У 1985 годзе нам адказвалі з Таварыства аховы, што Куцеінскі манастыр уключаны ў план рэстаўрацыі на 1986 год. Аназалася, гэтыя словы былі адліснай. На пачатку верасня 1985 года мы звярталіся ў гарвыканком з прапановай зрабіць уласнымі сіламі рамонт даху на Святадухаўскай царкве. Нас уважліва выслухалі, падзякавалі за клопат і сказалі сіласці спіс патрэбных матэрыялаў. Узрадаваліся, сіклалі, аднеслі, а потым пачаліся удкладненні, у спісе нешта выкірэслівалі, нешта мянялі, і так цягнулася да зimy. Вялікую мы зноў узялі пытанне, але на гэты раз нам сіклалі, што дах — не наша справа, ёсць для гэтага гісторыі і рэстаўратары. Апошнія ж сцвярджаюць, што важны ўклад у ахову помнікаў павінны ўносіць мясцовыя ўлады... У нас зной-

дзеца шмат людзей, якія не адмовяцца ў свой вольны час працаваць для адраджэння помніка. Ды як гэта зрабіць?» Аршанскі самадзейны клуб аматараў гісторыі, ад імя якога пісалі рабочыя А. Сярожкін і А. Шынкевіч, не адзінае згуртаванне, гатовое працаваць на рэстаўрацыі помнікаў мінуўшчыны бясплатна. Можна прыгадаць мінскі маладзёжны клуб, які добра зарэкамендаваў сябе на будоўлі Траецкага прадмесця, гродзенскага «Паходню». Здавалася б, абвешчана пры Таварыстве маладзёжная секцыя зацікаўлена ўзяць пад сваю эгіду ўсіх маладых энтузіястаў, кіраваць імі, запрашаць да ўдзелу ў канкрэтных справах. Ды, на жаль, маладзёжнай секцыі практычна няма, гурткі аматараў гісторыі і культуры ўтвараюцца незалежна ад Таварыства, існуюць як бы прыватным чынам. Арганізацыі Таварыства не цікавяцца гэтай

ещы на яго аўтарытэце. У мностве чытацкіх пісьмаў задаецца пытанне, чаму не ствараюцца музеі ў такіх былых культурных і адміністрацыйных цэнтрах, як Нясвіж і Навагрудак, чаму няма музеяў К. Каліноўскага, С. Буднага, У. Сыракомлі, В. Дуіна-Марцінкевіча, чаму амаль нідзе ў існуючых краязнаўчых музеях не адлюстравваюцца падзеі рэгіянальнай мінуўшчыны, не падкрэсліваюцца вартасці мясцовых помнікаў. Стварыць музей — праца шматгадовая, але нам нестae і сціпых экспазіцый, грамадскіх краязнаўчых музеяў, якія сплочвалі б вакол сябе энтузіястаў. Цікавае ў гэтых адносінах пісьмо рабочых аднаго з маладзёжанскіх прадпрыемстваў.

Яны пішуць, што ў іхнім інтэрнаце існуе з 1983 года клуб «Вязнік», ініцыятарам стварэння якога і кіраўніком стаў токар Міхась Казлоўскі. Ён пачаў выпускаць рукапісны аль-

бумажны свай прапапоў. Наадварот, ён бачыць, што іх не прымаюць у разлік. Напрыклад, у Мінску на рагу вуліц К. Маркса і Валадарскага стаіць будынак, дзе ў 1917 годзе была рабочая міліцыя, якую ўзначальваў М. В. Фрунзе. Колькі ўжо пісалі пра неабходнасць стварыць тут мемарыяльны пакой. Ды ўсё не даходзяць рукі. Затое «аздобіць» на гэтым будынку бляшанымі лістамі балконныя агароджы — помнік прыкладнага мастацтва пачатку стагоддзя — знайшліся і сродкі, і рукі, і жаданне. І ніхто не спытаўся ў 400 тысяч мінскіх членаў Таварыства аховы, ці згодныя яны на такую мадэрнізацыю? І каму з незгодных на гэта скардзіцца, калі «ўпрыгожаны» бляхамі будынак займае жыллёвы адзел гарвыканкома — установы, якая абавязана «ахоўваць», мае права прыпыняць самаўпраўства,

рах — ліштва чырвонага дрэва з разбой... але вінтавую літвую лесвіцу разабралі і здалі на металалом... Печы — спраўдныя цуд, рознакаляровая кафля... Зберагліся на сядзібе лёднік, шпіталь, хата аканома, некаторыя гаспадарчыя пабудовы. Лепшага месца для музея ў нашым раёне не знайсці. Але стаіць занябданы дом, рубяць мясцовыя жыхары старыя грабы ліпы, знікае помнік. Цяжка пагадзіцца з думкай, што загіне гэтая прыгажосць, створаная амаль што тры вякі назад. Перакананы, што так не павінна быць. Я асабіста гатовы рабіць тут любую працу, гатовы аддаць усё, што ў мяне ёсць, для адраджэння гэтага помніка».

Малонак, на жаль, характэрны. Напаўразбураных сядзіб, млыноў, мураваных будынкаў XVII — XVIII стагоддзяў у нас хапае. У архітэктурных альбомах падаюцца іх здымкі, знятыя, праўда, напратыкаваным фатографам з такога ракурсу, што здаюцца новенькімі, поўнымі кіпучага жыцця. А даве-рышы здымку, прыедзеш паглядзець — і жахлівае відовішча адкрываецца вачам, «лачучы суму, сораму і безнадзейнасці», як пісалі аршанскія рабочыя, ахопліваюць душу. Так і я падмануўся мінулым годам у Радзівілімонтах, прываблені туды выглядам палаца ў кнізе «Архітэктура Беларусі». Тое, што ўбачыў, не перадаць словамі. На рэстаўрацыю патрэбна 250 тысяч — таму не рэстаўруюць. Але і не зносяць — будынак унікальны, на ім ахоўная дошка. Яшчэ год, дзюгі няўвагі — і ён знікне.

У 1974 годзе пры Таварыстве аховы было створана Бюро прапаганды ведаў пра помнікі гісторыі і культуры. Яно набрала пэўную вышыню — 20 тысяч лекцый у год. Потым бюро скасавалі, функцыі гістарычнай прапаганды перайшлі да таварыства «Веды». І прапаганда ведаў пра помнікі зменшылася да чатырох тысяч лекцый. Чытаюцца лекцыі галоўным чынам у школе. Паколькі ў рэспубліцы недзе пад восем тысячам школ, дык лёгка падлічыць, што адна лекцыя прыпадае на дзве школы ў год. Пярвічныя арганізацыі Таварыства наогул пазбаўлены такога «абслугоўвання». Чаму было прынята рашэнне скараціць і без таго абмежаваную прапаганду ведаў пра помнікі гісторыі і культуры, цяжка зразумець. Праўда, на апошнім пленуме Таварыства гэтае пытанне ўзнімалася, але калі і як яно будзе вырашана, пакуль што ніхто не ведае.

Па-за логікай ляжаць і тыражы ўласных выданняў Таварыства. Напрыклад, цікавая брашура Л. Трэпет, Л. Івановай «Там, дзе гучалі паланезы», пра сядзібу кампазітара М. А. Агінскага ў Залесці, выдадзена тыражом 1000 экзэмпляраў — па адной кніжцы на кожны дванаццаць пярвічных арганізацый ці па адным экзэмпляры на 2458 індыўідуальных членаў Таварыства. Не трапяць да іх брашур, пазначаныя ў плане выданняў Таварыства і ўдвая большым тыражом. Гэта тым больш дзіўна, што матэрыялы, выданыя прыносяць Таварыству страты. Чаму нельга выпускаць цікавыя для чытача брашурны тыражом 30 тысяч — хоць па адной-дзве кніжцы на пярвічную арганізацыю Таварыства? Не ўнікае ў памяці хоць бы адна выстаўка праектаў рэстаўрацыі, арганізаваная Таварыствам, хоць бы адзіная акцыя, да якой Таварыства заклікала мільёны сваіх членаў.

Таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры з'яўляецца на задуме арганізацыя энтузіястаў. Здаецца, наступе час стварыць формы, у якіх энтузіяст мог бы з карысцю для грамадства прыкласці свае сілы і умельства і перастаў бы адчуваць сябе чалавекам непажаданым, прыватнай асобай у справе зберажэння культурнай спадчыны.

Кастусь ТАРАСАЎ.

КАБ ЭНТУЗІЯЗМ НЕ БЫЎ ПРывАТНЫМ

Некалькі думак на падставе чытацкай пошты

маладзю, адпаведна яна не цікавіцца гэтымі арганізацыямі, не давярае ім, бо дзесяцігоддзямі не бачыла ад іх канкрэтных справах.

Іншы ракурс гэтага пытання асвятляе ліст байдоў будаўнічага атрада «Нашчадкі» Мінскага педагагічнага інстытута. «Наш атрад існуе пяць год, — паведамляецца ў лісце. — Увесь гэты час мы працавалі на пляцоўках Музея народнай архітэктуры і быту на Піцічы. Наш атрад быў арганізаваны як камуністычны — блызплатнай працы. Зароблены грошы пералічвалі ці ў фонд Музея архітэктуры, ці дзіцячаму дому ў Жодзіне. Летас на сходзе атрада вырашылі пералічыць свой заробак у Кушлянскай музей-сядзібу Францішка Багушэвіча. Было спадзяванне, што нашы сродкі (1000 рублёў), хай гэта і невялікая сума, прыдуцца на паліпашэнне стану музея. Але ён не мае свайго рахунку. І мы пералічылі грошы на рахунак аддзела культуры Смагонскага райвыканкома. Было б добра, каб існаваў мэтавы фонд па ахове помнікаў, які б улічваў пажаданні канкрэтнага выкарыстання пералічаных сродкаў. І каб нумар гэтага рахунку шырока прапагандаваўся. Упэўнены, што адгукнуцца і іншыя студэнцкія атрады, арганізацыі, прыватныя асобы».

Пра становішча з мемарыялам Багушэвіча «ЛіМ» пісаў неаднойчы. Неаднойчы друкваў і адказы адпаведных устаноў. Апошні адказ, змешчаны ў нумары за 30 студзеня гэтага года, абяцаў пачаць рэстаўрацыйныя работы не пазней 1987 г. (тэрмін не акрэслены). А пакуль што тую тысячу, якую пералічылі «Нашчадкі», узяўся выкарыстаць для ахоўных работ у Кушлянах мясцовы калгас.

Што тычыцца мэтавага рахунку, дык тут, як растлумачылі ў Рэспубліканскім Савеце Таварыства, справа не зусім простая. Таварыства мае рахунак фонду помнікаў, на які кожны жадаючы можа пералічыць грошы. Нумар гэтага рахунку 700345. Ёсць адпаведны рахунок і ў абласных аддзяленнях Таварыства. Але сродкі, абумоўлены канкрэтным адрадам выкарыстання, Таварыства не прымае, іх вяртаюць дарэчы. Напрыклад, калі нехта пералічыў сёння 500 рублёў на рэстаўрацыю касцельнага будынка ў Ішкальдзі, дык заўтра ён атрымае грошы назад. Трэба дадаць, што за апошні час пералічэнні ў фонд помнікаў паменшыліся са 150 да 76 тысяч, паколькі шмат хто пачаў пералічваць сродкі ў Фонд культуры, які шырока прапагандаецца. Да таго ж Таварыства не выкарыстоўвае ўласныя сродкі, што, вядома, адмоўна адбіва-

манах (зараз выйшла ўжо 25 нумароў), які многіх зацікавіў, вакол яго склаўся гурток аматараў роднай культуры. Старажы вывацацельна інтэрната Р. Чарнаброўкіна і камандант В. Палонская знайшлі памяшканне. Шафёр У. Масевіч, слесар М. Пруднікаў, слесар С. Носік, фрэзероўшчыні І. Гарэлік, зборшчыца А. Баравікова ўласнымі рукамі аформілі пакой, які атрымаў назву «Хатка». У чэрвені 1983 года тут адбыўся вечар, прысвечаны пазазіі Максіма Багдановіча. Намаганнімі клуба была створана гасцёўня імя Язэпа Драздовіча, дзе сабраныя вялікая колькасць карцін мастакоў Маладзечна. Члены клуба выпусцілі значкі, прысвечаныя Я. Драздовічу і У. Караткевічу, агульнымі намаганнямі сабралі багата экспанатаў, што апаўдацаюць пра жыццё і творчасць нашага выдатнага пісьменніка. Далей у лісце апавядаецца пра вандрунку па гістарычных мясцінах Беларусі, пра навагоднія вечары, на якіх Дзед Мароз і Снягурочка вядуць праграму ў народным духу, пра асветніцкую дзейнасць «Вязнікі» сродку жыхароў інтэрната і пра кантакты з Таварыствам кнігалюбаў.

Перад намі нячасты выпадак актыўнай пазіцыі энтузіястаў, паразумення паміж кіраўніцтвам заводу, інтэрната і гуртком аматараў, якія прысвячаюць вольны час вывучэнню і прапагандзе роднай культуры. Але гасцёўні імя Я. Драздовіча і У. Караткевіча на пятым і шостым паверхах інтэрната ўсё ж уяўляюць сабой «установы» лакальнага характару. Гэта — прыватная ініцыятыва гуртка рабочых. Можна спатрэбіцца дваццаць год працы, каб за гасцёўнямі была прызнана культурная вартасць, як быў нададзены музейны статус літаратурнай і этнаграфічнай экспазіцыям, створаным энтузіястам А. М. Белакозам у вёсцы Гудзевічы.

Але калі члены самадзейных клубаў і гурткоў у час свай вандравак на родным краі пачынаюць непакоіцца пра лёс гінучых помнікаў, прапапоўваюць сваю дапамогу, дык тут іх успрымаюць без энтузіязму. Бо каб моладзь мела, нешта зрабіць, патрэбен план на працу, забеспячэнне матэрыяламі. І вось узнікае канфлікт паміж прыватным энтузіязмам і магчымасцямі службы культуры і аховы. Не хапае матэрыялаў, цяжка знайсці заказчыка, яшчэ цяжэй — падрадчыка і да таго падобнае. З гэтай прычыны прыватны энтузіяст, які ходзіць на аддзелах культуры і саветах Таварыства з патрабаваннямі зберагчы стары млын, ці трохсотгадовай даўнасці будынак, ці ўзор кавальскага майстэрства, мае мала шанцаў на ажыц-

адказныя работнікі якой уваходзяць у гарадскі і рэспубліканскі саветы Таварыства? Ды і што такое некалькі сапсаваных балконаў на фоне, скажам, знесенай старой забудовы у цэнтры Віцебска? Можна запярэчыць, што гэта — састарэлыя факты. Але ж, на жаль, хапае і новых. Хто ўзяў пад увагу думку гродзенскіх членаў Таварыства, калі знішчалі гістарычны і культурны помнік — будынак вакзала? Ці, напрыклад, такая адкрытая непавага да аматараў гісторыі, пра якую паведаміла на ўпамнутым пленуме Рэспубліканскага Савета Таварыства аховы помнікаў дырэктар віцебскага абласнога краязнаўчага музея Сулецкая. Аб'яднанне віцебскіх маладых краязнаўцаў «Сюзор'е» ўласнымі сіламі ў вольны час ачысціла ад смецця, прывяло ў прыстойны выгляд руіны былой Успенскай царквы. І вось, калі яны гэта зрабілі, міліцыя з дазволу гарвыканкома... загнала туды на пастой статак бычкоў. Як растлумачыць такі здзек з добрай справы маладых людзей? Можна, каму і хочацца з дапамогай бычкоў спыніць права энтузіязму. Але паколькі энтузіяст верыць у перамогу розуму і праўды і не можа ад сваёй веры адмовіцца, то ён працягвае хадзіць і пісаць. І вось з году ў год атрымліваюць газеты і установы сумнага зместу лісты. Толькі аўтары іх мяняюцца. Тое, што дваццаць год назад пісалі ў рэдакцыі бацькі, зараз пішуць іхнія дзеці — пра палац у Ружанах, пра неабходнасць стварэння музея ў Нясвіжы, пра ўзноўленне будаўніцтва хлявоў у Гальшанскім замку і г.д. Можна, сёння пішуць нават больш, чым раней, бо стан помнікаў архітэктуры і гісторыі за апошнія дваццацігоддзе пагоршыўся, а існаванне некаторых вісць на валаску.

Напрыклад, сталера з Ляхавіч Міхась Турніянскага непакоіць разбураны помнік архітэктуры XVIII стагоддзя — палац ў вёсцы Грушаўка Ляхавіцкага раёна. «Сам дом яшчэ крэпкі, — піша аўтар ліста, — але абшывка месцамі абдрапаная, многія дэкаратыўныя дэталі знішчаны ці зняты «аматарамі» драўніны... Уваход у галоўную залу не закрыты, вокны выбіты, адна з залаў паркетнай падлогі ператворана ў збожжасховішча. Палац мае багата каштоўнасцей мастацкіх: роспісы столі, абшывку сцен у гатычным стылі, на дзвя-

ПЫРСКІ ШАМПАНСКАГА... Прыгожа гучыць, чорт вазьмі. А галоўнае: не адно прыгожа, а і важка — ёсць да чаго прымерыцца. Адрозны шум, усмешкі, хрустальныя бакалы, тосты, ну і ўсё такое іншае, нібыта звязанае са шчасцем, згадваецца. Куды ўжо больш, га? Любому ж, як і мне, Ваню Капялюшыку, змалку далдонілі: шчасце! — чалавек створаны для шчасця, як птушка для чаго там... — чаго ж і пажадаць пры выпадку, як не шчасця? — шчасце ў тваіх руках... Каб жа ў маіх! Так мне нехта і даў яго ў рукі, га? Шклянку ў руку сунуць — гэта, як выпадае, то чаго ж, калі ласка. Разец ні да чаго не годны (маракуй, Ваня!) падкінуць — гэтага колькі хочаш, хоць і сённяшняю змену прыгадаць. Сумку як мага большую, каб, гэта значыць, бульбу, капусту, маляко і ўсё, што трапіцца, за чым чэргі выстройваюцца ў магазінах, купіць — гэта тут жа, абываючы жончын за цябе зачэпіўся. А шчасце? А шчасце, я вас пытаюся? Хоць у вас, хоць у сябе пытаюся — дайшло ж да таго, што ніхто ўжо не ведае і не помніць, якое яно, у чым яно, гэта шчасце. Мо яго і зусім няма.

Вунь мяне ўзяць, да прыкладу. Толькі да прык-

хаць няма каму. Вы вунь і то ў адно вуха слухаеце... А на Ваню Капялюшыку мо ўпершыню гэтакое найшло, га? Мо ў мяне заўтра, ці калі там яшчэ, ніякай такой ахвоты не будзе пра шчасце разважаць, га? Сёння — сорок тры, а заўтра... Тады ўжо адно шчасце будзе: каб ногі насілі, не падкасіліся заўчасна ды страўнік спраўна прадукт пераварваў.

Яно мо і сёння позна ўжо разважаць пра гэтакае, бо, як ні круці, сорок тры — не дваццаць тры, залысіны да макаўкі сцэжкі працярабляюць паціху. Ага. Залысіны... А хоць бы і плешына, чорт з ёй! Думак жа яна не чапляе. Вось і думаю. А што ўголас думаю і да вас звяртаючыся, то гэта ж самому з сабой разважаць нецікава. І сумна. Тады ўжо лепш, у тэлевізор утаропіўшыся, зусім ад усякіх думак і разважаньняў ацерабіцца. Хто згодны, той са мной пагодзіцца. Праўду кажу?

Тое і ёсць, што праўду. Ужо якую ні якую, а праўду. Трэба толькі па парадку, каб зразумела было.

Значыцца, так. Шчасце мне адрозна на нараджэнні абяцана? Абяцана. А як жа. У законе запісана. Маці — хай зямля ёй будзе пухам! — па шчасце

добра? Мо цябе, Ваня, пашкадаваць, прылашчыць трэба? Не спытае, не-а. Хоць яна добрая, мая Гэля, вы не падумайце. Яна до-обрая. Адно дагадзіць ёй трэба ды ў гэты во, як сёння, дзень на вочы не лезці. Каб плакаць не ўздумала. А так... А так, што жыцця перад ёй вінаватая, што я, Ваня Капялюшык, вінаваты, адна халера, га? Паспрабуй дэядзі ёй, жанчыне, што выпіць мяне цягне не хвароба там нейкая, а жаль. Ага. Усіх на свеце мне шкада, і яе, дурніцу, шкада, і сябе. Праўда, сябе менш, чым яе. Дальбог, менш. Вось жа плача яна і з-за мяне. З-за мяне, а не з-за жыцці. Па цяперашняй жыцці плакаць не будзеш. Гэта не раней: ні хлеба, ні да хлеба.

А вось жа і раней, без хлеба, гэта значыць, не плакалі. Добра помню: не плакалі. Слэз саромеліся. А як жа. Сарамачіцца было перад людзьмі заплакаць лішні раз. Хоць бы і маці маю згадаць. Ці ж не нагавалася з намі ўдавой? Было, што і бульбы гнілой не магла разжыцца, было... А слэз матчыных не помню, не. У сне часам стагнала, сам чуў. Мо спіна балела, а мо і душа. Вось і стагнала. А плакаць — усяго аднойчы і заплакала. Перад смерцю. Паміраючы ўжо. Доўга ўзіралася ў мяне моўчкі, перш чым слязам волю даць. «У маі сорок дзевяць мінула б мне... А як і не жыла», — сказала. Сказала — і тут слэзы пацяклі па запалых яе шчоках. Так, са слязьмі на шчоках, і адышла. А мяне як выпетрыла: ні слоў, ні слэз. Во яно як.

Што? Пры чым тут слэзы, як я пра шчасце разважаў? Мо і ні пры чым. Не ведаю. Але як жа — маці? Дзе яе шчасце, га? Мо і яна, як сын яе, Ваня Капялюшык, мучылася думай гэтай? Надарвалася на рабоце, а думаць і ў апошнюю хвіліну думала. «Як і не жыла», — сказала. І ведаецца, чаго я, Ваня Капялюшык, баюся? Баюся, што памру, як яна, з ейнымі словамі, а так нічога ў сабе і ў жыцці не зразумею. Жыцця — яна кароткая. Азірнуся аднойчы, а яе і няма. Уся, як ёсць, выйшла. Скончылася. А на што была дадзена і чаму скончылася, перш чым я, Ваня Капялюшык, уразумею смак яе, га? Глупства? Ды не, не глупства. Каб глупства, плюнуў бы даўно або да чортавай бабкі адаслаў, салёным словам адганяючы. А тут плюнь паспрабуй — як на сябе ўсё роўна плюнеш. Хто згодны, той са мной пагодзіцца. Бо кожан чалавек сэнс нейкі шукае. Згубіць напачатку, а потым шукае. Хоць бы і ў бутэльцы...

Піць — яно, канечне, радасці мала. Мала, але ж, хоць якая радасць, а ёсць. Большую ж ніхто не дасць, так я разумею. А самому ўзяць, дак жа ведаць трэба, што і дзе ўзяць, га? Вось вы ведаеце, што і дзе ўзяць? Не ведаеце? А туды ж: дурнаў, маўляў, Ваня Капялюшык, хай конь думае — у таго галава вялікая... Конь сабе думае, а я, Ваня Капялюшык, сабе. Без радасці — мо ў ёй і шчасце? — жыць нецікава. І сэнсу няма ніякага. Сплю, ем, ля стэнка кручуся з дня ў дзень, каб зноў-такі было што з'есці і на плечы ўсцягнуць, ага — і ўвесь сэнс? Не, дудкі. Яшчэ нешта ёсць. Вось толькі мне, Ваню Капялюшыку, невядомае. Яно, канечне, вучыўся слаба, а жыцця аднаму вучылі і вучыць — упірацца, пад любой ношкай на нагах устаяць.

А ношка... Ат, былі б плечы — ношка знойдзецца. Радасці на ўсіх не знойдзецца, а работы — уга! Толькі круціцца Ваня. Маракуеш — маракуй пра якую палёнку сабе, а не — дык і так круціцца, станок абганяючы. Радасці захацеў — у рабоце радасць, шчасце прымоўлілася — піць меней трэба... Вы — чулі калі што іншае? Я, Ваня Капялюшык, не чуў. Толькі і чую: радасці захацеў — у рабоце радасць, шчасце прымоўлілася — піць трэба меней! Усе, ад начальства на заводзе да Гэлі маёй, адно і тое ж даводзяць з дня ў дзень. Бытта я ад работы бегаю, га? Ды не ад работы, хоць якую работу ні вазьмі, я, Ваня Капялюшык, бегаю, не ад жыцці, а ад сябе, ад сэнсу ў сабе, які я ў толк не вазьму. Хоць гегемонам, хоць п'яніцай мяне абзаві, а я ж чалавек.

Трэба паўраціць у канцы месяца, каб план выцягнуць, я, як усе, — гатоў. Трэба прагаласаваць за якую змену ў парадку, чаго ж не прагаласаваць? Трэба выехаць на падшэфнае поле — і ў дождж і ў гразь еду. Так? Але ж і вы — і вы ад мяне не шарахайцеся, не адгароджайцеся прамовамі. Прамовы прамовамі, імі душу не насыціш. Душы радасць якую ні якую падавай, адно каб чалавечую радасць і па справядлівасці. Бо і я ж чалавек хоць зрэдчас і вып'ю. Так я разумею?

Тое і яно, што так. Вось толькі за гэтае «так» ніхто і капейкі сёння не дасць.

Пра капейку — гэта да слова сказала: сваё я зарабляю, не горш за іншых жыю — і Гэля мая не дасць збрахаць. Але ж мо і ўсе іншыя, як я, Ваня Капялюшык сэнс свой не знаходзяць, га? Хто ў іх пытаўся, га? А папытайся хто, у аднаго ды ў другога, прыслухайся да іх няяснай гаворкі — глядзіш і праяснілася б што. Наконт сэнсу гэтага. Бо якое ж шчасце, як сэнс невядомы? Ну, добра сёння невядомы, заўтра невядомы, а як і паслязаўтра: чаго добрага я, Ваня Капялюшык, і не прыгадаю, што павінен быў быць ува мне, у жыцці маёй сэнс, тады як? Тады — глупства ўся гэта наша жыцця, вось што тады. Тады і шчасця ў жыцці — усяго нічога. Усяго толькі пырскі шампанскага. Гэта я вам кажу Ваня Капялюшык. І хто згодны, той са мной пагодзіцца.

Таіса БОНДАР

ВАНЯ КАПЯЛЮШЫК

АПАВЯДАННЕ

ладу. Пра што хочаш у мяне спытацца — пра палітыку там, пра вайну і мір, пра В'етнам, пра якога-небудзь паскуду прэзідэнта ад мяне за дзесьці паралелей і мерыдыянаў — на ўсё адказ у мяне знойдзецца. А як жа. Няхай не гэтакі кручаны, вучоны, як у запісных гаваруноў: мяне ж, як іх, словы перасыпаць у роце не вучылі, але і я, Ваня Капялюшык, адкажу чын чынам. Так, як мае быць, гэта значыць. Адкажу, адным словам. І пра палітыку — у вушах жа сквірчыць ад размоў пра яе, і пра вайну і мір. Пра вайну і мір абавязкова. Як вядзецца. Не абываючы ж — бацьку ў вайну тую страціў, ведаю смак сіроцкага хлеба: горкі смак, нікому таго хлеба не жадаю. Я, Ваня Капялюшык, нікому таго хлеба не жадаю. Нават усміхнуўся агрэсарам і прэзідэнтам, хоць тыя ўсе адным дзёгцем мазаны. Чорт з імі, з прэзідэнтамі. Тут абываю са сваім разабрацца. А то, што ні вазьмі — справа ясная: палітыка — для палітыкаў, вайна — на гора людзям, агра... агрэсіўныя нападкі розныя на нас — а хоць бы і не на нас, а на каго іншага, — асуджэнню належаць. І хоць я, Ваня Капялюшык, хоць хто, а гэтак скажа. Ясная справа. А вось шчасце гэтае...

Я неяк — чыста для смеху! — яно як з вамі, з папом гаварыў. Не ў храме — якія сёння храмы! На хрэсьбінах. Жонка Федзюкова з-за свету, няяначай, папа прывалакла першынец свайго хрысціца. На ўсякі выпадак, гэта значыць, калі сядзіць усё ж нехта на небе, ахрысціць... Гэта яна нам так тлумачыла, бытта нам не ўсё роўна, з папом ці без папа за добрае дзела выпіць. Выпілі. А тады я вазьмі і спытайся — для смеху, канечне! — ці ведае поп, дзе чалавека шчасце какае. Так і запытаў. Вы думаеце, ён што-небудзь людскае ў адказ сказаў? Якое там! Шчасце, прагуніў, чакае чалавека на тым свеце, за варотамі гасподнімі. У раю, значыцца. Во. Ды і то, маўляў, не ўсіх, а тых, хто бога за жыццё не ўгнавіў. Цьфу! Я яму пра шчасце, а ён мне — пра вароты гасподнія... Дурня знайшоў. Ды тыя вароты, каб яны былі, у дружкі б даўно разлацеліся: гэта ж такая тэхніка — ракетны! — неба на кавалкі палае. Ат, што з яго хацець? Поп і ёсць поп, служба такая. Для смеху і пытаўся. Ведаў, што адкажа. Не камунізм жа яму прапагандаваць, папу гэтаму, га?

Не, поп і ёсць поп. У мяне, пэўна, і гэтулькі слоў, як у яго, пра шчасце не набралася б, дык мяне, Ваню Капялюшыку, не словам вучылі. І не словамі. Паставілі да станка, паказалі раз і другі раз, як з ім упраўляцца, — і давай, гані план. Гэта сёння на завод смаркача якога прысылаюць з дакументам адрозна — ён яшчэ цябе вучыць пачынае, а раней... Пра што гэта я? Пра завод? Пра завод вы ў курсе. Што хочаш на такарным станку вытачыць можна — і я, Ваня Капялюшык, вытачу! — а шчасце — не-е, чорта лысага.

Праўда, з Гэляй сваёй я на заводзе пазнаёміўся, дык гэткае ж шчасце — Гэля мая! Мала, куртата, а язык — во! Да локця. Не меней. Усё б гаварыла, усё б павучала. А чаго мяне вучыць? Ты мне, Ваню Капялюшыку, сына нарадзі. Сына. Каб было з кім душу адвесці. Нябось, не хоча. З маладых гадоў чуо: «Ёсць дачка, і годзе. Адно б дзіця падняць!». А што яго падымаць? Што яго падымаць, кажу? Глядзі, гадуў — яно само падымецца. Вырасце, і нас перарасце, кажу. Ды што казаць, як слу-

мяне, бязбацькавіча, у свет выпраўляла? Выпраўляла. Сэрца маё вядому песню пра шчасце пачынала ў васемнаццаць год выстукаць? Пачынала. А дзе, запытацца, яна дзелася, тая песня? Не ведаеце? І я, Ваня Капялюшык, не ведаю. Было, да Гэлі сваёй падступіўся: дзе, кажу, песня тая, дзе дзелася? А яна: піць меней трэба. Ме-ней! Куды ўжо меней, як з зарплаты трайка не дасць. Ды і песню з віном адно жанкі збытаць могуць, калі злосць вочы заслепіць. Я ж акуратна, чын чынам, як мае быць: дзе, кажу, песня тая, дзе дзелася? У ёй жа шчасце, кажу, было. А яна: піць меней трэба. І — бразь дзвярыма: у каго дурнейшага, маўляў, папытай. А ў каго? Поп жа не кожны дзень пад руку трапіць. Ды і не папова гэта справа — у шчасці маім разбірацца. Я ж не для папа, я ж для яе, для Гэлі сваёй, словы з кніжкі, што хлопцы далі некалі, завучваў. Каб, значыцца, не ўярнуць што-небудзь рабоча-інтэрнацкае зняпадку.

Во было! Яна ажно млела, як што салодкае, кніжнае ў гаворку ўстаўлю, — верыла, мусібыць, што сваё кажу, што сваю душу перад ёй выварочваю. Я гэта мо і рад быў бы сваю душу вывернуць, дык што б я там, у ёй, у душы, тады знайшоў? Усё ж больш моўчкі скрозь лямку сваю цягнуў, змалку цягнуў — як толькі жылы не палопалі! Не да душы, як той казаў, было. Не да кніжак. Хоць і ў школу хадзіў, лічы, сем гадоў хадзіў, а той кніжкі, што хлопцы далі (француз, казалі, напісаў), і ў вочы не бачыў. Калі і быў які падручнік у хаце, і той не было часу лішні раз разгарнуць: гэтыя нормы ў калгасе былі, што і сям'ёй нярэдка не ўпраўляліся. Так спіну наломіш — разгнучацца не ў сілах, бульбіну ў горла не ўпіхнуць. Вось вам і пырскі шампанскага!

Я і Гэлю сваю ўпадабаў за тое, што з вёскі, што з мазала, як і я, няяначай, гадалася. Мо таму і не вырасла — у жмені ў дзёўках месцілася! — што ад калыскі ў працы на бульбе гнілой ды на хлебе з мякінай... Сёння іншае. Сёння яна пакрыгела, не раўнуючы. А я, не паверыце, часцей сваю Гэлю той, ранейшай, бачу. Калі не пазіраю і не слухаю папрокаў ейных. Ага, калі не пазіраю і не слухаю.

Пра папрокі — гэта так, каб мякчэй выйшла. Бо якія ж гэта папрокі? Словы — градам па спіне ды па макаўцы: хочаш — захінайся, хочаш — з хаты ўцякай. І я, Ваня Капялюшык, уцякаю. Калі паспею. Бо вышмыгнуць за дзверы гэтаксама злаўчыцца трэба — вывучыла ж ужо ўсе мае манёўры Гэля, тое і глядзі, што ад слоў да слэз пяройдзе. А слэзы — ні-ні! Не пераношу. Адрозна сябе сабакам пачынаю адчуваць: завіць, як таму, хочацца.

Гэта я вам скажу, слабінка мая. Глупства, адным словам. Не ведаю, адкуль і пайшло. Сам жа я — крыў божа, як той казаў. Не плакаў і не плакаў. З маленства быў адвучаны. Не маткай і сёстрамі — жыццём самою адвучаны. Бо гэта ж, каб ўсім, каму горка, заплакаць, зямлю б слязьмі залілі. Я разумеў. І ўсе я ёсць разумелі. І царпелі. Бо трэба ж было царпець. Куды было дзецца? Падступала гаркота — вось-вось слэзы пярснуць, здавалася, ажно не: бабы хуценька песню завядуць, ды каб абавязкова доўгая, п'явучая. І мы ля іх... Не жыццё, а жыцця, адным словам.

Пра што гэта я? Пра Гэлю сваю? Дык што Гэля, як і яна ніколі ў мяне не спытае: мо табе, Ваня, ня-

«МАСТАЦТВА БЕЛАРУСІ» № 6

Адкрывае нумар артыкул У. Конана — «Духоўнае адзінства ў жывой «шматграннасці» — пра нацыянальны і інтэрнацыянальны фактары ў развіцці мастацкай культуры. У. Няфёд, Р. Янкоўскі, Т. Арлова, У. Мішчанчук, У. Караткевіч дзеліцца ўражаннямі пра з'езд Саюза тэатральных дзел-

чаў Беларусі — «Мастацкую праўду — людзям». Л. Маленка разважае аб вядомых студэнцкіх работ — «Будучыня пачынаецца сёння». 75-годдзе з дня нараджэння хормайстра К. Паплаўскага прысвечана публікацыя А. Самалюўскай «І песню родную люблю я...»; рэпартаж А. Зоніна з

мастацкай выстаўкі, прысвечанай 150-годдзю з дня смерці А. С. Пушкіна, называецца «Вялікаму сыну Айчыны». В. Нячай рэцензуе фільм «Знак бяды» — «Памылка, непадуладная часу». Праблемы беларускага дзіцячага кінематографа разглядае Б. Святлоў — «Патрабаванне герояў...». Нататкі з выстаўкі работ народнага мастанка СССР М. Савіцкага прапануе У. Бойка — «Напале, Узалемаадносны гледачы і Дзяржаўнага акадэмічнага

тэатра оперы і балета БССР аналізуюць В. Пракапцова і Д. Янкоўскі — «Тэатр оперы і балета — публіка — музычная культура рэспублікі». В. Дадніона разважае пра фестываль лялечных тэатраў рэспублік Прыбалтыкі і Беларускай ССР. Пра выстаўку твораў зарубежнага выяўленчага мастацтва з фондаў Дзяржаўнага мастацкага музея БССР расказвае Н. Бараноўская — «Снарбы плыці стагоддзяў».

А. Бажок знаёміць са сярпінчым майстрам У. Жуноўскім — «Адвечная песня дрэва». А. Цітоў даследуе гербы беларускіх гарадоў эпохі феадалізму — «Цэжавал геральдыка Беларусі». З творчасці майстра мастацкай фатаграфіі А. Дудзіна знаёміць Ю. Васільев — «У аб'ектыве — рэалісма».

Друкуюцца анатацыі на кнігі, рэцэнзіі на грамплацінкі, «Старонкі календара», «Хроніка мастацкага жыцця».

"Мяне заўсёды вадіць Беларусь..."

— Гасан Мехці аглы, нам вядома, што ўпершыню на Беларусь вас прывялі франтавыя дарогі...

— Насуперак распаўсюджанай думцы, што лёс не выбіраюць, магу прызнацца: у маладосці я выбраў яго сам. Пакінуўшы пасаду артыста Нахічэванскага драмтэатра, я добраахвотна ў пачатку 1943 года пайшоў на фронт. 23 чэрвеня 1944 года ў складзе 75-га асобнага механізаванага разведвальнага батальёна Шостага гвардзейскай арміі мы пайшлі ў наступленне. Вызвалялі Віцебск, Полацк, іншыя гарады і вёскі Беларусі. Непадалёк ад Полацка наша разведвальная група трапіла пад ураганны абстрэл фашысцкіх мінамётаў. Я асколкам быў паранены ў галаву і страціў прытомнасць. Выратавалі мяне ад смерці беларускія партызаны — Мікалай Мікалаевіч Махнач і яго сын Іван. Неўзабаве зноў вярнуўся на фронт. Перамогу сустраў у горадзе Фраенвальдзе камандзірам 85-міліметровай гарматы.

— Фронт летам 1944 года імкла пракаціцца па Беларусі, затрымліваюцца падоўгу ў гарадах і вёсках не было калі. Вядома, у памяці мала што захаваўся аб тых гарацых днях?

— Так, сапраўды, гналі фашыстаў мы хутка, але ў памяці захаваўся шмат што. Да таго ж, пасля Перамогі, з верасня 1945 года, мне давялося яшчэ чатыры гады працягнуць

Вядомы азербайджанскі паэт, празаік і драматург Гасан Эльсевар (Гасан Мехці аглы Фатулаеў) удзельнічаў у барах за вызваленне Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, пад Полацкам быў паранены. З таго часу ён падтрымлівае цесную сувязь з нашай рэспублікай, піша аб яе людзях, сябрах з беларускімі пісьменнікамі, сочыць за іх творчасцю, прапагандае яе ў сябе на радзіме.

тэрміновую службу на тэрыторыі Беларусі. У вёсцы Купічы Пружанскага раёна і цяпер жывуць мае добрыя знаёмыя. Асабліва блізка я сябраваў з сям'ёй былога партызана Сямёна Васільевіча Маслоўскага, цесная дружба з яким мяне звязвае і сёння. У ліпені 1947 года я адшукаў на станцыі Негарэлае і сваіх выратавальнікаў Махначоў, паказаў малодшую дачку Мікалая Мікалаевіча Эмілію і ў сакавіку 1949 года, дэмабілізаваўшыся, забраў яе ў Нахічэван. Мы выхавалі з ёй двух сыноў і дзве дачкі. Як бачыце, мае прызнанне ў тым, што Беларусь стала для мяне другой радзімай, што я люблю яе, як і свой родны сонечны Азербайджан, пацвярджаецца жыццём. Я часта прыязджаю сюды, некалькі разоў выступаў па радыё і тэлебачанні рэспублікі.

— Як вы ацэньваеце сучасны стан азербайджанска-беларускіх літаратурных сувязей?

— Творчыя кантакты паміж нашымі літаратурамі існуюць даўно. Яшчэ ў 1936 годзе ў

Мінску адбыўся вечар паэзіі Азербайджана. Доклад на ім зрабіў Алі Газім. Паэты М. Ардубалы, Г. Джавід, С. Рустам, М. Мушфір, М. Рагім, А. Грашы читалі свае вершы, беларускія паэты П. Броўка і П. Глебкіка пазнаёмілі прысутных са сваімі перакладамі з азербайджанскай паэзіі. Прыездзіла тады шырока друквала азербайджанскіх аўтараў, у тым ліку і вершы Н. Зарана, С. Вургунна. Творчыя кантакты паміж беларускімі і азербайджанскімі пісьменнікамі няўхільна развіваюцца. Непасрэдна беларускія матывы назіраюцца ў творчасці С. Вургунна (верш «Партызану Бабашу»), Алігасана Шырванлы, удзельніка Вялікай Айчыннай вайны, франтавыя дарогі якога ляглі па Беларусі, Нарымана Гасанзаде (цыкл вершаў «Беларускія радкі»). Думаецца, што пісьменніцкія кантакты паміж нашымі рэспублікамі павінны набываць паслядоўнасць і сістэматычнасць, узмацняцца перакладчыцкай дзейнасцю на ўзаемных пачатках. Я з задавальненнем адзначаю, што творы беларускіх пісьменнікаў —

Якуба Коласа, Янкі Купалы, Максіма Танка, Янкі Брыля, Івана Шамякіна, Васіля Быкава, Ніла Гілевіча, Алеся Адамовіча, Івана Навуменкі з вялікай цікавасцю чытаюцца ў Азербайджане.

— Ці часта вы звяртаецеся да тэмы Беларусі ў сваёй творчасці?

— З часу вайны мяне цікавіць гісторыя Беларусі, яе культура, лёсы людзей, герояў барацьбы з фашызмам. Вершы «Крэпасць бессмяротнасці», «Хатынь», «500-гадовы дуб», «У Мінску ёсць дом», «Беларусь», «Убачыў», «Край прыгажосці», апавяданне «Сэрца б'ецца заадно», п'еса «Нескароная крэпасць» напісаны на беларускім матэрыяле. Паездкі прыносяць цудоўныя сустрэчы. Напрыклад, я быў у Мінску ў канцы сакавіка, прымаў удзел у святкаванні 30-годдзя часопіса «Вясёлка», сустрэўся там з Максімам Танкам, Нілам Гілевічам. Ажыліліся творчыя кантакты з беларускімі паэтамі Юрасём Свіркам, Уладзімірам Дзюбам, Міколам Малыўкам, Казімірам Камейшам, Святланай Яўсеевай, якія даўно перакладаюць мае вершы на рускую і беларускую мовы. Вярнуўшыся ў бацькоўскі край, я набываю здольнасць чуць і бачыць жыццё беларускіх братоў. Спасцігаць яго — вялікая праца, якая патрабуе напружання духоўных сіл і часу. Я прыязджаю сюды і па сюжэты сваіх будучых твораў.

Гутарку вёў
Міхась НЯХАЙ.

Беларусі

Радзіма Якуба Коласа,
Радзіма Янкі Купалы,
Люблю цябе, як матулю, я,
Спяваюць тае мне цымбалы.
Цябе бараніў, пакутнуў,
Я ў злую, ліхую часіну,
Агнём вайны быў апалены.
Думаў, што ў бітве загіну.
Тае вызваляў ад ворага
І гарады, і вёскі.

Мне сніліся мірныя раныцы,
Світальныя ў небе палоскі,
Край, дзе б ніколі не рваліся
Ні бомбы і ні снарады.
Каб скрозь патаналі ў квецені
Мілья сэрцу прысады.
Каб чуўся голас гармонікаў
З кожнае вуліцы, хаты.
Каб быў твой народ няскораны
На песні і жарты багаты.
Стаю і цяпер на варце я,
Каб больш не гарэлі Хатыні.
Каб больш ты не зналася з
катамі,
Каб колер вачэй цвіў сіні.
Каб лес не шчупалі твой кулямі.
Ніхто не капаў каб акапаў.
Каб сейбіт зямельку-

карміцельку
Пад жыта ўзорваў-ускопаў,
Каб працай узвысіўся, марамі
Народ твой, душою шырочкі,
Каб знаўся з касмічнымі далямі
І кратаў зіхоткія зоркі.
Радзіма Якуба Коласа,
Радзіма Янкі Купалы,
Люблю цябе, як матулю, я,
Тае мне спяваюць цымбалы.

ІШЛА ВАЙНА НАРОДНАЯ

Каралу Тамашчыку ішоў дваццаць другі год, калі ён у складзе так званай мабільнай славацкай дывізіі прыехаў на Палессе. Гітлераўцы хацелі скарыстаць славацкія часці для барацьбы супраць беларускіх партызан. Тамашчык адным з першых сярод славацкай перайшоў на бок народных мсціўцаў і стаў разведчыкам партызанскага атрада імя Жуківа. І калі ён, будучы нядаўна ў Мінску, падабраў Саюзу пісьменнікаў Беларусі свае кнігі аб вайне «На верным шляху», «На берагах Влтавы» і «Пражскі напрамак», ягонае адданасць ваеннай тэме для нас была зразумелая.

Свой жа першы раман пісьменнік прысвяціў жыццю беспрытульных у буржуазнай данаеннай Чэхаславакіі, твор так і названы — «Беспрытульныя» (апублікаваны ў 1955 годзе). Піша і аб рабочых («Наватар Каліак»).

Кніга «На верным шляху» належаць да жанру аўтабіяграфічнай прозы, яна — пра лёс славацкага салдата, які трапіў у час вайны на Беларусь. Дарэчы, калі я пазнаёміўся з пісьменнікам бліжэй, ён падзяліўся сваёй марай — напісаць кнігу, таксама аўтабіяграфічную, пра славака — партызанскага разведчыка на Палессі, які быў захоплены ў палон і асуджаны да смертнай кары, пра гаварышай, з якімі давялося яму сядзець у турмах і перажыць цяжкія часіны, пра ўцёкі з турмы, ужо ў Славакіі, пра ўдзел у барацьбе супраць фашысцкай Германіі.

Пры фарсіраванні рэчкі Маравы ў красавіку 1945 года Карал Тамашчык быў кантужаны. У выніку ў яго нагорыўся зрок і слых. Таму ў далёкія падарожжы ездзіць разам са сваім сябрам пісьменнікам Янам Ленчам.

І вось мы ўтрох сядзім у гасцініцы «Мінск». Карал Тамашчык перабірае ў памяці назвы знаёмых яму палескіх мястэчак: Хойнікі, Брагі, Нароўля, Ельск, Лельчыцы... Куды паехаць? Кожная мясціна шмат гаворыць яго сэрцу аб перажытым.

Выбралі Ельск.

МАМІЧКА

У Ельску найперш накіраваліся ў хату, дзе ў час вайны квартаваў Ян Налепка. Хату знайсці было лёгка — кожны тут ведае, дзе жыў славацкі герой, удастасны высокага звення Героя Савецкага Саюза, ды і мемарыяльная дошка на хаце гаварыла пра гэта.

Невысокая, рухавая на свае восемдзесят чатыры гады гаспадыня Еўдакія Маркіянаўна Бягляк замітусілася, забегала

будзе жалазчыка — адзнака нямецкая».

— Крыж нямецкі, Яго насілі немцы, што нарадзіліся ў Славакіі і служылі ў славацкай арміі, — удакладніў Карал. — Яны часта здымалі гэтыя адзнакі, каб не пазнавалі іх.

— Вось пачала хадзіць сюды дзевачка з Аляксандраўкі, дванаццаць гадоў, — успамінае гаспадыня. — Дзіця ідзе, на перездзе немцы дзяжурныя стаіць, пытаюць, куды яна ідзе. «Да цёткі», — адказвае дзяўчынка. «А дзе твая цётка жыве?» — «Там і там», — расказвае

доўга перад тым, як я прыйшоў у Санюкі.

— Танкіст выехаў і прама на Рамязы пуць трымаў. Сувязная не ўказала яму, кудою перабрацца, і ён у рэчцы рамязоўскай захрас. Бачыць, што самалёт наганяе, ён падарваў танк і сам у лес. Тады немцы Рамязы спалілі. А я пытаюся ў салдаціка, што гэта за сяло гарыць па начах, Шарыны ці Дзвіжкі? Ён выняў кніжачку з кішэнкі і кажа: «Рамязы». А Налепка пасля Аляксандраўкі пайшоў далей і далей, а потым сталі яны на Оўруч наступаць. Там ён і загі-

— А немцы ў Ельску стаялі?
— Блізенька не. Жандармерыя стаяла ў цэнтры, дзе царква наша. Там і паліцаі блізка стаялі. А тут — толькі праедаць ці пройдуць па вуліцы.
— А славакаў вы баяліся?
— А чаго ж іх было баяцца. Яны як толькі прыйшлі, дык адразу: «мамічка, і мамічка, і мамічка». Ласкавыя словы ў іх былі. Усе прыгожыя, паважаныя, як адна матка нарадзіла. Ёсць слёзы, якія мы называем слязкі радасці. Такія слёзы я ўбачыў цяпер на вачах Карала Тамашчыка.

Аляксей ГАРДЗІЦКІ

ТРЫПШЦІЖ ПАМ'ЯЦІ

па хаце, каб усадзіць нас. А тады стала расказваць пра Налепку:

— Прышоў ён на першым годзе вайны, перад калядамі, а пайшоў праз два гады, па вясне, ужо калі снег растаў. Як прыйшоў, то адрэзу напрасіў у майго сына Аляксея даць яму кнігу аб Леніне. А яны ж са стараны нямецкай прыйшлі, ну як жа нам даць кнігу тую аб Леніне, як тут быць? Хлопчык кажа: «Пан, няма ў мяне кнігі, а бібліятэка раскідана ўся». А ён: «Не прынясеш! — і зарэз пачынае хлопчыка жартам пад бокі. — Вось я табе як дам добра, то ты прынясеш». Ну, пабыў трохі, а там гаворыць да мяне: «Мамічка, ты знаеш Аляксандраўку? Гавораць, там ёсць партызаны», «Я не знаю», — кажу. «Не цыгань, ты цыганіш». Пабеларуску гэта азначае — падманьваеш, а па-іхняму — цыганіш. «А ты не партызанка?» Я кажу: «Пан, каб я была партызанка, то я была б у лесе. А так жа я сяджу ў сваёй халупе». Смяецца, а тады гаворыць: «От так, мамічка, я табе спавядаюся. Ты не бойся мяне, ты толькі бойся таго славака, у каторага на каўняры, злева, тут такая

сувязная. Ідзі, значыць. А потым яны пачалі падглядваць — а куды ж яна ідзе, тая малеча. А тая малеча прыносіла ўжо ад партызанаў бумажачку. А я няграмацкая, я ж не знаю, што там напісана. Нагада яна прынясе, а яго няма. Яна гаворыць: «Цёця, вось гэту бумажачку схвайце, дзе ён спіць». Калі ён прыходзіць, я яму кажу пра бумажку. А ён: «А што там напісана?» Я адказваю, што няграмацкая. «А чаму ты няграмацкая?» — пытае. «Знаеце, пан, наш бацька загінуў яшчэ ў мікалаеўскую вайну, і мы засталіся сіроты, і не было нам як вучыцца, хадзілі па людзях, каб кусок хлеба зарабіць, каб прыжыць. Дык я няграмацкая». Адночы кажа: «Я пайду ад вас ужо, мамічка, пайду ў партызаны». Налепка не адзін паехаў у партызаны, а з сабой многіх сваіх хлопцаў забраў. А хутка запатрабаваў да сябе яшчэ і танкіста, Танкіст гаворыць немцу, начальніку: «Пан, трэба прагнаць танк, таму што застаўся і харашо ўжо не работае».

— Гэта быў Марцін Корбель, цяпер ён генерал, — удакладняе Тамашчык. — Было гэта неза-

памяць

нуў. Ён быў надпаручнік, панашаму то, мусіць, маёр.

— Капітан, — выказаў нехта з нас здагадку.

— Старшы лейтэнант, — правяў Тамашчык.

— Не, мусіць, маёр, — не пагадзілася з ім бабка.

— Харошы быў чалавек Налепка? — спытаў я.

— Ад душы быў хлопец добры. У мяне пабыў трохі і кажа, што немец вайну прайграе. А я кажу яму: «Пан, як ён можа прайграць, ужо гавораць людзі, што ён за Маскву заходзіць». «Гэта, — кажа, — няма ніц, што за Маскву заходзіць, але вайну ён прайграе». Во, які быў. Калі нашы адолелі немца на Волзе, ён прыйшоў дый кажа: «Мамічка, я табе гаварыў, што немец вайну прайграе. Рускія забралі вялікае войска нямецкае, шчэ й рукавадзіцель у іх Паўлюш». Во! Ён мне расказаў, дык я гэта ўсё і помню, што ён мне расказаў. Ён быў хлопец добры.

— Тут многа славакаў стаяла? Любілі яны Налепку?

— Багата. Да яго многа хадзілі: і салдаты, і начальнікі. Стол быў вялікі, дык пасядуць вакол стала, гавораць...

ПАМ'ЯЦЬ

Калі браць анкетна, то партызанскі шлях Карала Тамашчыка на Беларусі пачаўся ў Хойніках у 1943 годзе. Там стаяла яго вайсковая часць і там ён выйшаў на кантакты з падпольшчыкамі, якія прывялі яго ў партызаны. Абарваўся яго партызанскі шлях у 1944 годзе ля вёскі Васюкі Ельскага раёна, куды ён ішоў з заданнем агітаваць славацкіх салдат пераходзіць на бок партызан.

... Не даязджаючы некалькі кіламетраў да Васюкоў, мы спыніліся на перакрыжаванні.

— Вось якраз тут стаяла будка з вартавым, ён хадзіў і курыў, а я накіраваўся далей, да лесу, — прыгадаў Тамашчык.

Ужо ў вёсцы нехта са старажылаў, якіх сабралася багата, пачаў нам расказваць:

— Мы, хлапчукі, былі крыху далей за перакрыжаваннем, у гэты час выйшаў з лесу славак, без зброі, падшоў да нас і спытаў, хто там ёсць у будцы. Мы сказалі, што вертавы і тэлефон, каб трымаць сувязь з гарнізонам. З вамі, а то, мусіць,

Хатынь

Была ты іншая, Хатынь,
Будзіў цябе світанак. Сёння ж
Тут могілкі — куды ні кінь
Пагляд. Адно званамі заоніш.
Сто восемдзесят вёсак, два
Мільёны дзвесце трыццаць

Тых, каго дол узаяў, жарства,
Толькі памяць здольна

дзень, і ноч гучаць званы,
І голас іх чуваць здалёку.
Спытай: па кім гучаць яны
І ў сцюжу змінюю, і ў спёку?

Па тых, хто праўдай жыў
заўжды

І нёс каханне праз гады,
Ні на імгненне іх надзея
Не пакідала ў чорны час.

Яны і сёння сярод нас,
Нямая, сумныя штораз —
Што нават сэрца халадзе.

...Каваль Іосіф! Сніцца мне,
Што сонца коціцца з-за лесу.
Б'еш молатам ты па жалезу —
Жыццё, яго не спыніш, не!

Ты не каменны, а жывы,
І радуешся шэпту нівы,
Перакаваўшы бялыя
Меч на стырно і плуг руплівы.

Пераклаў
У. ДЗІОБА.

Чалавек

Хто сказаў,
Што вяршыні вышэй за мяне,
Хто сказаў,
Што вяршыні мудрэй за мяне?

Вы не верце!
Было у жыцці так спрадзек —
За усіх і вышэй і мудрэй

Чалавек!

Хто у космас ляцеў,
Хто за праўду змагар? —
Чалавек і зямлі і нябёс уладар.
Вышай гор
Ён узносіць вяршыню сваю.
Аздабляе ён неба —
Не толькі зямлю.
Гэта сіла ў ва мне
І ў табе, любібы сын.
У неба сэрца няма,
А галоў — у вяршынь.

Гэта я
Зямны шар абдымаю душой,
Гэта я, Чалавек,
Млечным Шляхам прайшоў.
На зямлі
І ў вадзе сваю працу знайду,
Не падаў я ніколі
Зямлю і ваду.
Без мяне
І жыццё новы дзень не пачне,
Нават сонца пагасне ўпадзе
Без мяне.

Крэпасць бяссмерця

Шкло, як расплаўлены
крышталю,
У дыме крэпавым блішчэла.
Праз шчыліны агонь хвастаў.
І ў дамі поўз азярэла.
Здавалася, знікае свят.
Як выжыць? — думкі хвалявалі.
Атак накатваліся хвалі
На Брэст, быў у асаде Брэст.
...Вы паўставалі ў дыме тым
З агню,
З руінаў
І з нябыту
Паўзводна,
Нават па адным
У сваіх пілотках знакамітых.
Нянавісць у вачах...
Яна —
Сваёй і вытрымкі і роду!

Дзе фронту лінія?
Вайна
Расцінула усе вароты.
Рэзерваў, тылу не было —
Бой, абарона кругавая.
Ды славы вечнае святло
Успыхнула на небакрай.
Змаганне за жыццё вялі
У той шматдзённай кругаверці.
Жылі — бы смертныя былі.
Загінулі — ўвайшлі ў бяссмерце.

Дарогі

Нямала бачыў я дарог на свеце:
І сонечных, і грозных,
І крутых.
Адчуў нагамі, вокам іх
прыкмеціў,
Напрошваецца вынік тут для іх;
Ёсць доўгія, шырокія, ёсць
пыльныя,
Ёсць гладкія і ёсць у камянях...
Прад імі мы, як віцязі
былінныя,
У роздуме стаім: як выбраць
шлях?

Адною пойдзеш — суджана
узвысіцца,
Другою пойдзеш — ведай,
што прапаў.

Пад кулямі быў шлях мой
сярод вісельняў.

Быў тройчы ранены і тройчы
ажываў.

Хоць адчуваю, сэрца
непакоіцца,
Ніколі не сумую у жыцці.
З народам светлаю дарогай
кročыцца.

Сам пракладаў яе.
І дзецям тут ісці.

Пераклаў
Ю. СВІРКА.

СТАРОНІ УСПАМІНАЎ

Перада мною фотаздыман
саракагадовай даўнасці — парт-
рэт Валянціна Паўлавіча Таў-
лая. Ветлівы, адухоўлены твар,
крыху задумлівы позірк. На ад-
вароце здымка напісана: «Доб-
раму другу па працы на ўспамі-
ні... аб тым, як разам «нарпе-
лі» ў друкарні і рэдакцыі нава-
градскай газеты»...

Чытаю гэтыя радкі, а думкі
пераносіцца мяне ў мінулае, не-
забытае.
...Другі дзень пасля вызвален-
ня Мінска ад гітлераўскай не-
чысці. Наш самалёт толькі што
прылятаў на сталічным аэ-
радроме. Адсюль разам з гру-
пай партыйных і саветскіх кіру-
ючых работнікаў еду працаваць
рэдактарам у толькі што пакі-
нуты немцамі Наваградскі раён.

Цяпер, калі я праз гады азі-
раюся на свой прайзданы жыц-
цёвы шлях, то наваградскі пер-
шыя выдываецца з асаблівай
выразнасцю. Тады мне і па-
шчасціла працаваць з Валянці-
нам Таўлаем.

А ўзяць глыбокія па маста-
кай вартасці вершы «Навагод-
ні сон», «Кастрычніцкі салют»,
якія ўпершыню былі змешчаны
ў нашай газеце. Ад гэтага па-
пулярнасць і аўтарытэт газе-
ты значна ўзрастаў. Узрасла і
вядомасць паэта. Споўнілася
яго мара, выказаная ў адным з
вершаў:

Я сам і пасядзець магу,
а вершам — часу шкода;
шумець ім трэба на сцягу
і калыхаць паходы.

Хочацца ішчэ сказаць аб ад-
ной асаблівасці, якая вылучала
Валянціна сярод журналістаў.
Ён ніколі не адмаўляўся ад да-
памогі іншых і сам рабіў усё,
каб дапамагчы другому. Ніколі
не забуду той увагі Валянціна,
аказанай сялянам вёскі Ваўна-
вічы і суседніх вёсак, якія да-
волі часта прыходзілі да нас у
рэдакцыю за парадамі, з іншымі
пытаннямі. І ці толькі гэта,
Валянцін, былі падпольшчык,
партызанскі разведчык, такса-
ма аназаў немалую дапамогу

НЕЗАБЫЎНАЕ

Мая першая сустрэча з Ва-
лянцінам застанецца ў памяці
назаўсёды. Іду па Сянецкай
вуліцы. Вось і невялікі дамок.
Заходжу ў маленькі, але ўтуль-
ны лакачык. Глыбока кранула
ветлівае і сціпласць Валянціна.
Як гэта звычайна бывае, ад-
разу наша гаворка не мела кан-
крэтнай тэмы. Абмяняліся дум-
камі пра апошні падзеі, што
ужо вайне хутка прыйдзе на-
нец. Затым перайшлі да што-
дзённых спраў у рэдакцыі, як
будзем працаваць над выданням
першага пасляваеннага нумару
газеты, з чаго пачынацца.

Я і Валянцін — равеснікі.
Абодва былі маладыя, жыццям
радысныя, адразу знайшлі
агульную мову. Спаць не хаце-
лася, прагаварылі дапазна.
Агульнасць інтарэсаў зблізіла
нас. І цяпер, праз гады, калі я
думаю аб гэтым бясконцам да-
гім чалавеку, мне балюча, што
так рана абарвалася яго жыц-
цё, на самым росквіце яго цу-
доўнага таленту.

Рэдакцыйныя будні былі на-
поўнены пастаяннымі клопатамі
аб усеаковым і змястоўным ас-
вятленні ў газеце жыцця і по-
быту людзей, іх намаганняў
хутчэй залічыць раны вайны,
аднавіць разбураную ворагам
народную гаспадарку раёна. Бы-
ла тады пастаўлена і другая не-
менш важная задача — шыро-
ка асветляць наш саветскі лад
жыцця, пераадоленне вынікаў
фашысцкай акупацыі. Валянцін
Паўлавіч у падрыхтоўцы матэ-
рыялаў да друку перадаваў
свой немалы журналісцкі вопыт.
Ён змяшчаў у газеце і свае
творы — вершы і нарысы.

Аднойчы, некай пад восень,
крыху засядзеўшыся ў рэдак-
цыі пасля работы, мы абмяр-
ноўвалі план чарговага нумару
газеты. Глянуўшы на Валянціна,
я заўважыў яго глыбокую за-
думлівасць. Перахапіўшы мой
позірк, Валянцін запытаў:

— Хочаце, я пазнаемлю вас з
жанчынай з «таго свету»?

Мяне здзівіў такі выраз — з
«таго свету». Аднак не гумар, а
сур'ёзнасць твару сёлера крыху
насяржонькіла. А Валянцін пра-
цягваў:

— Гэта я пра Марыю Гурыну
з вёскі Машчыцы Ваўнавіцкага
сельсавета...
І ён раскажа пра жудасную і
трагічную гісторыю людзей з
названай вёскі. Загнаныя фа-
шыстамі ў гумно, яны былі спа-
лены жывымі, а тых, хто спра-
баваў выратавацца, сустрэла
аўтаматная чарга. Толькі ней-
кім чудам Марыя выпала з
ахопленнага полымем будынка,
не была заўважана наркамі.
Нарыс аб жакхівым лёсе гэтай
жанчыны ўпершыню Валянцін
змясціў у нашай газеце ў кан-
цы 1944 года. Кроў стыне ў жы-
лах, чытаючы гэты нарыс. З та-
кой сілай і выразнасцю паназы-
ны фанты нечуваннага зверства
гітлераўцаў і іх памагатых.

Крыху пазней мне давёлася
пабачыць Марыю Гурыну. Яе
вочы ўжо не выпраменьвалі
ранейшай душэўнай цеплыні,
скроні пасерабрала заўчасная
сізізна. Гэта ўжо была прыбы-
тая горам і адзінотай кабата,
якая падзяліла лёс многіх жы-
хароў Хатыні.

органа дзяржаўнай улады ў
выкрыцці зраднай Радзімы.
Памятаю, напярэдадні Каст-
рычніцкага свята кожна Валян-
ціну:

— Што дадзім на першую па-
ласу святоннага нумара?

— У мяне — верш. Яшчэ га-
рачы, як блін толькі што з па-
тэльні, — з усмешкай на вус-
нах адказаў сёлера. І неўзабаве
ён прачытаў верш «Кастрычніц-
кі салют».

Закончыўся слаўны наш
паход.
Цярпіння ворага — ў руінах.
Стары тэўтонскі шлях
на ўсход
Прыгвозджан да плячоў
Берліна.

З якой надзённасцю гучаць
гэтыя словы! Прыслушачца б да
іх тым, хто бразгае зброй на
Захадзе, марыць аб рэваншы,
новай вайне.

Валянцін Паўлавіч Таўлай
быў узорам самаадданасці і
працаздольнасці. Здзіўляла, дзе
ён знаходзіў сілы і энэргію. Ня-
гледзячы на вялікую загруза-
насць у рэдакцыі, ён амаль
уесьвё свой вольны час аддаваў
творчасці. Аднойчы, прадаваў-
шы з Наваградка ў Мінск, я
зайшоў да яго на кватэру. За-
начавалі, сёлера ў той час пра-
цаваў над перакладам на род-
ную мову твораў Адама Міцке-
віча. Мяне здзівіла, што Валян-
цін прасядзеў усю ноч, ні ад-
ной хвіліны не адпачыўшы.

Дарэчы — Валянцін Талай і
Адам Міцкевіч. Паэт сучаснасці
да глыбіні душы быў прыхіль-
нікам пазіі класіка польскай
літаратуры, вялікага сына На-
ваградчыны. Мне не забыць
падарожжа з Валянцінам па
славуных і памятных мясцінах,
дзе жыў і тварыў Адам Міцке-
віч: апетыя ім возера Свіцязь,
Цырын, Літоўна, Наваградскі
замак — у творах «Гражына»,
«Дзяды»... Мы тады з болей у
сэрцы не раз глядзелі на руіны
мемарыяльнага музея Адама
Міцкевіча, па-варварску разбу-
ранага гітлераўцамі — нашадна-
мі тэўтонскіх рыцараў. Узшыўшы
на славуны курган Адама
Міцкевіча, мы з захапленнем
аглядалі дзівосныя ваколіцы
горада, апетыя ў пазме «Гра-
жына». Ніяк мне не забыць рас-
каж Валянціна аб народным па-
данні пра гэты курган — усе-
народны сімвал памяці і ўша-
навання паэта палкамі і бела-
русамі.

Вестка аб заўчаснай смерці
Валянціна Таўлая, якую паве-
даміла мне яго жонка Лідзія
Сміргееўна, балюча сціснула
сэрца. Праз чатыры дзесяці
гадоў я ўгледзяўся ў пажоўклы
ад часу старонкі першага збор-
ніка твораў Валянціна, якога,
на жаль, не давёлася пабачыць
самому аўтару.
Мне не забыць радкі верша
Максіма Танка, сказаныя ім ля
магілы Валянціна Таўлая:
І сёння вы, каго пазт любіў,
З кім разам жыў, у смерць
яго не верце!
Калі на час ён змораны
спачыў, —
На варце стойце славы і
бяссмерця!

Андрэі ТРАЯНОВІЧ.
Г. Стоўбцы.

былі вы, той славацік вартавы
штосьці пагаварыў, доўга гаво-
рыў, і вы пайшлі ў лес, а мы
дразумелі, што славацік перахо-
дзіць на наш бок. Мы хвалява-
ліся за вас, каб вас не раскры-
лі і не схалілі.

— А вы памятаеце, як прый-
шлі ў вёску два танкі і машы-
на? — пацікавіўся госць.

— Так, помнім.
— Пасля арышту мяне кінулі
на гэту машыну і павезлі. Пом-
ню, на вуліцы стаялі жанчыны
з дзецьмі.

— Так, так, — загаварылі жан-
чыны.

— Мяне арыштавалі за вёс-
кай, дзе стаяў дуб. Давайце
сходзім да таго дуба, — прапа-
наваў Тамашчык.

— Дубовая града ў нас
ёсць, а асобнага дуба няма, —
загаманілі вясцоўцы.

— Быў даўно, — удакладніў
настаўнік-пенсіянер Назарчук
Фёдар Паўлавіч. Ён і павёў нас
за вёску.

— Вось тут дуб стаяў, яго ма-
ланка спаліла, — сказаў ён, не
даходзячы да ўзлеску.

— Падобна, што тут, — па-
цвердзіў Тамашчык. — Помню,
я выйшаў з лесу і сеў чакаць
пад дубам, спіноў да вёскі,
славакаў. Але тут, побач, быў
равок. Дзе ж ён?..

— Тут прайшла меліяра-
цыя, — растлумачыў настаўнік.

...Ён выйшаў з лесу, узаяў у
рукі сасновую палючыну, зняў
вайсковую гімнасцёрку — схва-
ваў пад пахі. Чым не селянін?
Яны выйшлі з вёскі. Адзін з іх
таксама без гімнасцёркі — Кар-
рал не ведаў, што ў яго ў кі-
шэні пісталет. Іх было трое. Па-
дышлі і сталі паказваць фота-
карткі. Раптам адзін схаліў Кар-
рала, але атрымаўшы здачы —
галавой у падбародак, упаў і
закрычаў: «Граната!» Карал
выняў лімонку, толькі не пас-
пеў зняць чакуну...

— На фронце так: я маю він-
тоўку і ён мае вінтоўку. А ў
падпольшчыкаў ёсць прабле-
ма: верыць ці не верыць, —
тлумачыць Карал гэты выпа-
дак.

Мы пайшлі да будынка шко-
лы — там яго, арыштаванага,
трымалі першую ноч. Будынак
цяпер новы, добра дагледжаны.

Акрамя вучняў, тут было многа
жанчын з кветкамі — яны іх да-
рылі гасцям.

Тры маці

— У час вайны вы былі ма-
лады. Ці сустрэлі вы дзяўчыну,
якая вам спадабалася? — паці-
кавіўся я.

— У мяне былі добрыя раз-
ведчыцы Вольга і Маня, яны
ўмелі дэнацца, дзе стаяць
славацкія часці, а затым я ішоў
туды агітаваць іх пераходзіць
да партызан.

— А вось каб закахацца? —
не адступаюся я.

— У Васілевічах жыла на
торфазаводзе дзяўчына, яе та-
каса звалі Вольга. Бацька яе,
некалі раскулачаны, так ненаві-
дзеў Саветскую ўладу, як я яе
любіў. Ён працаваў дырэктарам
торфазавода. Я пачаў агітаваць
дзяўчыну ісці са мной у парты-
заны. Яна адказвала, што баць-
ка пракляне яе, калі яна пойдзе
ў партызаны. Спрабаваў гаво-
рыць з бацькам. Ніякага выніку.
«Яго не слухай, яго большавікі
ывавалі», — наказаў ён дацця.
Я кажу яму: «Ваш сын ваюе
ў Чырвонай Арміі, ён прыйдзе
переможцам». «Што? Мой
сын? — закрываў ён і дастаў
з-пад ложка, з саломы, вінтоў-
ку і так ля мяне шыком правёў.
— Я яго парашу, калі ён
прыйдзе сюды як пераможца».

У партызаны Вольга не пайшла.
Тады ёй было вясемнаццаць
год. Вельмі яна падабалася
мне. Пасля вайны яна апынула-
ся ў Заходняй Германіі.

— Я маю тры маці, — пра-
цягваў гаворку Карал Тамаш-
чык. — Першая маці — гэта
тая, якая нарадзіла. Яна мне
пра сваю любоў да радзімы ні-
колі не гаварыла, таму што
бацька быў беспрацоўны, у нас
хлеба не было, нічога не было.
Я з шасці год, па сутнасці, бят-
рачыў. У сорак першым годзе
з цяжкасцямі скончыў школу.
А як прыехаў на Палессе, то су-
стрэў Соф'ю Мікалаеўну Яні-
нюк. У яе было пяцера дзяцей.
Калі я прыйшоў да яе як парты-
зан, яна сказала: «Карал, мне
нічога не шкада для свайго ра-
дзімы». Ад яе я вучыўся лю-
біць радзіму. І ад Вольгі Сцяпа-
наўны Курзнь, што жыла
ў Стрэльчаве пад Хойнікамі —

яна пакінула траіх дзяцей
і пайшла з намі ў партызаны.
Свой учынак растлумачыла так:
«Карал, калі аднаго дня прые-
дуць немцы і захочуць спаліць
сяло з людзьмі, я не змагу аба-
раніць дзяцей, а як пайду з
вамі, то буду іх абараняць». Памятаю,
ноччу мы былі ў ад-
ной хаце, і яна, прыціснуўшыся
лбом да шыбы, плакала, ціха
плакала. Я спытаў яе, чым яна
так узрушана, яна адказала,
што ўспомніла пра сваіх дзя-
цей і што калі з імі што здары-
цца, то яна будзе помсціць за іх.

Гэтыя беларускія жанчыны
навучылі мяне любіць сваю ра-
дзіму.

У 1966 годзе я ў вялікай гру-
пе славакаў наведваў Кіеў, дзе
нам казалі, што далей мы па-
едзем па маршруце Кіеў —
Масква — Ленінград. Мы адка-
залі: мы там ужо былі, а цяпер
хочам ехаць туды, дзе парты-
занілі. Там няма гасцініцы? Буд-
зем спаць у лесе. Там няма
рэстаранаў? Бабулкі некор-
мяць. Мы настаялі на сваім.
Тады нам далі тры аўтобусы:
адзін: на Капаткевічы, адзін
у Ельск і адзін у Хойнікі. Калі
я ў Хойніках выйшаў з аўто-
буса, то адразу пачуў жаночы
выкрык: «Карал! У бога я не
верыла, а малілася, каб ты за-
стаўся жывы». Гэта была Воль-
га Сцяпаннаўна Курзнь. Ведае-
це, колькі гэтая Вольга Сцяпа-
наўна праехала, каб убачыць
нас? «Карал, я толькі на даху
поезда не ехала, а на бульдо-
зеры, на трактары ехала аж з
Караганды, каб хоць дзве га-
дзіны паглядзець на вас». Гэта
была сапраўдная партызан-
ская дружба. Мы перапісаліся
доўгі час, а вось паўтара года
ужо не атрымліваю паштовак...
Што з ёй?

Калі мы ад'язджалі з Саню-
коў, пасярод поля стаяла, схі-
лішчы галавы, жанчына, тулячы
да грудзей букет кветак і сум-
нымі вачыма праводзіла нас.
Хто яна? Чаму яна не падарыла
кветкі гасцям?.. Можа, таксама
мамчыка, а можа, партызанская
сяброўка славака. Яна так і ста-
ла ў чаканні і надзеі, што Ён,
яе славак, яшчэ прыедзе.

«Помнікі гісторыі і культуры Беларусі» № 2

«Чалавек асабага складу» —
артыкул М. Кузняцова пра ад-
наго з арганізатараў і кіраўні-
коў партыйнага падполля і
партызанскага руху на Беларусі
ў гады Вялікай Айчыннай вай-
ны В. І. Казлова.

Пад рубрыкай «Да 70-годдзя
Вялікага Кастрычніка» змешча-
ны матэрыялы А. Фурына «Слу-
жыў рэвалюцыі» (пра героя
грамадзянскай вайны, удзель-
ніка ўсталявання Саветскай ула-
ды ў Беларусі Б. Гарбачова),
В. Ліхачова «Імя намбрыга Зы-
гіна» (пра генерал-лейтэнанта
А. Зыгіна, чым імем названа
адна з вуліц у Полацку). У раз-
дзеле «3 летапісу народнай сла-
вы» — публікацыі М. Ялінскай
пра 22-гадоблага камісара пар-

тызанскай бригады імя К. К.
Ранасоўскага («Нычце і подзвіг
Кручкова»), А. Хацкевіча пра Ка-
зіміра Эдмундавіча і яго жонку
Люцыю («Брат Ф. Э. Дзяржын-
скага»), Н. Цыпіса пра намса-
мольца - падпольшчына Захара
Гала («Зрабіў усё, што мог»).

Пра пошукі, знаходкі, дасле-
даванні раскаваўца І. Чарняў-
скі, І. Цішкі («Віцебская рату-
ша»), Р. Баравы («Невядомы
помнік беларускай готыкі»).

Рубрыка «У свеце працы і
красы» аб'ядноўвае матэрыялы
М. Бяспалай «З гісторыі народ-
най асветы» (пра дзейнасць
Грамадства мінскіх урачоў)
Грамадства прыгожых мастац-
тваў) і У. Кісялёва «Уздзенскі гі-
сторыка-краязнаўчы».

«Дзе справа, там і слава»

На чарговай выстаўцы самадзейных мастакоў і майстроў-умельцаў горада-героя Мінска і сталічнай вобласці — яна працуе ў гэтыя дні ў Палацы мастацтваў — поруч з прозвішчам аўтара часта можна прачытаць: «пенсіянер». І такім вольным чынам вырашаецца праблема вольнага часу, чалавек не адчувае сябе адарваным ад жыцця грамадства. Адлюстравіць жа ў творах аўтара тое, што найбольш блізкае ім, хвалюе іх, нярэдка звяртаюцца і да жанру партрэта. Скажам, Я. Осіпава да выхадку на пенсію працавала медыкам, яна — кандыдат медыцынскіх навук. На выстаўцы прадстаўлены яе «Аўтапартрэт», а таксама «Вясенні букет» і «Курныя турботы». Апошняя работа — спроба знайсці своеасабліваю паэзію жыцця ў будзённым.

Пенсіянер Н. Якавенка даўно захапляецца жывапісам, яго творы даволі часта можна ўбачыць на справаздачных выстаўках. І на гэты раз работы Н. Якавенкі вызначаюцца тэматычнай разнастайнасцю, пільным аўтарскім позірмам на з'явы рэчаіснасці: «Чырвоная плошча», «Лагойскі парк», «Намсамолна», «Нясвіж», трыпцік «З чаго пачынаецца Радзіма»...

У экспазіцыі нямала падобных куточкаў, якія нагадваюць сабой своеасаблівы аўтарскія міні-справаздачкі. Некалькі твораў вынес на гледзішчэ суд работчы Э. Афанасенка. Аўтару давялося жыць і за межамі рэспублікі, таму ў яго работах знайшло сваё адлюстраванне ўбачанае — «Эвенка», «Чунча». Служачы Е. Суслава імненца перадаць эмацыянальную настрой чалавек у розныя моманты — «Восень», «Оля», «Партрэт дзяўчынкі і сабакі», «У асеннім парку».

Работы П. Скрыпка захапляюцца тнацтвам — прадстаўлены дываны «Красная плошча», «Мінск», «Мірскі замак», «Домік і з'езда РСДРП»...

Гэтыя і многія іншыя аўтары з'яўляюцца членамі народнага клуба самадзейных мастакоў «Мінск», дзе створаны ўмовы для творчасці кожнаму.

Самадзейныя мастакі ў апошні час больш пільна прыгледваюцца да падзей мінулага. Найчасцей расказваюць пра гераяў савецкага народа ў барацьбе з нямецка-фашысцкімі захопнікамі.

Панарама С. Чэпінава «Штурм Кёнігсберга» — адзін з падобных твораў.

Рабочага В. Аляксееву зацікавілі падзеі першых гадоў Савецкай улады, якія вырашаўся далейшы лёс рэвалюцыі. Карціна «Галасуем паіменна» адлюстраввае дарагія воблікі У. І. Леніна, Я. М. Сярдлова, быццам даносычы да наведвальнікаў выстаўкі водгулле гераічных гадоў.

Сярод аўтараў выстаўкі нямала тых, хто жыве ў Мінскай вобласці. Свае работы прадставілі работчы А. Пясецкі (Маладзечна), Ю. Гагін (Стоўбцы), В. Субач (Вілейка), А. Кромкін (Барысаў), пенсіянер з Клецкага раёна К. Кізаеў і многія іншыя. Розныя жанры, у якіх яны працуюць, розныя віды мастацтва, што цікавяць аўтараў, ды аб'ядноўвае іх улюбёнасць у жыццё, людзей і сваю справу. Ці не аб гэтым нагадваюць народныя выслоўі, якімі арганізатары выстаўкі аздобілі асобныя раздзелы экспазіцыі — «Вось як бывае, хто працуе, той і мае», «Дзе справа, там і слава», «Хто не ляніцца, той справай сваёй ганарыцца?»

НАШ КАР.

І. АБРАВЕЦ. Вечны дом (алей).

К. КИЗАЕУ. Пейзаж (алей).

Н. ЯГОРАУ. Нацюрморт, прысвечаны Пушкіну (алей).

Е. СУСЛАВА. Восень (алей).

В. СУБАЧ. Каваль (разьба).

У адной з залаў выстаўкі.

з 6 па 12 ліпеня 1987 года

7 ліпеня., 20.10

ДРУГІ УСЕСАЮЗНЫ ФЕСТИВАЛЬ
НАРОДНАЙ ТВОРЧАСЦІ,
ПРЫСВЕЧАНЫ 70-ГОДДЗІЮ ВЯЛІКАГА
КАСТРЫЧНИКА.

Выступаюць удзельнікі мастацкай самадзейнасці Брэсцкай вобласці: фальклорны ансамбль малгаса «Гігант» Лунінецкага раёна, цыркавы калектыў «Юнацтва Палесся» пінскага Палаца культуры «Трыкатажнік», народны ансамбль танца «Рэха» Столінскага раёнага Дома культуры.

8 ліпеня, 19.50

«РОДНАЕ СЛОВА»

У гэтым выпуску — размова пра Купалава слова. Перадача падрыхтавана ў 1982 годзе да сотай гадавіны з дня нараджэння песняра, але тэма гаворкі не састарэла. Перадачу вядзе кандыдат філалагічных навук П. Садоўскі.

8 ліпеня, 21.40

Г. ТАУСТАНОГАУ, Д. ШВАРЦ.
«ПЕРАЧЫТВАЮЧЫ НАНАВА»

Спектакль Ленінградскага андэмічнага Вялікага драматычнага тэатра імя Горкага. Уступнае слова кандыдата мастацтвазнаўства В. Ракіцкага.

11 ліпеня, 13.05

СЛОВА — ПАЭЗІЯ

Новыя вершы Г. Каржанеўскай.

11 ліпеня, 14.20

Паказвае Гродна. Літаратурна-мастацкая праграма «НА ПРЫНЕМАНСКИХ ПРАСТОРАХ»

Вы пачуеце расказ пра Рэспубліканскі музей гісторыі рэлігіі і атэізму ў Гродне, дзе праходзіла выстаўка мастакоў і народных умельцаў Гродзенскай, Мінскай і Брэсцкай абласцей. Яна была прысвечана 660-годдзю з дня гібелі князя Давыда Гарадзенскага, абаронцы Гродзенскага замка і нававольных зямель ад крыжаной у далейнім чатырнаццатым стагоддзі.

Вы пачуеце расказ археолага Міхаіла Тнчова, які стаў ініцыятарам выстаўкі і які быў нанова адкрыў нам імя Давыда Гарадзенскага.

11 ліпеня, 16.10

«РОЗДУМ»

Карціна заслужанага дзеяча мастацтваў БССР У. Кудрэвіча «Раніца». Вядучы — мастацтвазнавец У. Бойка.

11 ліпеня, 19.55

ТЭЛЕВІЗІЙНЫ ВЕРНІСАЖ

«Спяваюць старажытныя мury» — сюжэт, прысвечаны Полацку, аднаму са старэйшых гарадоў Еўропы, дзе сівая даўніна і сучаснасць — побач.

«Калі табе, песняр...» У канцэрце прымае ўдзел заслужаны артыст БССР Л. Барціевіч. У праграме — беларускія песні.

11 ліпеня, 23.45

«СУСТРЭНЕМЯ ПАСЛЯ АДЗІНАЦЦАЦІ»

Эстрадная праграма з удзелам савецкіх і замежных выканаўцаў.

12 ліпеня, 17.45

«САЮЗ МАСТАЦТВА І ПРАЦЫ»

Сустрэча калектываў Анадэміі навук БССР з Дзяржаўным андэмічным сімфанічным аркестрам БССР.

Аб ролі прадстаўнікоў навуковай думкі і мастацтва ў сучасным грамадстве ішла размова. Былі выкананы творы Глінкі, Баха, Смольскага, Моцарта, Глебавы, Дырыжор — Ю. Яфімаў.

12 ліпеня, 19.50

ТАНЦЕ НАРОДНАЯ АРТЫСТКА БССР
Л. БРЖАЗОУСКАЯ

У перадачы прымаюць удзел народны мастак СССР З. Азгур, народны артыст СССР В. Елізар'еў, народны артыст рэспублікі Ю. Траян.

Вы ўбачыце фрагменты з балетных спектакляў «Стварэнне свету» Пятрова, «Жызэль» Адана, «Спартак» Хачатурана, «Аданьета» Малера, «Шчаўнунчы» Чайкоўскага.

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісателі БССР. Мінск. На беларускай мове.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць раз на тыдзень, па пятніцах.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
АТ 02211 М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

АДРАС РЭДАКЦЫІ: 220600, ГСП. Мінск, вул. Захарова, 19.

ТЭЛЕФОНЫ: прыёмная рэдакцыі — 33-24-61, на месніна галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-19-85, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-22-04, аддзела публіцыстыкі і нарыса — 33-19-65, аддзела прозы і паэзіі — 33-22-04, аддзела культуры і вышляўчэнага мастацтва — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і тэлебачання — 33-21-53, аддзела музыкі — 33-21-53, аддзела пісьмаў — 33-24-62, аддзела інфармацыі — 33-24-62, аддзела мастацкага афармлення і фотайлюстрацыі — 33-44-04, 33-24-62, нарэктарскай — 32-20-64, бухгалтэрыі — 23-73-37.

Матэрыялы прымаюцца надрукавання на машыцы (праз два інтэрвалы). Рукпісаў рэдакцыя не прымае.

Галоўны рэдактар Анатоль ВЯРЦІНСКІ.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Алякс АСПЕНКА, Анатоль БУТЭВІЧ, Уладзімір ГІЛЕП, Мікола ГІЛЬ (нам. галоўнага рэдактара), Уладзімір ГІЛАМЕДАУ, Лілія ДАВІДОВІЧ, Міхась ДРЫНЕУСКИ, Алякс ЖУК, Галіна КАРЖАНЕУСКАЯ, Ігар ЛУЧАНОК, Уладзімір НЯКЛЯЕУ, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Барыс САЧАНКА, Юрась СВІРКА, Уладзімір СТАЛЬМАШОНАК, Рычард СМОЛЬСКИ, Віктар ТУРАУ.

Адказны сакратар Пятро СУШКО.